

2/2018

21. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Les Roveň u Libhoště

Pivovary v Poodří

Nikodem Weidemann, sochař z Oder

Mlýnský náhon u Suchdolu nad Odrou

Kamenolomy u Jakubčovic n. O. a Heřmánek

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, roční předplatné: 80 Kč

Objednávky na adrese redakce.

XXI. ročník, č. 2/2018

Titulní strana obálky: Sněžanky – symbol Poodří (Foto Petra Kaštovská).

Tato strana: Dřevěný krytý most přes Odru v Loučkách na dobové pohlednici (Poskytnul Emil Mateiciuc).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 2 500 Kč, A5 – 1 000 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Kunín, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Historický odznak vídeňského spolku „Oderquelle“ (Pramen Odry) Marek Bohuš	4	Oprava Obecní kaple v Polance nad Odrou Zdeňka Kloužková	41
Les Roveň u Libhoště Daniel Kletenský	5	Obnova památníku obětem Velké války 1914–1918 v Polouvsí Radim Valošek	42
Památný strom – Dub u Lesního mlýna Eva Mračanská	10	Moje místo Ilona Stavinohová	44
Obnova stromořadí hlavatých vrb a výsadba vhodných stromů pomůže páchníkovi i krajině v Poodří Marcela Klemensová	12	Verše Růženy Forgačové ze Staré Bělé Marek Forgač	44
Bývalé dřevěné kryté mosty na Odře Radim Jarošek	15	Z činnosti Regionu Poodří ve II. pololetí roku 2018 Kateřina Křenková	47
Pivovary v Poodří Zbyněk Sovík	24	Festival Poodří Františka Lýska slaví další půlkulatiny Marie Matějová	48
Nikodem Weidemann – zapomenutý olomoucký barokní sochař z Oder Pavel Kašpar st., Karel Gold	28	Počasi druhého pololetí roku 2018 Petr Dobeš	51
Tragická smrt P. Emila Poštulky z Jestřabí v roce 1909 Jana Krejčová	36	Mlýnský náhon Suchdol nad Odrou – Hladké Životice Část Suchdol nad Odrou – Křivý potok Daniel Řičan	52
Socha sv. Jana Nepomuckého v Polance nad Odrou je zpátky Iveta Matulová	39	Příspěvek k historii kamenolomů u Jakubčovic nad Odrou a Heřmánek do počátku 50. let 20. století Radim Jarošek	66

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

před pár lety se konala „Malá slavnost u pramene Odry“. Důvodem byl křest knihy o prameni, šlo o připomenutí zrodu řeky, ale v širším kontextu byla tématem voda. Téma, které se stává horkým nejen v přeneseném slova smyslu.

Tenkrát během slavnosti voda zpod altánku netekla a od té doby se sucho prohloubilo. Vždyť jen v roce 2018 chyběla přibližně čtvrtina obvyklého průměru ročních srážek a je to stále více znát.

Zima prozatím vypadá nadějně, snad je to dobrý příslib pro rok 2019. Aby přinesl zdraví nejen každému z nás ale i krajině, to nám všem přeje

Radim Jarošek

Historický odznak vídeňského spolku „Oderquelle“ (Pramen Odry)

Marek Bohuš

V říjnovém vydání krajského časopisu bývalého okresu Moravský Beroun¹ byl otištěn poutavý text pana Reinera Mathuschika o jednom spolkovém odznaku se zpodobněním pramene řeky Odry, který se mu podařilo získat v aukci.

Za jeho sběratelstvím hledejme podle známého úsloví ženu, která se roku 1945 narodila v Kozlově a se kterou se po vysídlení její rodiny do Německa oženil. Při jejich návštěvách staré vlasti si oblíbil kraj Libavska a ves, která je s pramenem úzce spjata. Tak úzce, že v době okupace nesla označení „Koslau an der Oderquelle über Stadt Liebau“ (něm. Kozlov u pramene Odry nad Městem Libavá).² Přestože je v Česku sídel s názvem Kozlov vícero, působí toto víceslovné pojmenování spíše

jako reklama na podporu cestovního ruchu než jako identifikační přídomek. Znatelný je i propagandistický podtón. Roku 1938 bylo nutno pramen německé řeky „osvobodit“, jak hlásala tabule s říšskou orlicí umístěná tehdy v altánu nad pramenem. Prestiž spojená s pramenem významného evropského toku ostatně vedla již mnohem dříve ke sporům mezi obcemi Kozlov a Varhošť (Haslicht), komu že pramen patří. V obou sousedních vesnicích stály hostince nazvané „An der Oderquelle“ (něm. U pramene Odry) a řevnivost mezi dvěma panstvími zde hraničícími také vedla už ve 20. letech 19. století ke „zřízení“ dvou symbolických pramenů. Snímek toho druhého nechyběl na žádné kozlovské pohlednici, většinou tam ale byly reprodukce obou. Německy se skutečně nazývaly první a druhý, případně se označovaly římskými číslicemi I a II.

Dolní pramen se stal referenčním a nostalgickým objektem pro rodáky ze širokého okolí, kteří se přidali k silnému migračnímu proudu směřujícímu do metropole rakouské monarchie. Vídeň prudce rostla po celé 19. století, počet obyvatel kulminoval v letech před světovou válkou a životní podmínky nově příchozích byly velmi neuspokojivé. Proto zde byl roku 1906 založen humanitární spolek „Oderquelle“, jenž si kladl za cíl podporovat zde žijící krajany, obdarovávat děti chudých členů o Vánocích šatstvem a pomáhat členům spolku, kteří se nezaviněně ocitli v nouzi. Účinné působení spolku vedlo k nárůstu členstva a možnosti, zaměřit dobročinnost také jinam, jak píší tehdejší olomoucké noviny.³

V srpnu roku 1910 zorganizovali členové „Oderquelle“ zájezd zvláštním vlakem z Vídně do Přerova a Olomouce na lesní a luční slavnost mezi Kozlovem a Varhoští.⁴ Podnětem se stalo plánované zřízení památníku vyznačujícího pramen, který měl podpořit rozvoj obcí na nejhornějším toku řeky. Při této příležitosti nechal spolek rovněž zhotovit pamětní medaile, na nichž je zachycena takřka identická scenerie jako na odznaku. Medaile je součástí numismatické sbírky Slezského zemského muzea.⁵ Ve stejném roce způsobila větrná smršť polom a pád stromu na kapli nad pramenem zvanou Oderhöhle (něm. Oderská jeskyně), která byla dva roky poté nahrazena dřevěným altánem. Je otázkou, zda se na tom podílel také spolek, nebo jen veselíčská vrchnost, jak uvádí literatura,⁶

³ Mährisches Tagblatt 5. 1. 1910.

⁴ Deutsches Volksblatt 19. 6. 1910.

⁵ GLONEK, Jiří; DOBEŠ, Petr; LOSÍK, Jan (2015): *Pramen řeky Odry*. Ostrava, s. 65–66, 106.

⁶ dtto

¹ Bärner Ländchen, 10/2018, s. 444–446.

² Předtištěná dopisní obálka obce Kozlov, archiv R. Mathuschika.

protože nic jiného z výnosu slavnosti, zdá se, vytvořeno nebylo. Dobový tisk zaznamenal roku 1911 oslavy pátého výročí založení spolku, spojené s bály a společenskými večery, na kterých vystoupil jeho mužský pěvecký sbor.

Můžeme předpokládat, že tito filantropové měli na obou slavnostech v klopách vetknuty spolkové odznaky, které představují pěknou ukázkou uměleckého řemesla. Odznak o průměru 35 mm a hmotnosti 14 g je na dolním okraji lemován vavřínovým věncem svázaným stuhou. Transparentní zelený smalt dává vyniknout povrchové modelaci kovového podkladu a jeho lesku. Podobným způsobem je orámován horní okraj, který tvoří tři dubové ratolesti. Hlavní motiv se nachází jakoby na heraldickém štítu lyrovitého tvaru uprostřed, který je dokola ohraničen stuhou z bílého smaltu iluzivně zavěšenou na obou jejích koncích. Stuha nese nápis HUM. VEREIN „ODERQUELLE“ s letopočtem 1906 nahoře. Centrální ikonický motiv je pojat malířským způsobem s využitím vícero barev a jedná se vlastně o miniaturu vyrobenou pravděpodobně za použití tištěné předlohy.⁷ Ta zpodobuje z kamenů zděnou tzv. kapli nad dolním pramenem na panství Podstatských-Lichtensteinů, která zde stála v letech 1850 až 1910. Drobná stavba s půlkruhovitým závěrem je bíle omítnuta a opatřena červenou krytinou, o které se zmiňuje i literatura. Způsob uspořádání šablon nakoso, a hlavně obvyklý materiál v tomto kraji, kterým byla pokrývačská břidlice, mne vedou k domněnce,

⁷ Sdělení Kateřiny Hruškové, odbornice na smalt z Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou.

že červenou barvu na kresbě zvolil autor spíše k dosažení lepšího barevného akordu a nejednalo se o pálenou tašku. Tato kaple (bez křížku) stojí na kraji smíšeného lesa. Vedle zelené rozeznáme na miniatuře odstíny okrové, hnědé, šedé, modré, růžové a černé barvy.

Zadní strana odznaku z lisovaného polotovaru⁸ je vedle řemeslně zpracované brožové jehly opatřena puncem se jménem a adresou výrobce: J.WEIDLICH VII (městský obvod, pozn. aut.) KAISERSTR. 31 WIEN. Zezadu jsou zřetelnější čtyři prolomení plochy, jež štít částečně oddělují od stuhy a také vypouklý tvar odznaku. Císařská ulice existuje ve Vídni dodnes a leží nedaleko Magdalenenstrasse, kde měl spolek Oderquelle podle zjištění pana Mathuschika své sídlo v někdejší hostinci Wallner.

Po roce 1918 se eponymní lokalita pramene pro vídeňské ocitla na území cizího státu a aktivity nebo dokonce existenci spolku to dost možná negativně postihlo.

Autor děkuje p. Reineru Mathuschikovi za pomoc při vzniku textu.

Mgr. Marek Bohuš, Ph.D.

Překladatel, učitel, redaktor Zpravodaje obce Hlubocky a člen okrašlovacího spolku Lubavia. Vzděláním germanista a geograf, založením cyklista, nachází v krajině moravských Sudet, archivech a vzpomínkách pamětníků témata, která zpřístupňuje i jiným.

Kontakt: marek.bohus@email.cz

⁸ dtto

Les Roveň u Libhoště

Daniel Kletenský

Foto Daniel Kletenský a Oldřich Kletenský ml.

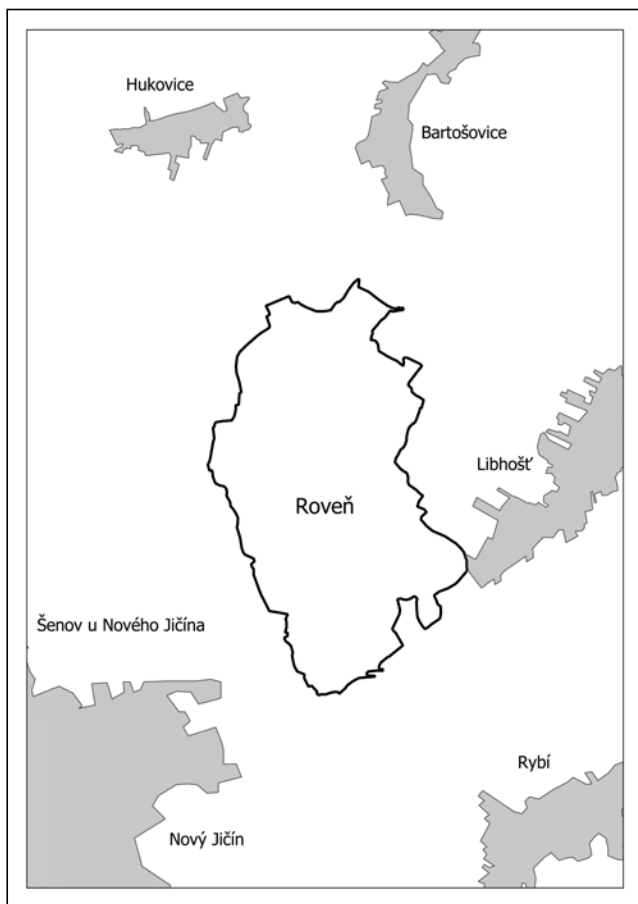
Článek je věnován panu Oldřichu Sobkovi z Libhoště, místnímu patriotovi a velkému znalci zdejších poměrů přírodních, kulturních a historických.

Les Roveň, zvaný též *Panský les* (německy *Hochwald*) se nachází severovýchodně od Nového Jičína. Rozkládá se na ploše cca 470 ha, přičemž 92 % rozlohy se nachází na katastru obce Šenov u Nového Jičína. Zbytek rozlohy lesa zasahuje na katastr obcí Libhošť, Kunín, Bartošovice, Hukovice a Rybí.

Když se vysloví slovo Roveň, ze všeho nejdříve se mi vybaví velmi časté, o prázdninách téměř každodenní procházky s dědou, a to od útlého věku, dále množství hub, pstruzi v Bartošovickém potoce, spousta pomístních názvů, večerní čekaná na zvěř, sběr sušek, chabí a spousta dalších termínů,

kterým mohou porozumět jen Libhošťané. I když se musím přiznat, že slovo Roveň jsem poprvé slyšel až zhruba ve věku 16. let. Do té doby jsem tento les znal jako tzv. Panský les nebo prostě jen les. Bez nadsázky mohu říct, že jsem v Rovni vyrostl. Zde se postupně utvářel můj vřelý vztah k přírodě, což nakonec rozhodlo o mém dalším směřování v profesním životě.

Název lesa Roveň zřejmě vznikl díky své rovinné poloze, nicméně i zde najdeme místa s mírně zvlněným reliéfem. Z hlediska geologických poměrů je povrch Rovně budován čtvrtohorními sprašovými hlínami. Nivy kolem vodních toků jsou tvořeny říčními, převážně písčito-hlinitými sedimenty. Pod těmito sedimenty se nacházejí glacifluviální štěrko-pískysy, které jsou pozůstatkem sálského zalednění. Lokálně tyto sedimenty vystupují až na povrch.

Lokalizace lesa Roveň.

Podloží čtvrtohorních sedimentů tvoří pískovce a jílovité břidlice svrchní křídly – paleogénu pod-slezské jednotky Západních Karpat. Rovněž i tyto sedimenty vystupují pomísty na povrch, jako např. kousek od místa, kde Bartošovický potok kříží cestu *Na schodkové*. Zde se v jednom zarostlém malém odkryvu nacházejí vápnité pískovce, v nichž jsem v roce 2014 našel zkamenělý osten ježovky.

Poměrně fádňí reliéf Rovně zpestřuje členité koryto Bartošovického potoka, do něhož z obou stran ústí četné, klikatící se bezejmenné přítoky. Bohužel les Roveň je ze všech stran obklopen širými, odvodněnými lány polí s minimem rozptýlené zeleně, což je jednou z příčin špatných hydrologických poměrů v celém lese, projevujících se zejména v letních měsících úplným vysycháním přítoků a často i znatelným poklesem vodní hladiny samotného Bartošovického potoka.

Botanická charakteristika lesa Roveň je o poznání zajímavější, a to zejména v zachovalých listnatých porostech. Byly zde popsány čtyři druhy orchidejí, a to prstnatec Fuchsův, kruštík polabský, kruštík modrofialový a hlístník hnízdák. Nejvýznamnější z nich je prstnatec Fuchsův, který můžeme spatřit např. v okolí *Chalupky* a na dalších místech. V roce 2014 jsem v jihovýchodním cípu lesa, v místě plynovodního průřezu, narazil na bohatou populaci

Zemědělsky intenzivně využívaná krajina v okolí lesa Roveň.

tohoto druhu, čítající téměř 100 jedinců na ploše o rozměrech cca 100 x 5 metrů.

Z dalších botanicky zajímavých druhů se zde vyskytuje dáblík bahenní, hvězdnatec zubatý, jaterník podléška, lilie zlatohlavá, lýkovec jedovatý či oměj vlčí mor pravý.

V částech lesa, kde probíhala intenzivní lesnická činnost prováděná holosečným hospodařením s následným zalesněním smrkem, stala se nežádanou dominantou bylinného patra rostlina trávovitého vzhledu, ostřice třeslicovitá, které se v Libhošti neřeklo jinak, než *chudačka*. Tato „tráva“ hrála v poměrně nedávné historii lesa Roveň významnou roli, a proto se o ní v dalším textu ještě zmíním.

Orchidej prstnatec Fuchsův.

Z živočišných druhů se zde vyskytují obojživelníci – skokani, ropuchy, čolci; z ptáků strakapoudi, datel černý, krkavec velký a kolem Bartošovického potoka můžeme při troše štěstí spatřit ledňáčka říčního. Vody Bartošovického potoka a jeho přítoků byly kdysi hojné na pstruha obecného, střevli potoční a jiné druhy ryb. Až do druhé světové války se zde vyskytovala i vydra říční. Dosud běžná je srččí zvěř.

Vzhledem k tomu, že nejbližší Rovně se nachází obec Libhošť, měl tento les mimořádný ekonomický a hospodářský význam především pro obyvatele Libhoště. Les samozřejmě poskytoval dříví, jakožto základní stavební materiál (domy, ploty). Dřevo bylo používáno k vytápění, k ohřevu vody a vaření. Les nabízel rozličné lesní plody – maliny, borůvky, ostružiny a houby. Vody Bartošovického potoka a přítoků poskytovaly pstruhy. Mechy byly odnepaměti využívány jako izolační materiál při stavbě obydlí, a to především k utěsnění spár u dřevěnic. Mech byl také využíván pro denní hygienu, jelikož toaletní papír spatřil světlo světa až mnohem později.

Les umožňoval řadu pracovních příležitostí – při kácení stromů, přibližování dřeva koňmi a rozvážení dřeva k prodeji. Po vykácení bylo zapotřebí les znovu zalesnit. Pro dostupnost jednotlivých částí lesa byly vybudovány cesty s mosty a propustky, které bylo nutné udržovat. Na celé ploše lesa byl vybudován rozsáhlý odvodňovací systém, na jehož funkčnost bylo velmi dbáno, a tedy musel být rovněž udržován. Údržbu vyžadovala i myslivecká zařízení.

Díky dlouhodobému využívání lesa si obyvatelé postupně vytvořili pro jeho „plody“ zvláštní názvosloví, z nichž některé znají pouze starousedlíci. Suché stromy se označovaly jako *sušky*, které byly ovšem poměrně vzácné. Dostupnější byly *pně* (pařezy), které se dobývaly pomocí tzv. *pňuvky*. Suché smrkové větve se označovaly jako *chabi*, které se sekalo na krátko do *otipek*, jež sloužily především k rozdělávání ohně. Na sebe poskládané chabi tvořilo *nošu*. Doprostřed noše se dávala *duša*, silnější větve nebo vrcholy skácených stromů. Mezi další používané termíny náleží *krkoška* (suk), *švrk* (smrk), *švrčí* (smrčí), apod.

Jak jsem uvedl výše, významné místo ve využívání Rovně měla „tráva“ *chudačka*. Tato rostlina zaujala jistého Josefa Lacinu z Libhoště, chalupníka z č. p. 235 natolik, že v roce 1926 požádal o živnostenský list na její těžbu a zpracování pro čalounické účely, k plnění matrací, pohovek a divanů. Chudačka se jí začalo říkat proto, že se touto činností živila sociálně nejchudší vrstva obyvatel. Na těžbě a zpracování chudačky se postupně podílelo až 50 rodin domkářů z Libhoště, přednostně těch, kteří se v průběhu roku podíleli na nějaké formě údržby lesa (kácení, údržba cest, sbírání klestí apod.). Velkým odběratelem byla např. automobilka Tatra v Kopřivnici, kde byla chudačka používána jako výplň do sedaček automobilů a také vagónů.

Konec těžby a zpracování chudačky nastal po roce 1960, kdy byly pro čalounické účely objeveny nové materiály, jako např. molitan. Je třeba podotknout, že těžba chudačky měla na ekologii lesa pozitivní dopad. Po ukončení těžby se chudačka stala nežádoucí dominantní rostlinou, která potlačuje diverzitu ostatních rostlinných druhů.

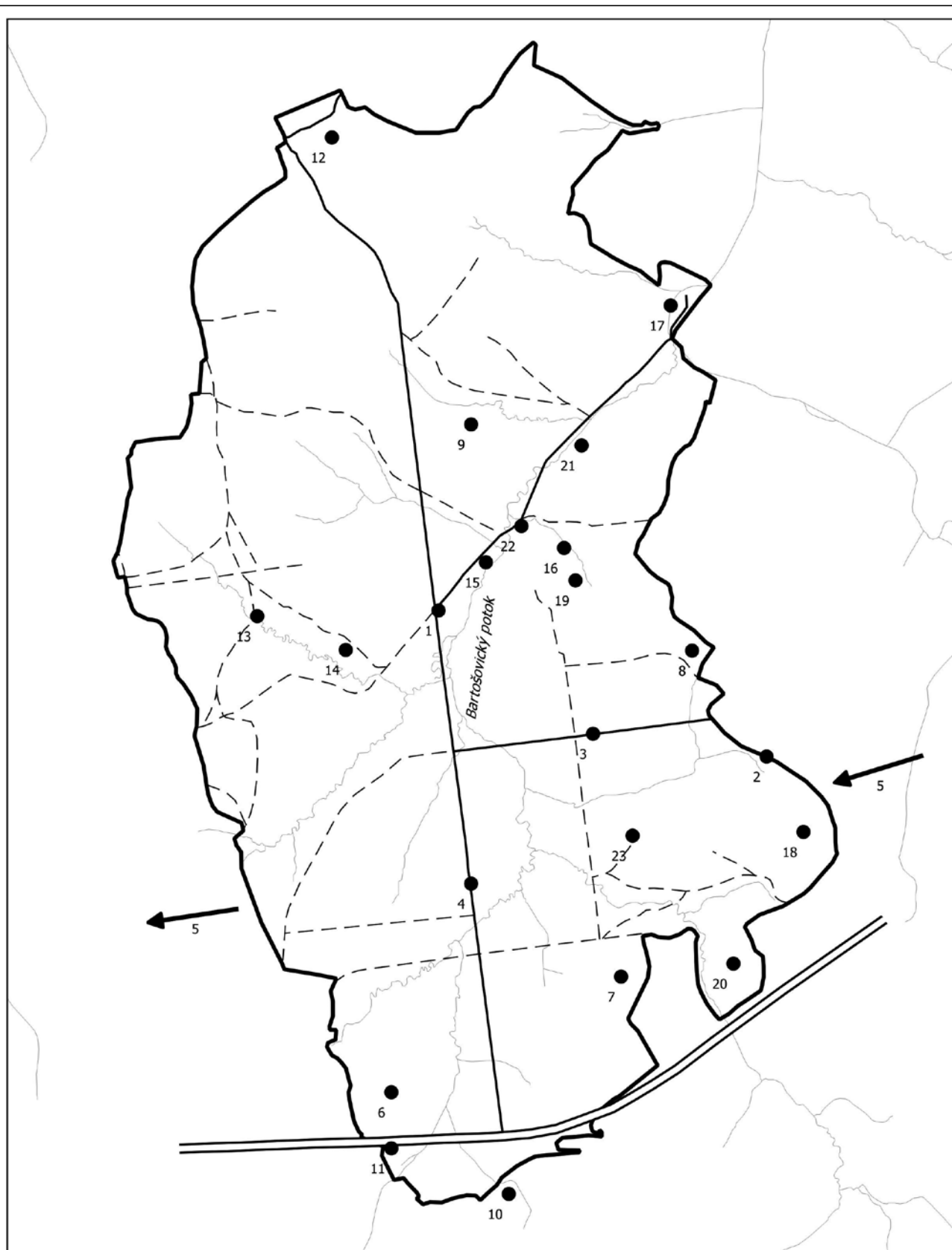
O chudačce byl dokonce natočen krátký dokument *Chudačka z Libhoště*. Premiéra se uskutečnila dne 18. ledna 2006 v sále libhošťského fojtství. O zdokumentování této kdysi velmi prosperující činnosti se zasloužil především pan Jan Číp, kustod Muzea Novojičínska. Jeho přičiněním získalo muzeum k pořízení dokumentu grant Ministerstva kultury ČR na rok 2005. Ve snímku vystupovali herci divadelního souboru Osvětové besedy v Libhošti. Snímek byl s úspěchem promítnut na přehlídce dokumentů s etnografickou tematikou „ETNOFILM“ v Rožnově pod Radhoštěm, kde získal zaslouženou pozornost přítomných etnografů z celé ČR.

S lesem Roveň je spjato mnoho pomístních názvů, které svědčí o jeho dlouhodobém využívání. K těm nejznámějším patří pomístní název *U Chalupky*. Chalupka byla slavnostně otevřena jako útulna pro lesnický personál v roce 1898, u příležitosti 50. jubilea vlády Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. Při svém dokončení obdržela jméno Císařská jubilejní chata. V roce 1966 byla rozšířena o verandu a dřevník a při těchto úpravách našli dělníci schránku se zakládací listinou a mincemi.

Myslivecká chata Chalupka.

Některé pomístní názvy se vztahují k významným trasám. A tak tu máme pomístní název *Hranička*, což je cesta na Horním konci obce Libhošť, která ústí z Tisarské silnice a vede po hranicích rybského, šenovského a libhošťského katastru přes osadu Salaš až do lesa Roveň, kde se napojuje na mírně svažitou cestu, tzv. *Schodkovou alej*, zv. také *Na Schodkové*. Od silnice D48 skrz les Roveň se táhne cesta pomístně zvaná *U hlavní alije*.

1. U Chalupky	6. Dubí	11. U Pana	16. U Skřamařky	21. Místo dopadu stíhačky
2. Hranička	7. V osiču	12. U Lapača	17. Pitřikův rybník	22. Pomník Emilu Knochovi
3. Na Schodkové	8. U Šindlarova olši	13. V obrazkovém dole	18. Za Frydlama	23. Místo po dopadu pum
v roce 1944
4. U hlavní alije	9. U velkého bora	14. U lišších dřů	19. V rajgroso	
5. Bernacký chodník	10. U Sirkových	15. Rýparova studánka	20. U Fojtáka	

Mapa pomístních názvů a dalších zajímavostí.

Schodková alej.

Bernacký chodník či *Na Bernackém* je již nevystopovatelná cesta z Libhoště do obce Bernartice nad Odrou. Z lesa Roveň vycházela v Šenově a pokračovala až do Bernartic nad Odrou, kam museli Libhošťané v 17. století docházet pěšky za robotou k Bernatskému dvoru.

Další názvy souvisí s druhovou skladbou lesa, jako např. *V Osiču*, *Dubí* či *U Šindlarova olší*, či se vztahují k výskytu urostlého stromu, jako např. *U Velkého bora*, což nebylo nic jiného než mohutná borovice.

Známým pomístním názvem je označení *U Sirkových*. Název je odvozen podle sirného pramene, jenž umožnil vznik lázní. Dříve se lázně označovaly jako Šumarov (Summerawbad), a to na počest hraběta Summerawa, kurátora velkostatku Tereziánské rytířské akademie. Toto označení se ovšem neujalo. Termín Sirková někteří používají i jako synonymum pro celý les Roveň. Nedaleko odsud, poblíž dnešní rychlostní silnice, byla hájenka, v níž měl sídlo revírník lesa. Této lokalitě se říkalo *U Pana*.

Známý je i název *Lapač*. V letech 1957–1994 zde existoval střežený vojenský prostor, kde sídlila raketová základna protivzdušné obrany vybudovaná v letech 1957–1961. Byl zde umístěn 3. protiletadlový raketový oddíl, který byl součástí vojenského útvaru 6210 Hukovice, 77. protiletadlové raketové brigády. Součástí základny byly radiolokátory s vyhledáváním vzdušných cílů do vzdálenosti až 360 km.

Zajímavou lokalitou je *Obrázkový důl* – místo, o němž se mezi lidmi vypráví, že byl vyzdoben

obrazy svatých rozvěšených na staletých dubech. Staří pamětníci si však již pamatují jen jeden obraz Panny Marie.

Mezi *Chalupkou* a *Obrázkovým dolem* se nachází lokalita s neobvykle velkým výskytem liščích nor. Toto místo se nazývá *U liščích dūr*.

Od *Chalupky* směrem na Bartošovice narazíme na *Rýparovu studánku*, která pochází z roku 1901. Je vyzděna kameny a při nižší hladině vody na jednom z nich můžeme vidět letopočet. V roce 2009 ji vyčistil a zastřešil ČSOP Valašské Meziříčí. Studánka je poměrně hluboká, kolem 3/4 metru.

Další studánka, tzv. *Skřamařka* – kdysi známá a velmi oblíbená studánka je umístěna na konci erozní rýhy, která ústí do nivy Bartošovického potoka. Dne 17. prosince 1944 se v blízkosti studánky zřítilo vojenské letadlo Me Bf 109-G 14 (viz níže).

Na severovýchodním okraji lesa najdeme soustavu malých rybníčků zvaných *Pitříkův rybník*.

K dalším, dnes již málo známým názvům, patří lokalita *Za Frydlama*, nazvaná podle skupiny domů nacházející se na samotě za osadou *Salaš*, či lokalita *V rajgrosu* – část lesa, která se táhne po pravé straně Bartošovického potoka. Les zde zůstal listnatý, i když se Roveň měnila v les jehličnatý. Sedláci sem chodili sbírat trávu pro dobytek a také zde rostla již zmíněná *chudačka*.

Pohled na les Roveň z Libhoště, 60. léta 20. stol. Tato část lesa se pomístně nazývá *Za Frydlama*.

Dále je třeba zmínit zajímavosti, které mají přímou spojitost s obdobím II. světové války. V jihovýchodní části lesa se nacházejí tři krátery po výbuchu pum, které v roce 1944 odhodil americký bombardér zasažený protiletadlovou baterií umístěnou pod Bílou horou nad Kopřivnicí. Čtvrtá puma neexplodovala a zůstává dosud na místě.

Dne 17. prosince 1944 proběhla největší letecká bitva II. světové války v rámci našeho území, a to mezi německým a angloamerickým letectvem. V této bitvě byl nad Rovní sestřelen Messerschmitt Bf 109-G 14 ozn. „žlutá 9“ pilotovaný poddůstojníkem Luftwaffe Emilem Knochem. Pilot Knoch zahynul a byl dne 20. prosince 1944 pohřben na novojičinském hřbitově. V roce 2002 byly jeho ostatky převezeny na německý vojenský hřbitov

ve Valašském Meziříčí. Po objevení trosk letadla členy klubu přátel Suchdolu nad Odrou, sekce vojenské historie byl nedaleko místa dopadu postaven pomníček.

Pomníček na fotografii Petra Bartošíka.

Co říci závěrem? Když porovnáám les v době, kdy jsem jej začal pravidelně navštěvovat, tedy zhruba před 35 lety a stav lesa v současnosti, musím přiznat, že se radikálně proměnil. Vysoké zastoupení smrku mezi dřevinami a sucho posledních několika let vytvořily živnou půdu pro kůrovce, který tento

Následky kůrovcové kalamity, rok 2018.

les změnil k nepoznání. Všudypřítomná lesnická technika, obrovské vykácené plochy. To je Roveň dnešních dnů. Řekněme si upřímně, celkový stav lesa není dobrý. Náprava tohoto neutěšeného stavu je možná, ale bude zapotřebí přijmout patřičná ekologická opatření i v celém horním, zemědělsky intenzívně využívaném povodí Bartošovického potoka.

Literatura

- BUBENÍK, Václav (2015): *Místopis města Nového Jičína, III. Svazek, Vycházky Novojičínských*. Vydal Klub rodáků a přátel města Nový Jičín, 142 s., Nový Jičín.
- DOBEŠOVÁ, Lucie (2016): *Pomístní jména na katastru obce Libhošť (okr. Nový Jičín)*. Bakalářská diplomová práce.
- SOBEK, Oldřich (1989): Chudačka z Libhoště. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, svazek 44: s. 57–62, Nový Jičín.
- SOBEK, Oldřich; HANZELKOVÁ, Zdenka (1999): *Katalog výstavy Libhošť v proměnách času*. Vydala Osvětová beseda v Libhošti.

Mgr. Daniel Kletenský

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří

Kontakt: daniel.kletensky@nature.cz

Památný strom – Dub u Lesního mlýna

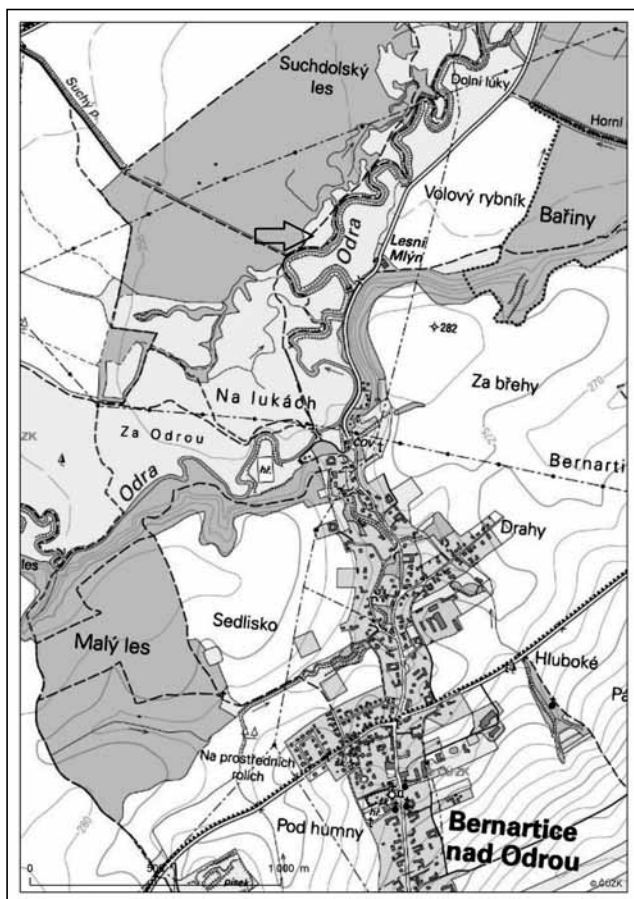
Eva Mračanská

Foto Radim Jarošek

V CHKO Poodří byl Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR 7. září 2018 vyhlášen nový památný strom – **Dub u Lesního mlýna**, který je devátým památným stromem v chráněné krajinné oblasti.

Roste na louce u Suchdolského lesa naproti Lesního mlýna u Bernartic nad Odrou na parcele č. 2995 v k. ú. Suchdol nad Odrou (GPS: 49.6289017N, 17.9405775E). Najdeme jej blízko travnaté cesty sloužící pro průjezd zemědělské techniky, po které vede současně naučná stezka Krajinou povodí a Novojičínská kopretina.

Dub má obvod kmene 407 cm (ve výšce 130 cm nad zemí), výšku 27,5 m a šířku koruny 26 m. Jeho stav je dobrý, ale v minulosti byl patrně zasažen bleskem, o čemž svědčí úzké praskliny na kmeni a větvích. V koruně má ojediněle suché větve a čtyři pahýly po odlomených větvích. Jeho stáří je odhadnuto okolo 200 let. Má ochranné pásmo ze zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, což je kruh o poloměru desetinásobku průměru kmene, což je v době vyhlášení 13 m. V ochranném pásmu nesmí být prováděny stavby, odvodnění, chemizace,

Šipka vyznačuje místo, kde se památný dub nachází.

rozdělávány ohně apod. Je vhodné udržet současný režim lučního hospodaření.

Dub letní (*Quercus robur*) neboli křemelák je naše domácí dlouhověká dřevina rozšířená po celé Evropě a patří mezi nejčastěji vyhlašované památné stromy. Dorůstá výšky až 40 m a dožívá se stáří i přes tisíc let. Roste hlavně v lužních lesích a v pahorkatinách. Dubové porosty jsou nebývale atraktivní pro hmyz, na jediném stromě může žít až 300 různých druhů hmyzu. Dřevo je velmi hodnotné, trvanlivé a odolné vůči škůdcům. Používá se při výrobě dých, ve stavebnictví i lodním stavitelství, k výrobě pražců, parket, sudů i nábytku. Ponořené dřevo černá, ale neztrácí pevnost. Žaludy měly velký význam jako krmivo pro vepře, kdysi se pražené žaludy používaly jako náhražka kávy. Jako léčebný prostředek byl dub využíván i indiány, dnes se nejčastěji používá dubová kůra pro svoje stahující a protizánětlivé působení (obsahuje tanin). Dub byl posvátným stromem našich předků. Byl symbolem nevyčerpatelné životní energie, výdrže a hrdosti. Řekové poslouchali v korunách dubů hlas samotného Dia, pro Němce se stal erbovním stromem.

Náš doubek vyrostl na louce někdy v časech, kdy si Evropa oddychla po dlouhém období napoleonských válek. Nastává období klidu zbraní, zemí konečně netáhnou vojska, začíná obnova válkami zpustošeného hospodářství. Je to doba před

Rozkladitý dub má téměř stejnou šířku koruny jako je výška celého stromu.

průmyslovou revolucí, kdy zvukovou kulisu netvořily rachoty automobilů, vlaků a letadel, ale především vrzání povozů, klapání mlýnů a svistot kos sekáčů luk. Doba z pohledu milovníka přírody idylická, kdy krajina není spoutána hustou sítí silnic, dálnic a železnic, sešněrována liniemi elektrického vedení a rychlým tempem se nerozrůstá zástavba sídel. Zprávy se na venkově získávají na jarmarcích, od putujících krajánek a podomních prodejců. Doba byla tehdy založena na práci lidských rukou a dobytka.

Na trůnu v daleké Vídni vládl císař František I. Rakouský. V průběhu jeho vlády došlo v Rakousku k převratným společenským přeměnám: k zániku feudalismu a nastolení kapitalistické společnosti, k dovršení průmyslové revoluce a nové vědeckotechnické revoluce, k nástupu a rozmachu národního a dělnického hnutí. Změnilo se nejen Rakousko, ale i celá Evropa a vůbec celý svět.

To všechno náš dub prožil a pamatuje, a kdyby mohl vyprávět, tak bychom se dověděli více o tom, kdo pod jeho korunou odpočíval anebo jenom projížděl. Přejeme mu, aby svou mohutnou korunou poskytoval příjemné mikroklima k posezení pěším návštěvníkům, cyklistům i zemědělcům obdělávajícím louky ještě po mnoho let.

Ing. Eva Mračanská

Kontakt: eva.mracanska@seznam.cz

Dub v pozdním podzimu roku 2004.

Obnova stromořadí hlavatých vrb a výsadba vhodných stromů pomůže páchníkovi i krajině v Poodří

Marcela Klemensová

V Poodří začíná pětiletý projekt zaměřený na ochranu biodiverzity a páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*). Následujících 5 let budeme sázet původní druhy stromů, zejména vrby, topoly, duby a hrušně. Budeme ořezávat vrby tradičně „na hlavu“. Chceme, aby si lidé v Poodří uvědomili význam ochrany biodiverzity a aby ve větší míře používali hospodářské postupy vhodné pro její zachování. Vybrali jsme si páchníka jako symbol naší práce v Poodří. Jeho rozšíření v budoucích letech bude důkazem, nakolik jsme přírodě pomohli.

Evropsky významná lokalita (EVL) Poodří se nachází v severovýchodní části Moravské brány, která je od pradávna migračním koridorem mezi jihem a západem. Jako spojnice Panonské a Kontinentální biogeografické oblasti je proto Moravská brána zásadní pro zachování střeoevropských populací páchníka. Spojuje jižní lokality jeho výskytu v Pannoniku (EVL Niva Dyje, EVL Soutok-Podluží) přes střední a severní Moravu s kontinentální oblastí a polskými nížinami na severu. EVL Poodří je jednoznačně nejvýznamnějším územím výskytu páchníka v Moravskoslezském kraji a díky své poloze v migračním koridoru Moravské brány je to jedno z nejvýznamnějších míst v rámci Evropy. Význam spočívá nejen ve velikosti zdejší populace, ale zejména v rozsáhlosti území a jeho perspektivě pro další výskyt páchníka. Ostatní EVL v kraji s výskytem páchníka jsou plošně malé a izolované, takže jejich dlouhodobá perspektiva je nejistá.

Páchník hnědý pro svůj život potřebuje dutiny starých stromů. Patří mezi deštníkové druhy, to znamená, že jeho ochranou můžeme zachránit celé biotopy včetně řady dalších živočichů. Páchník je chráněn národní i evropskou legislativou. Co ohrožuje jeho existenci v Poodří?

Neudržovaná vrba ve stádiu rozpadu, Bernartice nad Odrou
(Foto Vendula Šmoldasová).

Izolovanost populací

Páchník se v současnosti vyskytuje v šesti oblastech, které jsou od sebe víceméně izolované. Vzhledem k tomu, že páchník není schopen překonat vzdálenosti větší, než několik stovek metrů, je izolace biotopů jedním z nejvýznamnějších ohrožujících faktorů. Pokud se vzdálenost mezi vhodnými biotopy neúměrně zvyšuje, má páchník sklon k vytváření mikropopulací, které jsou náchylné k vymření z vnitřních příčin. Proto je nezbytné udržovat na sebe navazující komplexy postupně dorůstajících stromů, například ve formě břehových porostů či stromořadí.

Upuštění od tradičního způsobu hospodaření v břehových porostech – ořezávání hlavatých vrb

V Poodří dochází k postupnému zániku nejvýznamnějšího biotopu páchníka, porostů hlavatých vrb. Zároveň chybí motivace vlastníků k obnově těchto porostů.

V současnosti tvoří vrby z celkového počtu stromů s prokazatelným výskytem páchníka více než 93 %. Z toho 61,3 % jsou staré a neudržované stromy, s rozpadajícími se kmeny.

Invaze jmelí

Během posledních let v krajině Poodří dochází k expanzi jmelí bílého. Nejvíce jsou postiženy listnaté stromy – lípy, nepůvodní kultivary topolů, jabloně a ve stále větší míře také vrby bílé. V důsledku invaze jmelí tak v Poodří mizí nejčastější biotopy páchníka.

Odstraňování listnatých stromů s dutinami

Vzrostlé stromy, zejména duby a lípy, jsou na rozhraní lesních porostů a zemědělské půdy často odstraňovány. Důvodem je zejména to, že jejich větve brání v účelném obhospodařování pozemků.

Páchník v Poodří přežíval po staletí díky tradičnímu hospodaření v nivě Odry. Je očividné, že se situace změnila a páchník i krajina, ve které přežívá, mají namále. Jak mu pomůžeme v následujících letech?

Zachováme v krajině Poodří to, co máme

Současné biotopy páchníka musíme chránit co nejdéle, dokud nevytvoříme nové. Umožníme tím zachování současného stavu, který sice není optimální, ale dovoluje na sledovaném území dlouhodobé přežívání páchníka. Staré stromy, biotopy mnoha

živočichů, jsou v krajině významným prvkem. Jejich významu musí odpovídat jejich údržba a ochrana. Podpoříme proto zachování starých stromů i s dutinami a proschlými pahýly větví v koruně. V naprosté většině se jedná o dřeviny rostoucí mimo stezky a komunikace, takže není potřeba provádět zásahy směřující k zajištění bezpečnosti. Ořezy větví budou provádět odborníci arboristé a vzniklé rány nebudou ošetřovány, aby umožnily vznik dalších dutin. Pokud dojde k rozlomení kmene s dutinami nebo k jeho úhynu, bude ponecháno torzo kmene na místě nebo v bezprostředním okolí. Odumřelý dutý strom poskytne vhodné podmínky pro vývoj páchníka ještě několik let po úhynu. Dospělí páchníci, kteří se v takovémto stromě budou líhnout další 2 až 3 roky, mohou vyhledávat jiné dutiny v živých stromech.

Vytvoříme nové biotopy a obnovíme krajinné prvky

Společně s vlastníky půdy začneme znovu ořezávat hlavaté vrby. Staré a rozpadající se kmeny hlavatých vrb ponecháme jejich samovolnému rozkladu a postupně je nahradíme mladými hlavatými vrbami. Chceme v Poodří vysadit remízky a stromořadí druhově vhodných listnatých stromů, především topolů a dubů, ale také hrušní; dlouhověkých a dutiny tvořících ovocných stromů, jejichž pěstování má v regionu tradici a o jejichž plody je mezi obyvateli zájem.

Pokud by se nepodařilo nastartovat pravidelnou údržbu stávajících biotopů, zejména hlavatých vrb, které potřebuje páchník k životu, a propojit malé vymírající populace prostřednictvím nových výsadeb vhodných stromů, mohlo by se stát, že páchníka v Poodří v nejbližších desetiletích ztratíme.

Scénář postupného odcházení páchníka z Poodří by vypadal asi takto:

Staré stromy s dutinami budou zachovávány, a tak odumřelý dutý strom nebo jeho torzo poskytne vhodné podmínky pro vývoj páchníka ještě několik let. Do 10 let ale nastane pokles početnosti stávající populace páchníka. Do 20 let se zvýší izolovanost jednotlivých mikropopulací a páchník se bude vyskytovat pouze ostrůvkovitě. Do 30 let mikropopulace vázané na vrbu bílou a lípu postupně zaniknou v důsledku invaze jmelí. Páchníka pak v Poodří najdeme pouze výjimečně v dutinách starých dubů a hlavatých vrb.

Aby k postupnému vymizení páchníka a snížení biodiverzity v Poodří nedošlo, naplánovali jsme obnovu jeho stávajících biotopů a vytvoření nových výsadbami vhodných stromů. Jsme přesvědčeni, že tento přístup zajistí páchníkovi vhodné podmínky v dlouhodobém horizontu, bude mít pozitivní vliv na biotopy dalších chráněných druhů a tím i na biodiverzitu.

Biodiverzita a krajinný ráz

Poodří je v národním měřítku ojedinělé délkou neregulovaného vodního toku se zachovalým vodním režimem a plochou nivy s každoročním zaplavováním. Meandrující tok Odry s navazujícími systémy odstavených ramen a tůň, velkým podílem trvalých travních porostů s rozptýlenou zelení, lužními lesy a rozlehlými rybníčními soustavami představuje unikátní přírodní oblast v dosahu průmyslového Ostravska.

Ořezávání vrb v Bernarticích na Odrou, listopad 2018 (Foto Petr Libosvár).

Hrušeň v nivě Odry, odrůda Špinka, Hladké Životice (Foto Ivan Bartoš).

Staré stromy s dutinami jsou i zde ohroženým typem biotopu. Zastavení jejich degradace bude mít význam pro řadu živočichů.

Zlepšíme hnízdní podmínky pro silně ohrožené druhy ptáků, zejména sýčka obecného.

Uvolňováním vrb a prosvětlováním porostů podél vodních toků a příkopků zlepšíme ekologické podmínky pro druhy vázané na osluněnou vodní hladinu, drobné vodní toky a průtočné tůně. Patří k nim piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*) a kuňka ohnivá (*Bombina bombina*). Tyto druhy jsou předmětem ochrany v EVL Poodří.

Zachováváním starých stromů s dutinami, návratem k ořezávání vrb „na hlavu“, výsadbou původních druhů dřevin a obnovením tradice pěstování hrušní tedy přispějeme ke zvýšení biodiverzity v území a k obnově typických prvků v krajině Poodří. Zároveň ale ukážeme, jaký užitek přináší tradiční obhospodařování vrbových porostů a pěstování hrušní.

Hrušeň jako perspektivní biotop (nejen) pro páchníka

Hrušeň je nově zaznamenána jako biotop páchníka v blízkém okolí EVL Poodří. Jde o dlouhověké stromy (až 250 let) s mohutným kmenem (obvod i přes 300 cm) i korunou. Během svého vývoje vytváří dutiny s bohatým obsahem trouchu, vyhledávané i páchníkem. V Poodří je hrušeň oblíbený

ovocný strom s velkou tradicí pěstování. Výsadby v obcích jsou ohrožovány rzí hrušňovou (důvodem je blízkost mezihostitele, kterým je jalovec). Proto roste zájem o tradiční pěstování ve volné krajině. Stromy regionálních odrůd mají bujný vzrůst a po základním zapěstování koruny nepotřebují žádnou údržbu. Podpora majitelů pozemků výsadbám a dlouhodobému pěstování hrušní je zajištěna jejich zájmem o ovoce ke zpracování (sušení, pálení hruškovice).

S obnovou krajinných prvků v Poodří jsme začali už v roce 2018. V Jeseníku nad Odrou jsme vysázeli 50 hrušní místních odrůd podél polní cesty. V Bernarticích nad Odrou jsme ořezali na hlavu 60 vrb bílých v lokalitě propojující okolní krajinu s EVL Poodří.

Pětiletý projekt s rozpočtem zhruba 25 milionů korun spolufinancuje Evropská komise v rámci programu LIFE a české Ministerstvo životního prostředí. Program LIFE je finančním nástrojem Evropské unie pro životní prostředí a slouží k podpoře a rozvoji environmentální legislativy v Evropské unii. Je primárně zaměřen na financování ochrany přírody a biologické rozmanitosti, zejména na území sítě Natura 2000.

Koordinátorem projektu je spolek Arnika – Centrum pro podporu občanů, dalšími partnery jsou Ostravská univerzita, ČSOP Studénka, Fundacja Ekorozwoju z Polska a Ministerstvo životního prostředí ČR.

RNDr. Marcela Klemensová

Od svého narození žije v Havířově. Vystudovala ochranu přírodního prostředí na Univerzitě Palackého v Olomouci, pak pracovala jako vědecký pracovník a ekolog ve stavební firmě. Od roku 2013 v Arnice koordinuje projekty a aktivity zaměřené na ochranu stromů a alejí.

Kontakt: marcela.klemensova@arnika.org

Literatura

KOČÁREK, Petr (2014): Inventarizační průzkum páchníka hnědého (*Osmoderma barnabita*) na území EVL a CHKO Poodří. Závěrečná zpráva z průzkumů v letech 2013 a 2014. Dep.: AOPK ČR.

Výsadba hrušní v Jeseníku nad Odrou, říjen 2018 (Foto Vendula Šmoldasová).

Bývalé dřevěné kryté mosty na Odře

Radim Jarošek

V naší republice zachovalo se dosud několik zajímavých příkladů dřevěných mostů krytých, jež vtiskují místu i okolí zvláštní ráz. Lid si je oblíbil a nerad se s nimi loučí, když musí ustoupiti stavbám novým, vyhovujícím požadavkům zvýšené těžké dopravy. Z četných míst je žádáno, aby jich bylo při novostavbách opětně používáno. Vždyť někde jsou domácím lidu vítaným útlukem a za nepohody jsou pod jejich střechami konány schůzky a večerní besedy.

Neradí se loučíme i my se svědky minulých dob, se stavbami důmyslně zbudovanými našimi předky, vlastními prostředky, ze hmot v otčině získaných a zpracovaných. Není-li možno tyto památky trvale zachovati, ať alespoň jejich soupis, stručný popis a připojené k němu nákresy a fotografické snímky zůstanou příštím generacím dokladem, že dovedeme si vážiti technické práce svých předků.

Slova profesora Jana Koláře, autora knihy Dřevěné mosty kryté v Republice Československé, už tenkrát v době vydání knihy v roce 1926 nastínila další osud většiny těchto mostů. Do dnešních dnů se jich dochovalo u nás několik, bohužel žádný v Po-odří, poslední z nich přes Odru v Loučkách byl odstraněn v roce 1958.

Důvody, proč byly některé mosty a lávky opatřovány bočními stěnami a střechami, není dnes možno jednoznačně říci. V zásadě to byla asi dvě hlediska, jež se navzájem prolínala. Jednak to bylo estetické cítění stavitele, jež se do značné míry uplatňovalo v celém konstrukčním pojetí mostů, jednak hledisko praktické, žádající, aby stěny a střecha mostu mohly chránit chodce před nepohodou. Některé dřevěné mosty, především na východním Slovensku, měly ochranné stříšky provedeny pouze nad boční konstrukcí. Za nepohody sloužily kryté mosty, hlavně pokud byly v polích mimo vesnice, jako útočiště lidí pracujících na poli nebo jsoucí na cestě. Velmi důležitým důvodem byla rovněž ochrana dřevěné nosné konstrukce a mostní vozovky před škodlivými účinky střídavé povětrnosti.

Staré Oldřůvky

Prvním krytým dřevěným mostem přes Odru od jejího pramene byl pravděpodobně most v hlubokém údolí Odry jižně od Starých Oldřůvek již na území Vojenského újezdu Libavá. Most se nalézal 100m od pravouhlého ohybu řeky ve směru toku (dle plánu důlního pole Willibald z roku 1886) a dle mapových podkladů byl veden mírně šikmo přes koryto Odry.

Nedaleko proti proudu Odry u Starooldřůvského mlýna se nacházel dřevěný most sloužící běžnému

provozu. Zda se jednalo o krytý most není známo. Vedla přes něj cesta spojující Staré Oldřůvky s Rudoltovicemi a byl jistě také využíván v souvislosti s těžbou stříbrnosných rud v dole Willibald-Zeche a dobýváním štípatelných břidlic v blízkém dole, který je tvořen rozlehlou komorou, s názvem V Zátočině na levém břehu Odry.

Majitelé břidlicových dolů Willibald Posselt a libavský notář Franz Kupido zahájili v roce 1886 u bývalého Starooldřůvského mlýna kutací práce na ložisku pojmenovaném Willibald-Zeche. Poblíž byla vybudována úpravna s drtičem, válcové mlýny a další zařízení. Těžba však skončila po deseti letech a v dalším období probíhala nepravidelně.

Z přiložené fotografie je patrné, že šlo o poměrně úzký most, který byl krytý šindelovou střechou. Byla po něm vedena jedna kolej k dopravě vytěžené horniny na odvaly na opačném břehu Odry pomocí důlních vozíků. Mostovka byla položena na opěrných zdích na obou březích Odry, které byly vyskládány z kamene.

Kdy most zaniknul, není známo, ale nejspíš to bylo vlivem útlumu těžby.

Most je vyobrazen na výtěžkové¹ a pamětní medaili, která byla ražena u příležitosti znovuotevření olověných a stříbrných dolů ve Starých Oldřůvkách (Altendorf) a Barnově (Olověná, Bernhau) v roce 1886.² Na lící straně je opis: ALTENDORF-BERNHAUER BLEI- u. SILBER-BERGBAU-GESELLSCHAFT, uvnitř dvě dubové větve, nahoře zkřížená hornická kladívka, dole štítek s moravskou orlicí a uvnitř sedmiřádkový nápis: AUS/MÄHRISCHEM/FEINSILBER/ BEGONNEN/AM/24. MAI 1886/Entw. V. Dr. F. KUPIDO.

Je uvedeno rovněž jméno rytce, kterým byl A. Neudeck. Rubní strana nese opis: ZUR ERINNERUNG AN DIE WIEDERAUFNAME DES MÄHR. BLEI- u. SILBERBERGBAUES.

Uvnitř je v horní polovině pohled na důl s nápisy FRANZEN'S-ZECHE 1891 a BERNHAU a v dolní polovině WILIBALD-ZECHE 1891 a ALTENDORF. Jde tedy o doly u Barnova (Bernhau) a Starých Oldřůvek (Altendorf). Medaile byla ražena ve vídeňské mincovně ve dvou provedeních – 203 kusů o hmotnosti cca 10g. a 7ks o hmotnosti cca 26g. Návrh medaile vypracoval dr. Franz Kupido.

Pro výrobu medaile bylo využito rudy z prvních vytěžených vozů.

1 Výtěžkové ražby jsou mince zhotovené pouze z kovu pocházejícího z určitých dolů.

2 Tato stříbrná medaile je mimo jiné uložena i ve sbírkách Moravského zemského muzea. Její průměr je 28,6 mm a hmotnost 10,034 g. (Informace poskytl Mgr. Dagmar Grossmannová, Ph.D., vedoucí numismatického oddělení MZM.)

Horníci pózující před portálem štoly Willibald, za nimi mohutný odval z těžby břidlice a v popředí krytý most nad korytem Odry, jehož břehy jsou zpevněny zdi vyskládanou z kamene. Foto z roku 1890 je od olomouckého fotografa Matthiase Czihala (Poskytnul Emil Matejiuc).

Výtěžková medaile.

Výřez z mapy dolu Willibald u Starých Oldřůvek (Ing. Schneider, 1892, 1 : 1000) s vyznačením Starooldřůvského vodního mlýna (1) a dřevěného krytého mostu (2). Moravský zemský archiv Brně, Báňské hejtmantství Brno – Důlní mapy, inv. č. 950.

Na medaili uvedený rok 1891 je rokem zahájení provozu na železniční trati Suchdol nad Odrou – Budišov nad Budišovkou. V literatuře³ je uváděno, že medaile nebyla ražena v souvislosti s železnicí. Nicméně vzhledem k tomu, že její ražba byla provedena až pět let od počátku těžby a v roce zahájení provozu na trati, nelze tuto souvislost vyloučit.

³ ŠUSTEK, František, 1972 (s. 21–22).

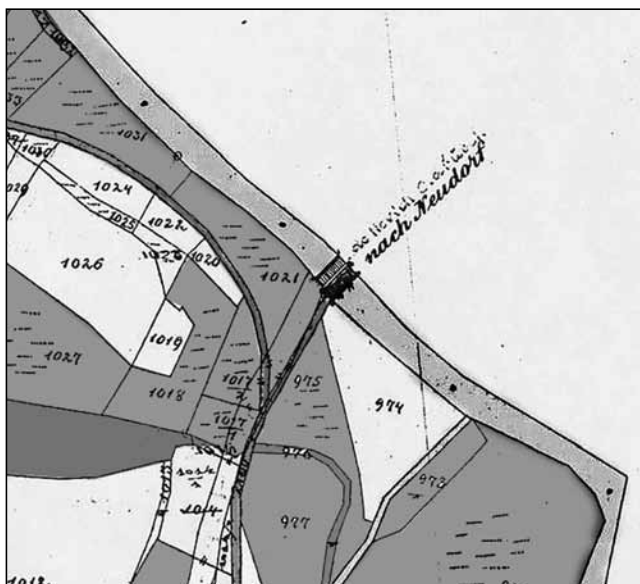

Zákres lokalizace mostu v současnosti (Foto Radim Jarošek, 2018).

Barnov

V práci R. Michálka je zmínka o tom, za povodně roku 1910⁴ byl odnesen dřevěný krytý most přes Odru mezi Barnovem a Novými Oldřůvkami. Jeho podoba se nedochovala, je však možno předpokládat, že se v zásadě nelišila svým stavebním a konstrukčním pojetím od ostatních podobných mostů v okolí.

Výřez z katastrální mapy z roku 1892 s vyznačením dřevěného mostu přes Odru na cestě z Barnova do N. Oldřůvek u bývalého Novooldřůvského mlýna (Poskytnul Jiří Glonek).

- 4 Je otázkou, zda je letopec správný. K roku 1910 nejsou na Odře uváděny významnější povodňové průtoky, mohlo však jít o lokální záležitost.

Je otázkou, zda šlo o předchůdce dnešního betonového mostu z roku 1908. Most s dřevěnou konstrukcí je zachycen na katastrální mapě z roku 1892. Není však zřejmé, zda jde o krytý most.

Valcha nad Klokočůvkem

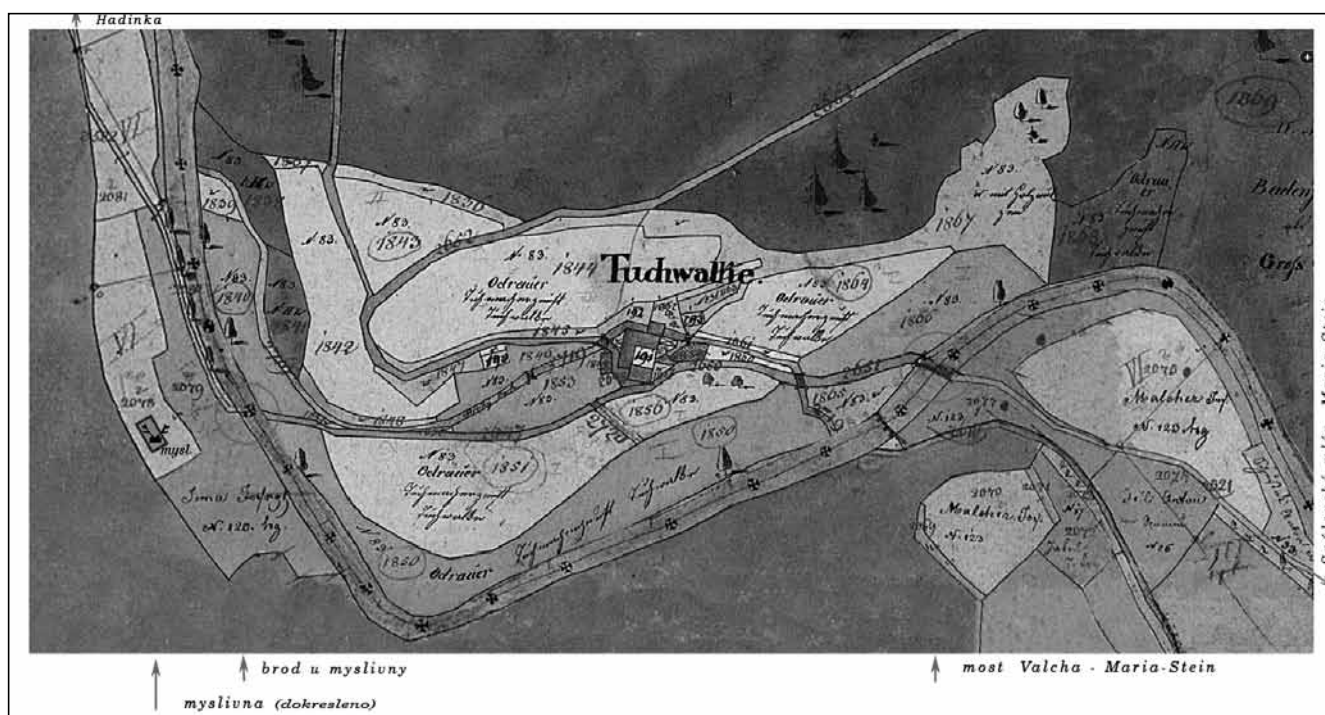
V příspěvku Františka Šustka „Valcha, samota na Odře u Klokočova“ autor zmiňuje dva kryté mosty podobné mostu v Loučkách. První měl být mezi Spálovským mlýnem a Valchou a druhý nad Valchou u myslivny pod Havranovým potokem s tím, že základy mostů byly v době publikování článku ještě patrné.

Jde o ústní informaci Antonína Klevara, který se 10. října 1903 narodil na Valše.

Fotografie obou mostů se nepodařilo dohledat, nicméně se lze domnívat, že dnes již neexistující most (či lávka) zakreslený u hájovny na mapě 1 : 75 000 list Hranice (4159) z roku 1931 je jedním

Šípkami jsou vyznačeny polohy mostů na mapě z roku 1931.

Valcha (Tuchwalke) s okolím na indikační skice s vyznačením polohy mostu a brodu (dříve pravděpodobně rovněž dřevěný most).
Upravil Emil Mateciuc.

z uvedených krytých mostů. Od něj vedla cesta z údolí Odry do Spálova.

Druhý krytý most se nejspíš nalézal na místě dnešního mostu mezi Valchou a Spálovským mlýnem.

Na fotografii z roku 1946 je u myslivny (vlevo) už jen brod. Na výřezu jsou patrní lidé se zavazadly, kteří přes něj přecházejí (Zapůjčil Emil Mateciuc).

Heřmánky

Dalším krytým dřevěným mostem přes Odru byl most či spíše širší lávka v Heřmánkách. Na mapě z roku 1836 je zakreslen dřevěný most přes Odru vedoucí od fojtství k místům dnešního kamenolomu. Most umožňoval spojení s pozemky na pravém břehu Odry a po staré příkré cestě přes les Kúta na Spálov. (Chodila tudy např. procesí do Fulneku a do Frýdku.)

Konstrukčně to byl most bárkový s hlavními nosníky věšadlovými. Na vnějších stranách byl chráněn bedněním ze svislých prken více než do poloviny nosných sloupů. Konstrukce spočívala na dvou kamenných opěrách a jednoduché bárce uprostřed řeky tvořené několika piloty. S konstrukcí mostu byl pevně spojen ledoborec, tvořený šikmo položenou kládou. Proti převržení větrem byl most zajištěn vzpěrami, opřenými o prodloužené průvlakly a pozednice nebo zaraženými do země.⁵

⁵ Popis mostu viz KOLÁŘ, Jan.

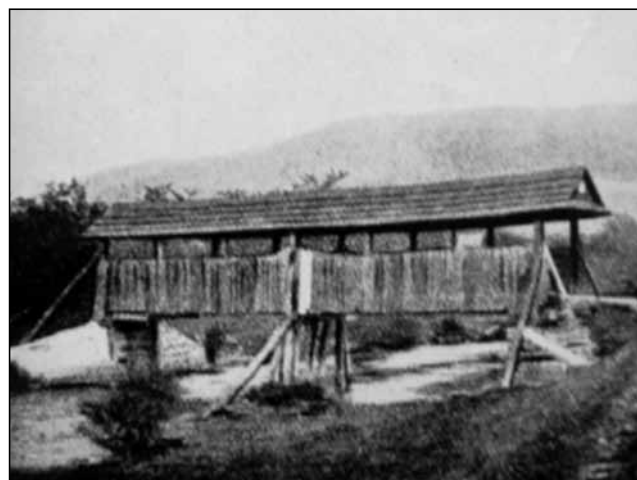
O vzniku a zániku mostu se takto zmiňuje Josef Hanel ve svých Vzpomínkách (viz literatura): Začátkem srpna 1914, po vypuknutí první světové války, došlo po velké průtrži mračen k povodni, která strhla náš hospodářský most z roku 1853.⁶

Most v Heřmánkách na císařském otisku (výřez mapy).

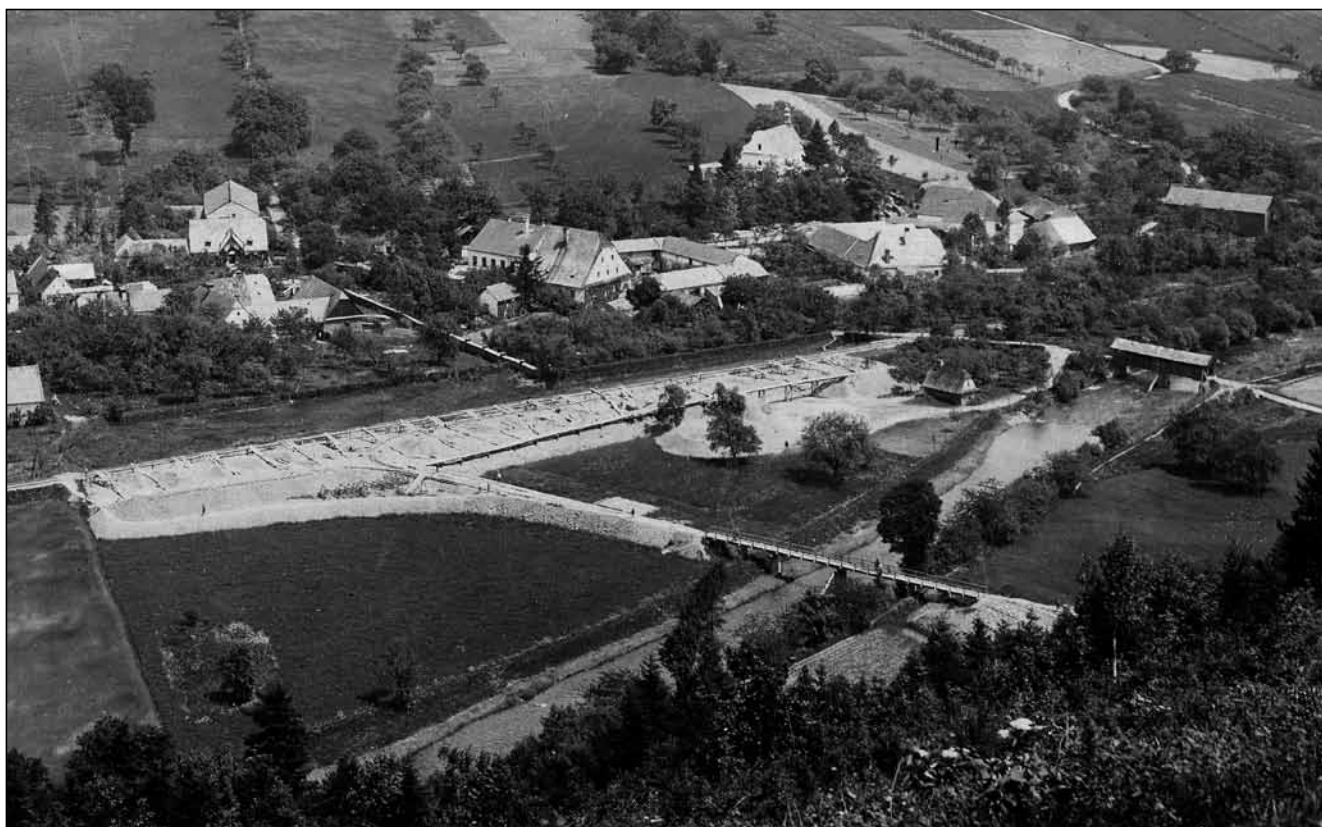

Most na indikační skici stabilního katastru (výřez).

Takto vypadal most někdy začátkem 20. století (reprofoto z *Das Kuhländchen* 1924, s. 178).

⁶ Uvedený letopočet je však nutno brát s jistou opatrností, neboť dřevěný most byl na tomto místě již v 30. letech 19. století – viz indikační skica a reambulační mapa – otázkou zůstává, zda šlo tenkrát o most krytý.

Heřmánky na fotografii M. C. Gerlicha kolem roku 1905. Vpravo dřevěný krytý most, výše se nachází most ke kamenolomu s vlečkou a prostorem u železniční trati, upraveným pro nakládku materiálu do vagónů. Rozhlehlý dům s nižším dvorem uprostřed je dědičná rychta (Poskytnul Emil Matejiuc).

Krytý most v Heřmánkách – výřez z předchozí fotografie.

Loučky

Podrobný příspěvek o asi nejznámějším krytém mostě na horní Odře pochází od Františka Šustka a byl otištěn v časopise Vítkovsko č. 3/1958.

K samotnému mostu autor uvádí: V červnu letošního roku (1958) byl v Loučkách u Oder stržen z bezpečnostních důvodů poslední dřevěný krytý most na vítkovském okrese, který byl nahrazen o 30 m výše proti proudu Odry novým mostem, postaveným v r. 1956.

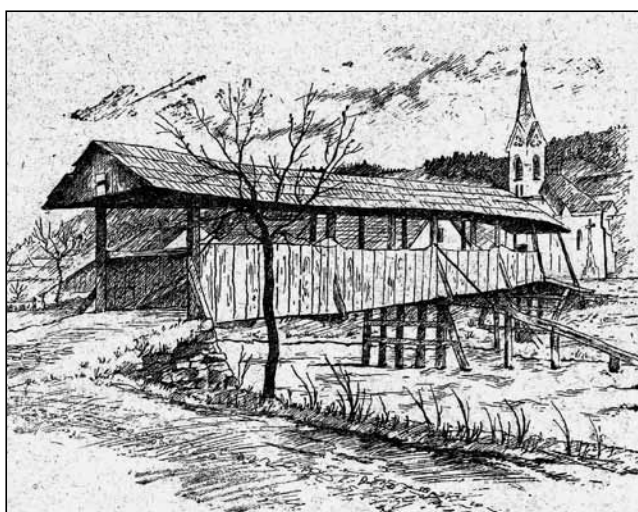
Škoda, že vedle nového moštu nemohl být dochován pro nedostatek prostředků památkových

organů také starý dřevěný krytý most jako dokument dovednosti našich předků. Vítkovský okres byl tak ochuzen opět o jednu významnou lidovou stavební památku, jakou dnes již nenalezneme v dalekém okolí. Obraz tohoto mostu z doby kolem r. 1900 je zachycen v knize A. Rolledera, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau na s. 346, druhý krytý most v Heřmánkách, který zanikl již počátkem našeho století, je zachycen v téže knize na obrázku na s. 144. Kryté mosty byly mezi prvními mosty v horním Poodří, které byly stavěny přes řeku Odru a její přítoky. Výhodou krytého mostu byla delší trvanlivost proti mostu nekrytému, protože střecha chránila dřevěnou konstrukci mostu před škodlivými vlivy povětrnosti. Hromadný zánik dřevěných krytých mostů v minulém století byl způsoben stavbou novějších a mohutnějších mostů a hlavně rozšiřováním vozovek nových cest a okresních silnic, pro které tyto poměrně úzké mosty již nevyhovovaly. Proto kryté mosty dožívaly jen tam, kde sloužily jen místní nenáročným dopravě.

Dřevěný krytý most v Loučkách stával v blízkosti novogotické kaple P. Marie, postavené v r. 1901, a to o 8 m výše proti proudu Odry. Byl 28,8 m dlouhý, 3,9 m široký a asi 3 m vysoký uprostřed nad řečištěm. Po obou stranách mostu bylo 1,5 m vysoké deskové zábradlí, nad ním volný prostor a nahoře nízká podélná šindelová střecha, která měla na každé straně 4 „šáry“ šindelů. Most stál

na dvou dřevěných nosných pilířích, které měly po pěti stojkách zapařené ve dně řeky do vydlabaných otvorů ležícího trámu o délce 3,7 m a které byly napříč zpevněny třemi vodorovnými příčkami. Nosný pilíř u levého břehu, který stál v nejprudším proudu Odry, byl navíc chráněn dřevěnou šikmou kládou, zachycující v době tání a povodní ledové kry a plující dřeva. Po obou stranách řeky vedly k mostu zvýšené násypy, aby úroveň mostin byla co nejvyšší. To bylo výhodné v dobách velkých povodní na Odře – uvádím jen největší: 8. 6. 1896 a 5. 8. 1914 – kdy zvláště za poslední z nich byly všechny mosty na horním toku Odry strženy, a to i mosty velké a nové, ale most v Loučkách všechny povodně po dobu své existence úspěšně přečkal. Neunikl ale nakonec neúprosnému zubu času.

Most v Loučkách na kresbě Miroslava Šustka z dubna 1958 (Vítovsko č. 3, titulní strana).

Most měl konstrukci bárkovou s hlavními nosníky věšadlovými. Dolní část bočních stěn byla do půli chráněna svislými prkny. Poněvadž most byl vystaven poměrně velkou plochou bočních stěn dešti a především větru, byl ukotven a zajištěn vzpěrami, opřenými o prodloužené průvlaky a pozednice, nebo zaraženými do země.

O tom, kde byl postaven dřevěný krytý most v Loučkách, není v Rollederově knize zmínka, ačkoliv tento autor zevrubně vyčerpá téměř veškerý archivní materiál ke své práci. Na mapě z r. 1836 (Lautsch – Lauczky – Bezirk Odrau) tento most není zakreslen, ale horní most v Loučkách u mlýna zakreslen je. Most v Loučkách je nesporně starší než z r. 1836, kdy jej mapa patrně omylem opomenula. Na příruční (katastrální) mapě Louček z r. 1928 a Nové Vsi z r. 1931 v měřítku 1 : 2880 je krytý dřevěný most zakreslen. Ze strany Louček cesta k mostu má parc. číslo 202/3, ze strany Nové Vsi je násep a vjezd k mostu mezi parc. čísly 11 a 18.

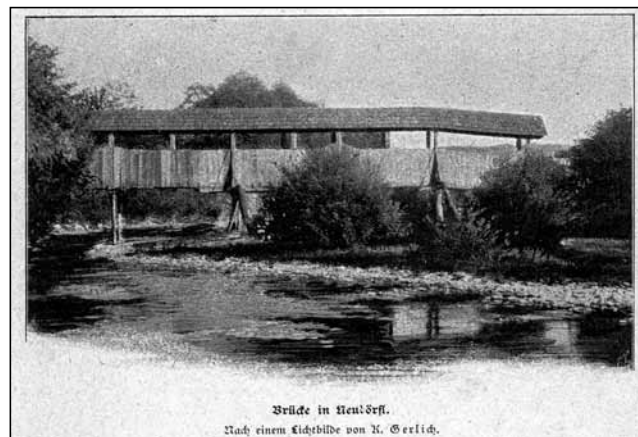
Most v Loučkách na katastrální mapě z roku 1928 (ČÚZK).

Otázku, kdy byl dřevěný krytý most v Loučkách postaven, lze zodpovědět jen přibližně na základě rozboru ostatních historických zpráv o oderském panství a o Loučkách.

Až do konce XVI. století se rozkládal na levém břehu řeky Odry mezi Loučkami a dnešní Vítovkou rozsáhlý lužní les. Jan Tomáš ze Zvole, pán na Odřích (držel Odry v letech 1536 až 1585) dal tento les vykácet a založil v Loučkách z těchto pozemků „Loučský dvůr“. Poddaným uložil kromě dosavadních robot vykonávat také roboty při tomto novém „Loučském dvoře“, čehož se poddaní zpěchovali a stěžovali si u zemského práva. Po uplynutí dvou století zrušil v r. 1762 Jan Karel. Gottlieb hrabě Lichnovský (1755–1788) dvůr v Loučkách a na jeho pozemcích dal vystavět 17 domků, které spojil s loučskými dominikálními domky pod názvem osada Nová Ves (Nová Véska, Neudorfel) a postavil na cestě do Vítkova nový hostinec (Schenkhaus). Taktéž postavil u dvora Vitberku při cestě na Opavu hostinec a 24 domků, kteréžto osadě dal jméno Werdenberg (Vitberk, dnešní Vítovka). Obě hospody měly povinnost šenkovat jen vrchnostenské pivo a pálenku.

Z uvedených zpráv se dá usuzovat, že dřevěný krytý most v Loučkách byl postaven záhy po vysazení osady Nové Vsi, aby umožňoval vzájemné spojení obou obcí, tj. v druhé polovině 18. století. Dočkal se tedy stáří kolem 200 let.

Most byl v posledních letech již ve velmi chatrném stavu, přesto podle sdělení bývalého hajného

Jedno z nejstarších vyobrazení mostu je v Rollederově kronice.

Josefa Šustka (Spálov 174), bylo ještě v roce 1951 odvezeno přes něj 1 500 m³ dřeva z lesů po pravé straně Odry na nádraží do Oder. Most musel být ovšem podepřen. V roce 1954 byl natolik těžce poškozen vlivem ledu v Odře a rozvodněná řeka ve dnech 1. až 3. července téhož roku jej hrozila strhnout. Bylo proto rozhodnuto ho odstranit. Most byl pak používán v dopravě až do roku 1956.

Most a kaple kolem roku 1925 – pohlednice vydávaná pod značkou ELKA (Ludvig Klein Odry). Zapůjčil Emil Mateiciuc.

Most kolem roku 1930 (Zapůjčil Emil Mateiciuc).

Fotografie mostu v těžké době od Otto Lichtblaua (Zapůjčil Emil Mateiciuc).

Pohled na vstup na most, r. 1936 (SOKA Nový Jičín, Sbirka..., sig. Lky/6).

Most někdy po roce 1945 (Zapůjčil Emil Mateiciuc).

Detail konstrukce spodní části mostu, foto pravděpodobně nedlouho před zbouráním v r. 1958 (SOKA Nový Jičín, Sbirka..., sig. Lky/4-5).

Fotografie zachycující most již v havarijním stavu (SOKA Nový Jičín, Sbirka..., sig. Lky/4-2).

Pro úplnost uvádíme zmínky o dalších dřevěných krytých mostech v okolí:

Čermná

Jeden z nejmenších mostů tohoto typu překonával říčku Budišovku na cestě mezi Čermnou ve Slezsku a Novými Oldřůvkami nedaleko Čermenského mlýna. Byl stržen někdy ve dvacátých letech 20. století, poněvadž tak zchátral, že již nemohl sloužit svému účelu. Svou velikostí to byla vlastně větší lávka. Byl podobně jako většina tehdejších staveb kryt šindelem.

Brücke zwischen Čermná und Neudorf.

Most přes Budišovku u Čermné (Reprofoto z příspěvku Holzbrücken der Heimat).

Moravice (Kružberk)

Lávka přes Moravici se nalézala na moravskoslezské hranici poblíž Kružberku v lokalitě s pomístním jménem Na Stoupách. Od Kaltenseifenmühle (Na Stoupách) vedla zhruba severním směrem cesta k Moravici ke kryté lávce, za ní se napojovala pak na cestu podél řeky, vedoucí od samoty a hostince Brückenhäusel ke Kružberku.

Dolní část lávky až k horní hraně zábradlového madla byla zašalovaná a nad celou konstrukcí mostní byla střecha. Na jednom břehu lávka spočívala na kamenné opěře, na druhé na dřevěné bárce a příchod na mostní vozovku byl po dřevěné rampě podporované bárkami. Jak uvádí J. Kolář:

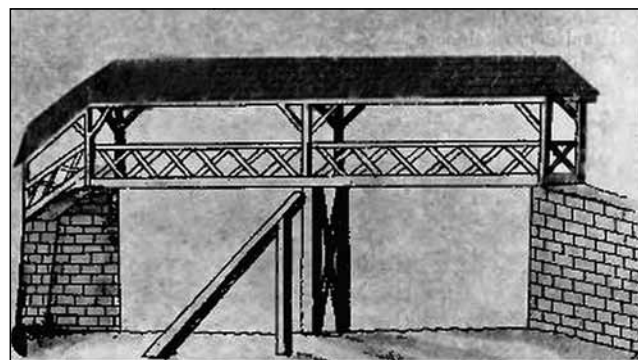
Lávka přes Moravici u Kružberku (Reprofoto z publikace Dřevěné mosty kryté v Republice Československé).

„Za krátko musí tato stará památka zmizeti, poněvadž stojí v území, jež bude zatopeno, až tam bude zbudována projektovaná údolní přehrada.“ Jeho slova se stala skutečností.

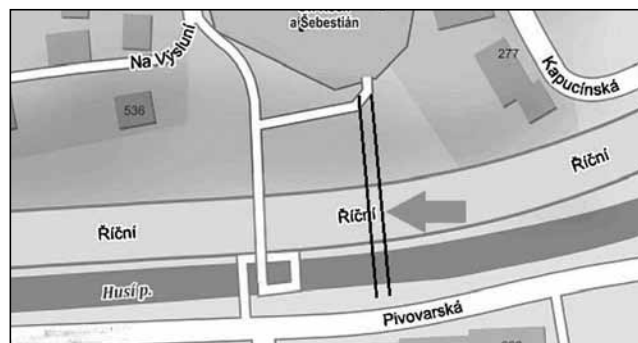
Přibližná GPS lokalizace lávky: 49.8281822N, 17.6555458E

Fulnek

Most či lávka tvořil spojnici mezi městem a tehdejším hřbitovem sv. Rocha. Z města se procházelo jednou z městských bran (fortnou). Po průchodu branou se vstoupilo na lávku, která se klenula nad Husím potokem. Na něj pak navazovalo schodiště, které vedlo k bráně tehdejšího hřbitova.

Lávka přes Husí potok ve Fulneku, kresba Franz Kletenský (Reprofoto z příspěvku Dřevěné kryté mosty na Vítkovsku).

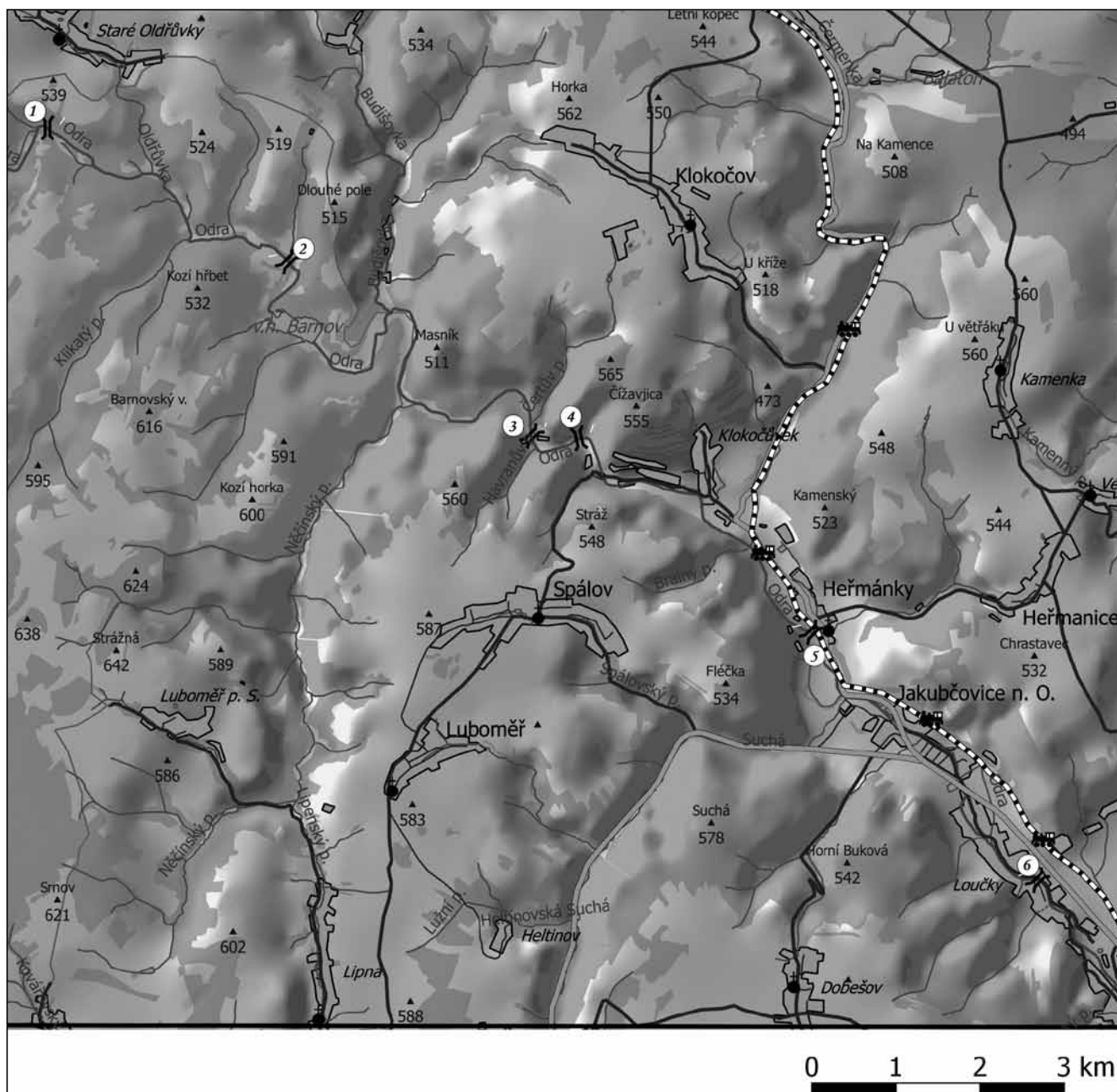
Lokalizace bývalé lávky (podklad www.mapy.cz).

Co říci závěrem

Zdá se, že tento typ konstrukce nebyl v Poodří zvláště vzácný, vždyť jen nad Odrami bylo dřevěných krytých mostů a lávek pět. Nejspíš jich však bylo více, jen se nám je nepodařilo vypátrat. Pokud byste měli další doplňující nebo upřesňující informace či fotografie, uvítáme je a rádi článek doplníme.

Dnes můžeme jen litovat toho, že se tenkrát nenašla vůle pro zachování loučského mostu, který mohl po postavení obloukového ocelového mostu sloužit jako lávka pro pěší a být ukázkou dědictví minulosti jako turistická zajímavost.

Asi jen stěží bude někde vybudována replika, ale až jednou vznikne Muzeum řeky Odry – snad budete souhlasit s tím, že by si ho Odry zasloužila – mohl by být jedním z exponátů alespoň model těchto krásných staveb. Nenašel by se ochotný modelář?

Přehledná mapa dřevěných krytých mostů na horní Odře.

1 U dolu Willibald, 2 Mezi Barnovem a Novými Oldřůvkami (lokalizace je nejistá), 3 Nad Valchou, 4 Mezi Valchou a Spálovským mlýnem, 5 Heřmánky, 6 Loučky

Autor mapy: Petr Dobeš

GPS souřadnice mostů: Staré Oldřůvky (Willibald) 49.7513936N, 17.6349603E; Barnov 49.7394278N, 17.6764022E; Valcha (u myslivny) 49.7232181N, 17.7189933E; Valcha (směrem ke Spálovskému mlýnu) 49.7232569N, 17.7258414E; Heřmánky 49.7053275N, 17.7678744E; Loučky 49.6813028N, 17.8085511E

Poděkování za pomoc při zpracování příspěvku patří Emilu Mateiciucovi, Josefu Pavlíčkovi, Petru Lelkovi, Petru Zahnašovi a Jiřímu Glonkovi.

Literatura

GIERNOTH, J. W. (1962): *Die schöne Bergheimat der Oder* (Gesenge, Odeergebirge, Kuhländchen). Eine Monographie des Oderursprungsgebiets. München, Stuttgart. 248 s.
 HANEL, Josef (1980): *Erinnerungen an das Oderstal im ehemaligen österr. Schlesien – spät. C.S.R.* (Vzpomínky na údolí Odry v dřívějším rakouském Slezsku, později Československu). Gladbeck (nepublikovaný strojepis).

KOLÁŘ, Jan (1926): *Dřevěné mosty kryté v Republice Československé*. Praha, Spisy Masarykovy akademie práce sv. 39.

MICHÁLEK, Rudolf (1959): Dřevěné kryté mosty na Vítkovsku, *Vítkovsko* č. 6, s. 5–7.

STUMPE, G. (1925): Holzbrücken der Heimat. *Kuhländchen* Nový Jičín, s. 177–179.

ŠUSTEK, František (1958): Dřevěný krytý most v Loučkách u Oder. *Vítkovsko* č. 3 (obálka).

ŠUSTEK, František (1959) Valcha, samota na Odře u Klokočova. *Vítkovsko* č. 8, s. 14–15.

ŠUSTEK, František (1972): 80 let železniční trati Suchdol – Budišov. *Oderské vrchy*, č. 1–3, s. 16–27.

Pivovary v Poodří

Zbyněk Sovík

Úvod

Pivo bylo vždy oblíbeným nápojem Čechů. Vždyť v roční konzumaci piva jsme zhruba se 140 litry na hlavu první na světě. A není se čemu divit. Ještě před sto lety stál malý pivovar snad v každé vesnici.

Velký útlum pivovarnictví u nás nastal po druhé světové válce. Podniky, které válku přežily, byly znárodněny a malé pivovary zanikly. Pivo bylo levné a dostupné, ale kvalita a různorodost se z české pivní kultury vytratila – pivo bylo za socialismu zcela unifikováno.

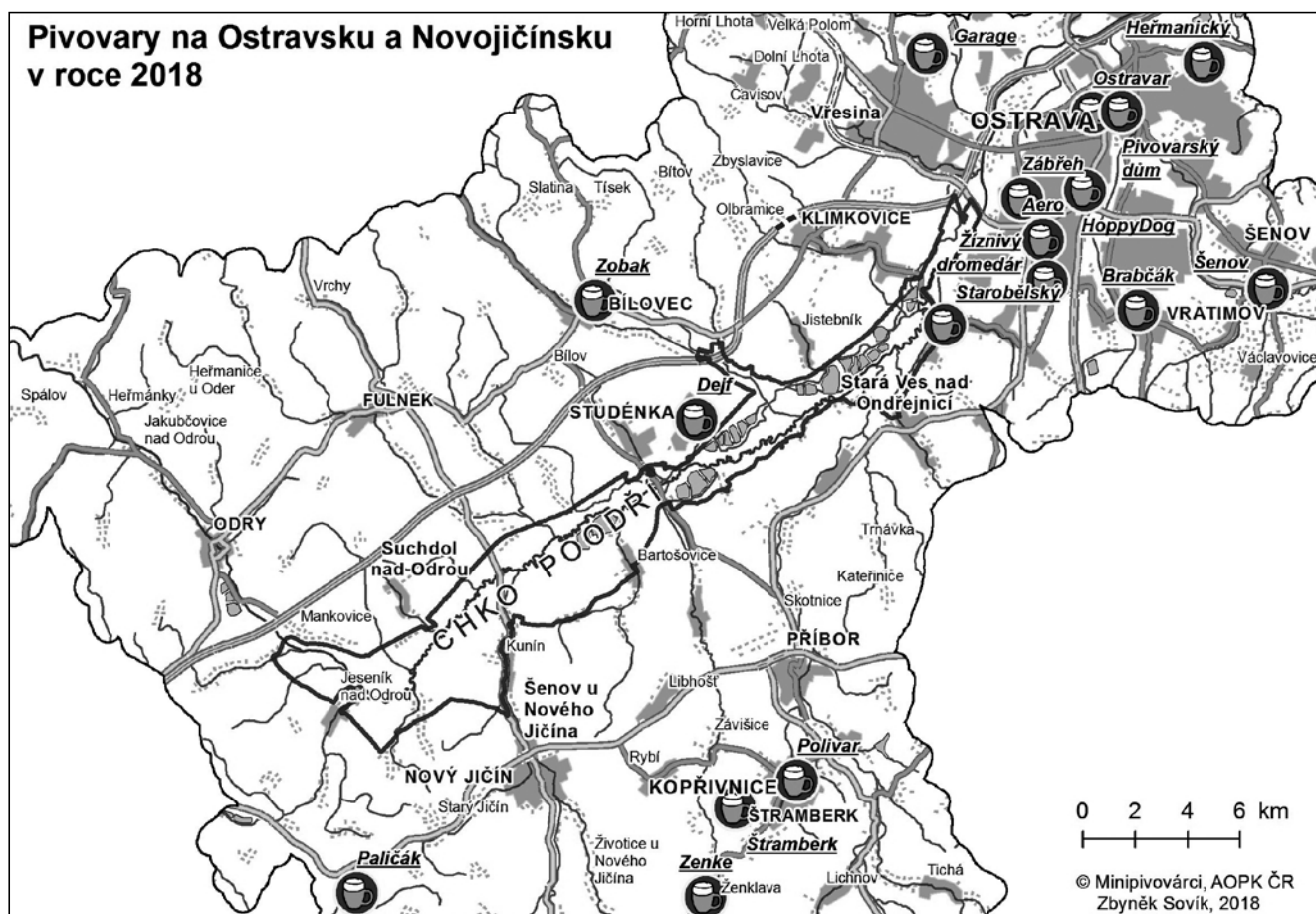
Až po roce 1989 se začaly pomalu objevovat pivovary nové. Nejprve jich bylo jen pár, po roce 2010 už více než sto a v současnosti vznikají neuvěřitelným tempem jednoho nového pivovaru týdně. Zažíváme fenomén návratu malých pivovarů. Opět se blížíme prvorepublikovému počtu 600 pivovarů (před první světovou válkou se uvádí až 900), opět nacházíme malý pivovar snad v každé větší obci a v poměru množství pivních zřidel k počtu obyvatel držíme dokonce světové prvenství.

V prosinci roku 2018 bylo v České republice evidováno na 500 pivovarů, v samotném Moravskoslezském kraji 50. Z toho 11 se nachází v okrese Ostrava-město a 6 v okrese Nový Jičín. Do celkového počtu nejsou zahrnuty tzv. létající pivovary, které nedisponují vlastní technologií (pivo vaří dle vlastních receptů v cizích provozech).

Ještě pro upřesnění – mezi minipivovary řadíme podniky s ročním výstavem piva do 10 000 hektolitrů. Většina si však vystačí jen se stovkami hektolitrů ročně. Velké průmyslové pivovary uvaří za rok desítky až stovky tisíc hektolitrů.

Rozmanitý pivní svět

Pod pojmem pivo jsme si donedávna dokázali představit pouze klasický český ležák. Spolu s rozvojem minipivovarů se však rozvíjí i chuť experimentovat a stále častěji se tak setkáváme i s dalšími pivními styly – vždyť celkově jich existuje okolo stovky. Již naprosto běžně se setkáme s názvy jako IPA – Indian Pale Ale, APA – American Pale Ale, Stout apod.

Pivovary na Ostravsku a Novojičínsku v roce 2018.

Udělejme si v tom trochu pořádek. V podstatě existují dva základní typy – spodně a svrchně kvašená piva.

Spodně kvašená se vaří o něco složitějším způsobem, nejčastěji tzv. dvourmutovou metodou a kvasí při výrazně nižších teplotách než piva kvašená svrchně. K tomu je zapotřebí odpovídající druh pivních kvasinek, které dokáží být i při velmi nízkých teplotách aktivní. Do této skupiny patří u nás nejčastější český ležák, a jak název napovídá, pivo musí ještě několik týdnů pobýt v ležáckých tancích, než je připraveno k finální konzumaci.

Piva svrchně kvašená – zjednodušeně piva typu „Ale“ nebo „Ejl“ – jsou vařena jednodušším způsobem a ke kvašení se využívají kvasinky, které pracují pouze při teplotách výrazně vyšších (při pokojové teplotě). Výslednou chuť a vzhled piva pak zásadně ovlivňují vedlejší kvasné produkty, různé typy použitých sladů a chmelů, popř. i další přísady. Zatímco u českého ležáku se téměř výhradně používá ječný slad a české odrůdy chmele, u piv svrchně kvašených jsou to odrůdy cizí – původem americké, anglické nebo třeba novozélandské – mnohdy výrazně aromatické. Chmely jsou tím, co na svrchně kvašených pivech zaujme jako první – výrazná vůně a hořkost, která spodně kvašeným pivům chybí. „Svrchníáky“ bývají zárukou chuťového zážitku, ale při žízni nenahradí klasický český ležák.

V Poodří, tak jak jej chápeme v duchu tohoto časopisu, najdeme pivovary dva. Prvním je minipivovar Dejř ve Studénce, který započal výrobu v červenci 2017 a druhým Starobělský pivovar v Ostravě-Staré Bělé. Tam vaří pivo od dubna 2014.

Ve společnosti sládků – zprava: David Hanzelka (pivovar Dejř), Luboš Petr (pivovar HoppyDog) a Roman Puchálka (pivovary Garage a Beerkracie).

Pivovar Dejř

Pivovar založil v roce 2017 rodák ze Studénky, majitel a sládek v jedné osobě, David Hanzelka, přezdívaný Dejř. Po téměř 250 letech tak navázal na tradici vaření piva ve Studénce. První pokusy s výrobou vlastního piva probíhaly nejprve doma

na sporáku a později také v garáži. Až po deseti letech zkušeností s domácím vařením se David Hanzelka rozhodl produkovat pivo ve velkém a jako zázemí pro svůj minipivovar využil nedaleké prostory, ve kterých kdysi sídlil obchod. Již po prvním roce provozu byl zájem o pivo tak velký, že musel původní 250 litrovou varnu vyměnit za větší. Dnes vaří v 500 litrové varně a odhaduje výstav na zhruba 240 hektolitřů piva ročně.

Jeho minipivovar se skrývá v nenápadném domku u hlavní silnice na ulici 2. Května 390, jen kousek od studéneckého zámku. Mimochodem, právě zde, v budově starého zámku, se v 18. století nacházel panský pivovar, později palírna lihu a hospoda. Dnes v jeho prostorách sídlí Správa chráněné krajinné oblasti Poodří.

Budova pivovaru na ul. 2. Května ve Studénce.

David Hanzelka se specializuje výhradně na svrchně kvašená piva typu „Ale“. Typickým znakem jeho piv je výrazné chmelení a kombinování různých odrůd chmele. Těch je v dnešní době na výběr celá řada a jejich vhodnými kombinacemi lze v pivu vytvořit nepřeberné množství zajímavých vůní a chutí.

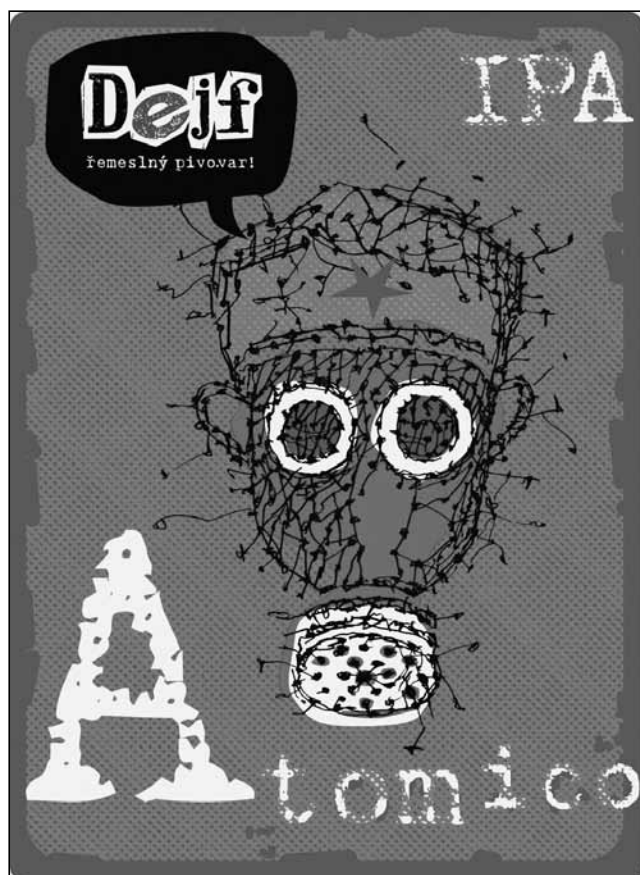
Na lahvích z pivovaru Dejř pak zaujme moderní design pivních etiket a dalších doplňků, stejně jako netradiční názvy piv. David Hanzelka totiž není jen sládkem, ale také výtvarníkem. Každá etiketa je originál a vzniká speciálně pro daný druh piva. Do stálé nabídky piv patří silně chmelená Atomico IPA 13,5% EPM, Electrico IPA 15% s žitným sladem, aromatická Whale APA 12% nebo Wolf SmaSH single hop IPA 13% – jediné pivo, ve kterém zcela dominuje pouze jedna odrůda chmele.

Mimo stálou nabídku vyrábí mnoho jiných sezónních piv a pivních speciálů. Za všechny lze jmenovat třeba vánoční T-ale 15% s čajem Earl Grey nebo Notorico Wawawa Session IPA 12% s novozélandskými chmely a malinami. Tento speciál vznikl ve spolupráci s ostravským pivovarem Létající Bezdomevec.

Za rok a půl existence pivovaru David Hanzelka uvařil přes 30 druhů svrchně kvašených piv

Jedna z etiket pivovaru Dejř.

Další z nápaditých etiket pivovaru.

a koncem roku 2018 mu prošla pod rukama jubilejní stá várka.

Ani ležáky však zcela nezavrhuje. Jeden už dokonce vařil ve spolupráci s ostravským pivovarem HoppyDog a se současnou technologií se možná pustí i do dalších. Všechna jeho piva jsou nefiltrovaná a nepasterizovaná.

Jedná se skutečně o malý, řemeslný pivovar bez vlastní restaurace či výčepu. Kde všude je tedy možné piva od Dejřa ochutnat? Pravidelně se objevuje na pípách v Hospůdce u Oráče v Ostravě-Hrabůvce a v Novojičínském divadelním klubu Múza. Příležitostně také v dalších pivních barech, především v Ostravě. Pivo ve skleněných a PET lahvích lze zakoupit v pivotéce na Nádražní ulici v centru Ostravy, v Barunka speciál baru na ul. 17. Listopadu a také v pivním baru Pivotechna na rohu ulic Opavská a 17. Listopadu v objektu bývalého kasina Slovan v Ostravě-Porubě. Lahve jsou k zakoupení i v síti obchodů Bartošovické pekárny v Novém Jičíně, Příboře a Studénce, popř. přímo v pivovaru (dle aktuální otevírací doby nebo po telefonické domluvě).

Starobělský pivovar

Jak už bylo řečeno, pivovar se nachází v ostravském městském obvodu Stará Bělá, na ulici Proskovická 1169 v areálu bývalého autosalonu u hlavní silnice, která tvoří hranici CHKO Poodří.

Ve znaku je vyobrazen čáp bílý na hnízdě, protože právě poblíž letitého čapího hnízda byl minipivovar vybudován.

Produkce se od předešlého pivovaru výrazně liší, protože starobělská piva tvoří výhradně ležáky, tedy piva spodně kvašená, vařená tradičním dvourmutovým způsobem. Z důvodu velkého zájmu prošel pivovar v roce 2017 modernizací, při které byly rozšířeny výrobní a ležácké kapacity. Pivo vaří v 1000 litrové varně.

Starobělský pivovar – technologie.

Starobělský pivovar má ve stálé nabídce tato spodně kvašená piva: Starobělská desítka 10% EPM, Starobělský ležák 11,8% – tradiční český světlý ležák ve variantě filtrované i nefiltrované,

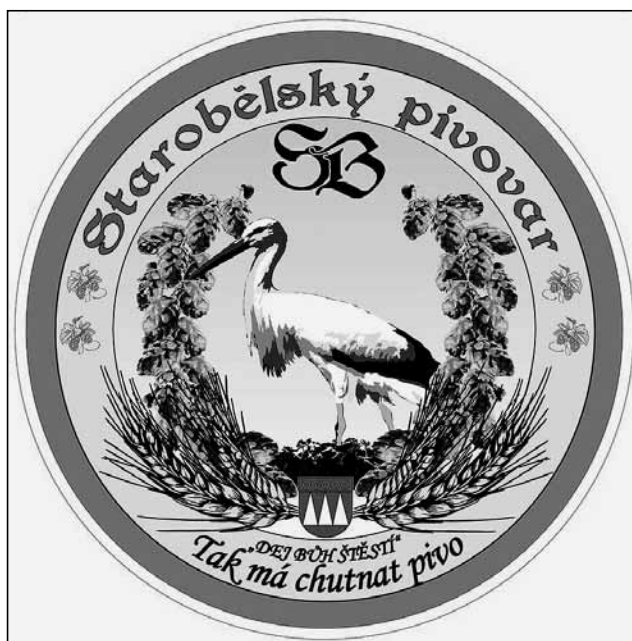

Polotmavý speciál 13,5% se čtyřmi druhy sladů a ochucenou desítku Starobělská višeň 10%. Na rozdíl od svrchně kvašených piv vařených ve Studénce se zde využívá téměř výhradně českých sladů a odrůd chmele, jako je žatecký poloraný červeňák, premiant či sládek.

Starobělský ležák.

Pivo lze ochutnat hned v několika podnicích provozovaných samotným pivovarem, všechny se nacházejí v Ostravě. Restaurace Starobělská koliba v Ostravě-Výškovicích při okraji Bělského lesa čepuje kompletní nabídku starobělských piv. Dalším podnikem je pivnice Starobělský šenk na ulici Karpatská v Ostravě-Zábřehu. Od prosince 2018 funguje také restaurace s názvem Beer's no. 1 poblíž známé Stodolní ulice, která nabízí 25 druhů čepovaných piv včetně kompletní nabídky těch Starobělských. Přimo ve Staré Bělé si pivo dáte

Logo Starobělského pivovaru.

ve Starobělské hospodě – bývalá Tosca, katolický lidový dům a v restauraci U Matěje na Proskovické ulici hned naproti pivovaru. Přimo v areálu Starobělského pivovaru zakoupíte pivo v klasických sudech a párty soudcích.

Závěrem

Malých pivovarů v České republice neustále přibývá a Moravskoslezský kraj je s padesáti pivovary jedním z těch nejvíce pivu zaslíbených. V samotném Poodří, budeme-li věrni jeho vymezení v rámci zaměření časopisu, najdeme prozatím pivovary dva. Avšak není všem dnům konec. Současné tempo vzniku nových minipivovarů je závratné a my bychom se v brzké době mohli dočkat dalších. Vývoj situace v posledních letech ukázal, jak velký je hlad po řemeslném pivu malých výrobců. Trh ještě není nasycen a malé pivovary se dnes dokáží uživit i v těch nejmenších obcích.

Oba současné pooderské minipivovary produkují kvalitní piva, ale jejich zaměření je zcela odlišné. Pivovar Dejv vyrábí piva svrchně kvašená, původem z anglosaských zemí, zatímco Starobělský produkuje ležáky – tradiční česká spodně kvašená piva. To je pro konzumenty dobrá zpráva, protože o to různorodější a bohatší je nabídka pivních stylů, vůní a chutí. Nezbyvá než popřát, aby se pivo v Poodří i nadále dařilo.

Bc. Zbyněk Sovík

Pracuje jako informatik na Správě CHKO Poodří. Zajímá se o řemeslné pivo a pivní turistiku. Spolu se skupinou Minipivovarci provozuje pivní mapu a databázi pivovarů ČR –

<https://www.facebook.com/Minipivovarci.cz>

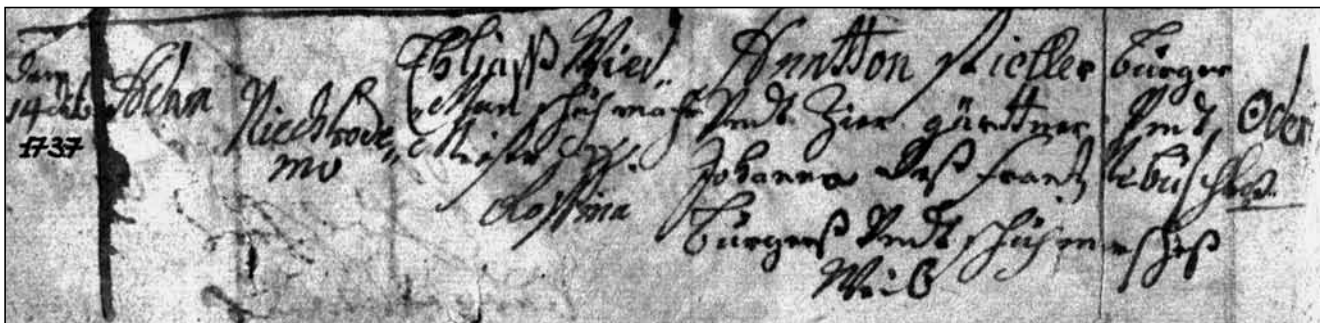
Kontakt: zbynek.sovik@seznam

Nikodem Weidemann

– zapomenutý olomoucký barokní sochař z Oder

Pavel Kašpar st., Karel Gold

Odry, kostel sv. Bartoloměje. 14. 9. 1737. Výřez z rodné matiky Nikodéma Weidemanna. ZA Opava.

Čtrnáctého září roku 1737 byl pro Eliase a Rosinu Weidemann významný den. Nesli ke křtu úřadujícímu faráři Valentinu Slosserovi do oderského kostela sv. Bartoloměje svého prvorozeného syna Nikodema.¹ Doprovázeli je patroni dítěte, oderský měšťan Anton Richter s manželkou Johannou. Otec – soukenický mistr Elias Weidemann pocházel z Olešnice² – se usadil v Odrách, když byl jako tovaryš na vandru a poznal zde Rosinu, dceru Lorenze Schencka z Tošovic, se kterou se 16. září roku 1731³ v Odrách oženil.

Základní vzdělání (čtení, psaní a počty) získal Nikodem v rodném městě. Od roku 1728 do roku 1769 byl ředitelem zdejší školy⁴ Bernhard Josef Stanzl. Nebyla to škola podle dnešních představ – byla pod farní patronací a učitelé byli většinou zaměstnaní na faře. Nebyly také žádné učební osnovy a náplň učiva se odvíjela od znalostí učitele. Další vzdělání – přípravu na řemeslo, dostal Nikodem Weidemann až jako učeň u některého mistra. Protože se v dospělosti živil jako sochař v Olomouci, je velmi pravděpodobné, že měl za učitele tamějšího mistra sochaře. V té době sochaři patřili mezi málo početná řemesla. Proto v Olomouci vytvořili v roce 1732 cech společně s malíři. V roce 1751 měl olomoucký cech 4 mistry, 8 tovaryšů a 4 učně.⁵ V letech 1616 až 1907 získalo měšťanské právo v Olomouci jen 17 sochařů.⁶ Vyučit se sochařem mohl zájemce za 5 let s podmínkou vykonání následného „vandru“.

Ustanovení a pořádek, podle kterých se ctihodné bratrstvo městských malířů a sochařů v královském

městě Olomouci řídilo, bylo uvedeno v jeho artikulích.⁷ Obsahovalo jedenáct bodů, které kromě organizačně-ekonomických článků, týkajících se provozu bratrstva, určovaly i povinnosti a chování členů v různých situacích profesního a částečně i soukromého života. Ze základních povinností, která musel ctít Nikodem Weidemann, uvádíme pro zajímavost v doslovném znění⁸ pět ustanovení:

Páté ustanovení.

Také v tomto královském hlavním městě Olomouci, jeho kraji a okolí není žádný malíř, sochař ani štukatér, který není členem zdejšího olomouckého bratrstvého cechu, zmocněn ani oprávněn vykonávat své umění, ať už pod jakoukoli záminkou či z jakéhokoli důvodu, ať už sám nebo také prostřednictvím tovaryše nebo učedníka, jedině v případě, že by se nacházel pod ochranou nějakého kláštera či vrchnosti, čemuž na základě nejjasnějšího císařského generálního patentu nelze zabránit. A není

Olomouc – vnitřní město, 1833. Výřez císařských otisků. Poloha domu č. 248 sochaře Nikodema Weidemanna a domu č. 498 (vlevo nahoře) jeho syna Bernarda Weidemanna. ZA Olomouc.

1 Rodná matrika, inv. č. 1055, sig. Od15, 1718–1741, s. 79, ZA Opava.

2 Olešnice (v roce 1743 byl německý název obce Elß), obec v okrese Trutnov.

3 Oddací matrika, inv. č. 1054, sig. Od14, 1718–1741, str. 226, ZA Opava.

4 Stará jednotřídní „Farní katolická škola“ byl dřevěný domek, který se nacházel v dnešní Kostelní ulici naproti hasičské zbrojnice (přibližně v místě domu čp. 97).

5 Čermák Miloslav: Olomoucké umělecké cechy. Baroko v Olomouci - Historie a kultura, 2002.

6 Rovněž.

7 Martin Pavlíček: Artikule cechu malířů a sochařů v Olomouci. In: Sochaři a sochařství baroka v Olomouci.

8 Podle překladu Mgr. Soni Morcinkové z německého jazyka.

Olomouc, ulice Na Hradě, okolo roku 1900. Za sochou sv. Floriána zaniklý šenkovní dům sochaře Johanna Kammereitha č. 248 a od roku 1769, dům sochaře Nikodema Weidemanna. In: W. Nather: *Kronika olomouckých domů*, I. díl. Olomouc 2007.

nikomu takovému dovoleno přijmout učedníka a už vůbec se mu nedovoluje vyučovat, nýbrž se to výrazně zakazuje. Pokud se ale ukáže, že se nějaký malíř, sochař nebo štukatér nachází v olomouckém kraji a pod správou města, se dokonce zdržuje v měšťanském domě a chce své umění provádět dle vlastní libosti, tak se musí prostřednictvím magistrátu oproti poplatku nechat začlenit do našeho bratrstva, nebo od vykonávání svého umění upustit. A i když se stane, že se bude v tomto olomouckém kraji nacházet výjimečně nadaný malíř, sochař nebo štukatér a nebude se chtít rozhodnout začlenit se do našeho bratrstva, nesmí být ani tomuto nadanému umělci dovoleno provádět ani tu nejmenší práci. Pouze v případě, že se tento umělec může prokázat povolením dvora nebo dekretem o královské ochraně, ale i kdyby toto všechno měl, tak se mu přesto musí zabránit a zcela zakázat podporovat tovaryše nebo přijmout učedníka.

Šesté ustanovení.

Poté co se také častěji proti všemu pořádku stává, že truhlářští mistři přijímají sochařskou práci

Olomouc, ulice Na Hradě, 2018. Za sochou sv. Floriána je dnes dům č. 246 (Foto Martin Kašpar).

Bělá 2019. Kostel sv. Jiří. Pohled na hlavní oltář s pozlacenými sochami sv. Cyrila na levé straně a sv. Metoděje na pravé straně v životní velikosti (Foto Pavel Kašpar st.).

a tyto kusy pak částečně sami, částečně s pomocí sochařského tovaryše jsou zvyklí zhotovovat; jako se pak kameníci často nezvykle opovažují kromě své práce dohodnout na ceně a troufat si na práci sochaře, ke které si proti všemu pořádku najímají naše tovaryše. Protože toto započaté úsilí stolařů a kameníků vedou k naší škodě a úplnému zániku, nemá se žádný stolařský ani kamenický mistr opovážít pod hrozbou trestu dle rozhodnutí městské vrchnosti tuto práci přijmout a už vůbec si nesmí dovolit kvůli ní udržovat sochařské tovaryše.

Osmé ustanovení.

Co se týká zkušebních kusů, tak malíř má zhotovit dva, jeden olejovými a druhý vodovými barvami, formu a způsob mu určí bratrstvo, avšak duchovní a prodejné kusy, aby tím neutrpěl žádnou škodu a jeden zkušební kus na dřevě pozlatit krásným zlatem; pokud jde o sochaře, tomu bude jako zkušební kus zadána socha nebo sousoší dle představy bratrstva.

Deváté ustanovení.

Pokud je uchazeč malíř, musí zhotovit svůj zkušební kus u cechmistra malíře, pokud je to ale sochař, u cechmistra sochaře. Na zhotovení mu bude uložena tříměsíční lhůta a v době, kdy bude zaměstnán vytvářením svých zkušebních děl, je mu tímto výrazně zakázáno z těchto kousků cokoli prodat nebo také přijmout nějakou práci. Aby bylo

Suchdol nad Odrou 2012. Kostel Nejsvětější Trojice, hlavní oltář (Foto Jaroslav Zezulčík).

možno zjistit, zda zkušební kus dělá sám nebo s pomocí jiného umělce, bude povinností cechmistrů uchazeče během této lhůty navštívit, během této návštěvy pak má uchazeč, jak se náleží a dle jeho možností, cechmistru prokázat čest.

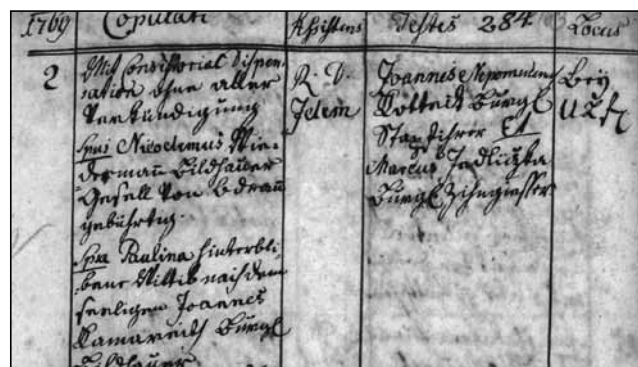
Desáté ustanovení.

Když bude mít uchazeč své kusy hotové, pak má požádat prvního cechmistra o řádné shromáždění členů, který jeho žádosti vyhoví. Toto shromáždění se bude konat za přítomnosti k tomuto určeného pana radního komisaře, přičemž má uchazeč ukázat své zkušební kusy a poté odejít. V jeho nepřítomnosti budou jeho zkušební díla hodnocena shromážděným bratrstvem jako dobrá, způsobilá nebo nezpůsobilá k posouzení. Pokud bude ale jeho zkušební kus shledán nezpůsobilým a pokud se zde najde jedna nebo několik viditelných chyb, bude mu v tom případě nařízeno zaplatit částku 3 zlaté nebo nejvýše 4 moravské tolary. Pokud bude ale jeho kus shledán nezpůsobilým a nebude uznán, pak bude uchazeč na základě nejtěnějšího císařského generálního patentu odmítnut a v žádném případě nebude přijat do bratrstva. V opačném případě, pokud bude často zmiňovaný zkušební kus veškerým bratrstvem uznán jako způsobilý a prohlášen za upotřebitelný, bude v každém případě akceptován a přijat za členu, takže je poté povinen a zavazuje se zaplatit do pokladny

Lanškroun 2012, kostel sv. Anny – hlavní oltář se sochou sv. Jana Křtitele v životní velikosti z bílého štafirovaného dřeva (Foto Ludmila Marešová Kesselgruberová).

bratrstva poplatek 24 zlatých, za konání shromáždění 1 zlatý a 10 krejcarů, ohlašovatel 18 krejcarů a cechmistrovi za poskytnuté prostory 4 moravské tolary. Tímto se stane naším novým členem a kolegou a čestně se zavazuje, že bude žít co nejpřesněji podle prvního ustanovení a především vést ctnostný, zbožný a počestný způsob života, jako se pak také tímto každému jednomu členovi našeho bratrstva výrazně pod hrozbou trestu dle rozhodnutí městské vrchnosti zakazuje, aby se

Olomouc – Předhradí. Kostel Panny Marie na Předhradí, ∞2. 5. 1769. Výřez z oddací matriky Nikodema Weidemanna a Pauliny Kammereith. ZA Olomouc.

Olomouc kolem r. 1740. Nalevo farní kostel Panny Marie na Předhradí s morovým sloupem, v roce 1769 místo sňatku Nikodema Weidemanna s Paulinou Annou Kammereith. Vedle jezuitský kostel Panny Marie Sněžné a jezuitská kolej. Mědirytina. Soka Olomouc.

někomu zachtělo při práci nadbíhat a přetáhnout k sobě. Jako také není vůbec dovoleno, nýbrž spěšným poslem zakázáno, aby se nikdo neodvážil nějakého tovaryše nebo učedníka svého spolubratra si zavázat a vzít ho k sobě nebo kamkoli jinam, jakož i tovaryši, který vystoupil z cechu, poskytnout místo. Jedině že by se tak stalo s dobrým porozuměním a povolením bratrstva.

S ohledem na další vývoj událostí⁹ se domníváme, že Nikodem Weidemann byl pravděpodobně učněm olomouckého sochaře Johanna Kammereitha.¹⁰ Ten byl významným moravským barokním sochařem a řezbářem, který od roku 1746 až do své smrti v roce 1769 obýval se svou ženou Paulinou Antoníí – dcerou malíře J. K. Handkeho,¹¹ dnes již neexistující dům nacházející se v blízkosti dominikánského kostela sv. Michala. Přesněji se jednalo o dům č. 3 na „Julius Berg“, na jehož místě dnes stojí dům č. 246 v ulici „Na Hradě“, na parcele, kterou dnes zabírá tzv. „Sarkandrinum“. Wilhelm Nather¹² uvádí k historii tohoto domu v době Kammereithova vlastnictví: „*Johann Kammereith, sochař – v roce 1766 majitel domu vedle domů Königa a Serinka. Právovárečný dům koupil za 2000 zl. společně se zadním domem v uličce Sarkandrově. Roku 1757 byl zadní dům v Sarkandrově uličce již oddělen, patřil však ještě do majetku Kürmreitha von Kammerreit.*“

9 Viz sňatek Nikodema Weidemanna s vdovou Paulínou Kammereith na s. 31.

10 Johann Kammereith (+1715 / †1769), žák moravského sochaře Ondřeje Zahnera. Po sňatku s vdovou po Ondřeji Zahnerovi roku 1744, se stal olomouckým měšťanem a sochařským mistrem.

11 Jan Krištof Handke (*1694 / † 1774), významný moravský barokní malíř. Autor vrcholně barokních obrazů, po roce 1740 s vlivem roka.

12 Wilhelm Nather (*1820 / † 1899), olomoucký měšťan, představený olomouckého městského pekařského cechu a dlouholetý člen městského zastupitelstva. V letech 1884–1892 byl místostarostou Olomouce. Proslul především svými výpisky z archivů týkající se dějin olomouckých domů.

Olomouc – Nové Sady 2016. Kostel sv. Filipa a Jakuba. Retábl oltáře sv. Vincenze z Ferrary. In: Jaroslav Horák: Kostel sv. Jakuba a Filipa v Olomouci – Nových Sadech.

Ke kostelu sv. Michala pojilo Johanna Kammereitha zvláštní pouto, neboť nejenže postupně ve čtyřicátých a pak i v padesátých letech 18. století vyzdobil řezbami hlavní oltář a kazatelnu, ale také sem chodil na mše.

Pokud přijmeme naše předpoklady, že Nikodem Weidemann byl učněm a později i tovaryšem v dílně sochaře Johanna Kammereitha, mohli bychom uvažovat o jeho zapojení v některých uměleckých zakázkách svého mistra v letech 1754 až 1769. Ten nedaleko rodného města Nikodema Weidemanna vytvořil se svojí dílnou v roce 1754 sochařskou část výzdoby hlavního oltáře kostela sv. Jiří v Bělotině¹³ (sochy věrozvěstů sv. Cyrila – na levé straně a sv. Metoděje – na pravé straně oltářního nástavce), pozlacené sochy bočního oltáře sv. Tekly¹⁴ v podživotní velikosti na evangelijní straně kostela (nalevo socha sv. Petra, naproti socha sv. Pavla) a podživotní pozlacené sochy bočního oltáře Růžencové Panny Marie¹⁵ na epištolní straně

13 Martina Kovářová: Olomoucký sochař Jan Kammereith Disertační práce, s. 113–114. UP Olomouc, 2016.

14 Rovněž, s. 116–117.

15 Rovněž, s. 118–119.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře Panny Marie Karmelské (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha biskupa sv. Augustina, napravo socha sv. Mikuláše (Foto Adam Hubáček).

kostela (nalevo socha sv. Zachariáše, naproti socha sv. Anny Samotřetí).

V kostele Nejsvětější Trojice v Suchdole nad Odrou vytvořil v roce 1759 se svoji sochařskou dílnou část výzdoby hlavního oltáře.¹⁶ Šlo o sochy z bílého štafírovaného dřeva v mírně nadživotní velikosti – sv. Petra (na levé straně oltáře) s otevřenou knihou v pravé ruce a se svazkem klíčů v levé ruce a sv. Pavla (na pravé straně oltáře) s knihou v levé ruce a s mečem v ruce pravé. V horní části oltářního nadstavce (retáblu) byla doplněna dvojice andělských adorantů, kteří upozorňují na alianční znaky stavebníků kostela.

Také sochařská výzdoba hlavního oltáře hřbitovního kostela sv. Anny ve vzdáleném Lanškrouně z roku 1761 vykazuje určité znaky stylu Johanna Kammereitha,¹⁷ zvláště sochy sv. Zachariáše (na levé vnější straně oltáře) a sv. Jana Křtitele (na pravé vnější straně oltáře). Některé detaily jsou však odlišné od jeho stylu, což ukazuje na dílo některého

16 Rovněž, s. 130–132.

17 Rovněž, s. 155–156.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře archanděla Michaela (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Agáty, napravo socha sv. Šebestiána (Foto Adam Hubáček).

sochaře z Kammereithova okruhu, nebo jeho následovníků.¹⁸

Když Johann Kammereith ve svých 54 letech 29. března roku 1769 zemřel, vdala se vdova Paulina Kammereith 2. května roku 1769 za sochařského tovaryše Nikodema Weidemanna.¹⁹ Svatba se uskutečnila bez ohlášek ve starobylém kostele Panny Marie na Předhradí.²⁰ Za svědky jim byli městský pozlacovač Johann Nepomuk Kottnik a městský cínař Markus Jedlička. Nikodem Weidemann se tak ještě roku 1769 stal olomouckým měšťanem a nedlouho poté i sochařským mistrem.²¹ Kromě Kammereithova domu vyženil i mistrovu dílnu. A za dva roky dne 20. srpna roku 1771 se Nikodemovi a Paulině Weidemannovým narodil syn Bernard Ignac Petr.²²

18 Rovněž, s. 156. Domníváme se, že na těchto sochách pracoval Nikodem Weidemann.

19 Oddací matrika, inv. č. 5627, sig. OIV 7, 1760–1779, s. 268, ZA Olomouc.

20 V roce 1839 zaniklý farní kostel Panny Marie na Předhradí s rozsáhlým hřbitovem, ohraničeným ohradní zdí, měl tvar nepravidelného šestiúhelníku. Průčelí kostela bylo orientováno do náměstí, s hlavní věží a levou boční věží při vstupu.

21 Podle rodné matriky syna Bernarda byl Nikodem Weidemann sochařským mistrem již v roce 1771.

22 Rodná matrika, inv. č. 5625, sig. OIV 5, 1760–1779, str. 216, ZA Olomouc.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře sv. Jana Nepomuckého (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Karla Boromejského, napravo socha sv. Valentina. (Foto Adam Hubáček).

V roce 1775 byl na předměstí Olomouce v obci Novosady postaven na žádost novosadských obyvatel barokní kostel sv. Filipa a Jakuba.²³ Na pravé straně zadní části kostela stojí oltář sv. Vincenze z Ferrary, pro který Nikodem Weidemann v roce 1777 vytvořil sochy sv. Isidora a sv. Vendelína.²⁴ Na levé straně oltáře je socha patrona rolníků sv. Isidora s cepem mezi sepjatýma rukama a na jeho pravé straně socha sv. Vendelína – patrona pastýřů a sedláků, který drží v levé ruce pastýřskou hůl a nohou šlape po královské koruně.

V roce 1782 vyjednával opavský děkan Franz Schwab se sochaři Nikodemem Weidemannem a Antonem Wenzelem z Brna o štukové výzdobě oltářů ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Opavě,²⁵ který byl po požáru přestavěn 25. srpna roku 1758 a potřeboval nové interiérové vybavení. Svě služby Franz Schwabovi v té době nabídl i moravský sochař Johann Schubert,²⁶ který

23 Žádost o povolení stavby kostela byla na olomoucký magistrát podána v roce 1767, stavba kostela začala v roce 1768, v roce 1770 byla postavena chrámová loď, v roce 1773 dostavěna věž, včetně zastřešení kostela a nakonec stavba kostela dokončena v roce 1775. Duchovním v kostele sv. Filipa a Jakuba v době vytvoření soch Nikodemem Weidemannem byl kapucínský kněz Josef Thon.

24 Jaroslav Horák: Kostel sv. Jakuba a Filipa v Olomouci – Nových Sadech a kaple Neposkvrněného početí Panny Marie v Olomouci – Povelu. Olomouc 2016.

25 Mohutný trojlodní kostel se dvěma věžemi, vybudovaný ve 14. století v gotickém slohu na místě starší stavby z počátku 13. století. V roce 1995 byl kostel prohlášen národní kulturní památkou. Od roku 1996 je druhým sídelním kostelem ostravsko-opavského biskupa (konkatedrálou).

26 Johann Schubert (*1743, †1792), pozdně barokní sochař a štukatér s tvorbou převážně v západní části Slezska.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře sv. Pelegrýna (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Mořice, napravo socha sv. Rozálie (Foto Adam Hubáček).

se souhlasem místodržitele řádu německých rytířů (správcem opavského chrámu) s ním 24. května roku 1782 uzavřel smlouvu na hlavní oltář kostela. Nikodem Weidemann podle Katarzyny Brzezina²⁷ vytvořil okolo roku 1783 sochy pro oltář Panny Marie Starobrněnské a pro oltář sv. Anny v sakristii kostela, a od roku 1784 pak s Johanem Schubertem spolupracoval při sochařské dekoraci sedmi oltářů s postavami světců v bočních lodích kostela.²⁸

Šlo o čtyři oltáře na evangelijní straně kostela:

- oltář Panny Marie Karmelské se sochami biskupa sv. Augustina a sv. Mikuláše
- oltář archanděla Michaela se sochami sv. Šebestiána a sv. Agáty
- oltář sv. Jana Nepomuckého se sochami sv. Karla Boromejského a sv. Valentina
- oltář sv. Peregrýna se sochami sv. Mořice a sv. Rozálie a

dále tři oltáře na epištolní straně kostela:

- oltář Poslední večeře se sochami sv. Barbory a sv. Antonína Paduánského

27 Dr. Katerzyna Brzezina-Scheuerer, polská historička umění se zaměřením na 18. století v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jagelonská univerzita, Institut historie, Krakov.

28 Michaela Hřčková: Jan Schubert (*1743, †1792). Diplomová magisterská práce, s. 31–32. UP Olomouc, 2011.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře Poslední večeře (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Barbory, napravo socha sv. Antonína Paduánského (Foto Adam Hubáček).

- oltář sv. Josefa se sochami sv. Maří Magdalény a sv. Floriána
- oltář sv. Augustina se sochami sv. Kazimíra a sv. Rocha.

V roce 1794 se naplnil plodný život²⁹ Pauliny Weidemann, když zesnula v 66 letech v rodinném domě č. 248. O tři roky později zde 9. ledna roku 1797 zemřel v 59 letech na břišní tyfus i její manžel sochař Nikodem Weidemann.³⁰ Smuteční mše proběhly v kostele sv. Michala; oba byli pohřbeni na v roce 1901 zaniklém hřbitově farností sv. Mořice a sv. Michala „U Dřevěného zvonu“, který se nacházel v místech dnešního areálu výstaviště Flora (v blízkosti pavilonu A).

Dne 23. června roku 1797 zdědil rodinný dům č. 248 syn Bernard Weidemann, ale už v roce 1799 ho prodal za 3150 Fl. Katharině Eisenstöcker. Před úmrtím svého otce se začínající městský soudní

29 Úmrtí matrika, inv. č. 5647, sig. Ov16, 1784–1840, s. 83, ZA Olomouc. Z prvního manželství s Johannem Kammereithem měla tři syny: sochaře Johanna Kammereitha ml. a malíře Paula a Vincenta Kammereithovi.

30 Úmrtí matrika, inv. č. 5647, sig. Ov16, 1784–1840, s. 109, ZA Olomouc.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře sv. Josefa (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Maří Magdalény, napravo socha sv. Floriána (Foto Adam Hubáček).

úředník Bernard Weidemann oženil 5. března roku 1796³¹ v kostele sv. Michala s Elisabeth Sebastiansky. Bylo to až po narození jejich dcery Josephy Isabelly.³² Novomanželé se usadili v novém rodinném domě č. 498³³ na Mörizplatz (dnes ulice 8. května, č. 35). Manželství trvalo 21 let, do 27. března roku 1817,³⁴ kdy Elisabeth Weidemann zemřela v 54 letech na mozkovou příhodu. Bernard Weidemann se ve 46 letech, 16. srpna roku 1817³⁵ v kostele sv. Mořice znovu oženil s třicetiletou Annou Josephou, dcerou měšťana sedlářského mistra Josepha Leitmetzera.³⁶ Druhé manželství Bernarda s Annou Weidemann bylo pravděpodobně bezdětné. Rod Nikodema Weidemanna tak v Olomouci zanikl,

31 Oddací matrika, inv. č. 5462, sig. OV11, 1784–1822, s. 95, ZA Olomouc.

32 Rodná matrika, inv. č. 5590, sig. OIII 8, 1796–1808, s. 3, ZA Olomouc.

33 Elisabeth Weidemann byla majitelkou domu od 24. ledna 1812, v letech 1814 až 1822 vlastnil dům manžel Bernard Weidemann, který dům přestavěl.

34 Úmrtí matrika, inv. č. 5610, sig. OIII 28, 1808–1834, s. 84, ZA Olomouc.

35 Oddací matrika, inv. č. 5603, sig. OIII 21, 1813–1844, s. 31, ZA Olomouc.

36 Člen představenstva pravovárečných měšťanů, podílík měšťanského pivovaru a kapitán měšťanského ozbrojeného sboru. Autor Leitmetzery olomoucké kroniky z let 1778 až 1829.

Opava 2018. Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Retábl oltáře sv. Augustina (sádra, štuk, zlacené detaily). Nalevo socha sv. Kazimíra, napravo socha sv. Rocha (Foto Adam Hubáček).

když Anna Weidemann zemřela³⁷ jako vdova roku 1867 v domě č. 514 na Residenz-Gasse (dnes Křížkovského ulice, č. 14).

Poděkování za poskytnuté podklady patří Mgr. Jiřímu Glonkovi a Mgr. et Mgr. Adamovi Hubáčkovi, PhD.

Literatura a zdroje

BLÁHA, Josef; KOLÁŘ, Bohumír; SPÁČIL, Vladimír; TICHÁK, Milan (2001): *Olomoucké hřbitovy a kolumbária*. Memoria, Olomouc.
 ČERMÁK, Miloslav (2002a): *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Memoria, Olomouc.

37 Úmrtní matrika, inv. č. 5612, sig. OIII 30, 1859–1883, s. 79, ZA Olomouc.

ČERMÁK, Miloslav (2002b): *Olomoucké umělecké cechy. Baroko v Olomouci. Historie a kultura*.

HORÁK, Jaroslav (2016): *Kostel sv. Jakuba a Filipa v Olomouci – Nových Sadech a kaple Neposkvrněného početí Panny Marie v Olomouci – Povelu*. Olomouc.

HRČKOVÁ, Michaela (2011): *Jan Schubert (*1743, †1792)*. Diplomová magisterská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

KOVÁŘOVÁ, Martina (2016): *Olomoucký sochař Jan Kammereith a kubizující formy ve výtvarném umění pozdního baroka*. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

KUŘECOVÁ, Barbora (2012): *Kostel sv. Blažeje a ostatní zbořeně středověké kostely v Olomouci*. Diplomová bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

LEITMETZNER, Josef; (2001): *Leitmetznerova olomoucká kronika z let 1778–1829*. Překl. PRUCEK Josef. Memoria, Olomouc.

MAREŠOVÁ KESSELGRUBEROVÁ, Ludmila (2012): *Barokní sochařství mezi Lanškrounem, Litomyšlí a Ústím nad Orlicí*. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

NATHER, Wilhelm (2007a): *Kronika olomouckých domů, I. díl*. Olomouc.

NATHER, Wilhelm (2007b): *Kronika olomouckých domů, II. díl*. Olomouc.

OHNŮTKOVÁ, Eva (2014): *Umělecký mecenát Dietrichsteinů na hranicích a lipnickém panství v 18. století*. Diplomová magisterská práce. Masarykova univerzita, Brno.

PAVLÍČEK, Martin (2010): *Artikule cechu malířů a sochařů v Olomouci*. In: *Sochaři a sochařství baroka v Olomouci*.

ROSOVÁ, Romana; STRAKOŠ, Martin; KANIOVÁ, Petra; HALÁTEK, Dalibor (2011): *Průvodce architekturou Opavy/Opava Architecture Guide*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě.

SCHENKOVÁ, Marie; OLŠOVSKÝ, Jaromír (2001): *Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska*. Slezské zemské muzeum.

ŠOPÁK, Pavel; ONDRUŠKOVÁ, Markéta; SCHENKOVÁ, Marie; PRIX, Dalibor (2000): *Opava – konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie*. Historická společnost Starý Velehrad. Velehrad.

Kupní smlouva domu № 248. Pozemková kniha 1798, inv. č. 1903, sig. 6463, fol. 338. Soka Olomouc.

Rodná matrika, Odry 1718–1741, ZA Opava.

Oddací matrika, Odry 1718–1741, ZA Opava.

Oddací matrika, Olomouc – Předhradí 1760–1779, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Rodná matrika, Olomouc – Předhradí 1760–1779, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Úmrtní matrika, Olomouc – Předhradí 1784–1840, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Oddací matrika, Olomouc – jižní část vnitřního města 1784–1822, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Rodná matrika, Olomouc – vnitřní město 1796–1808, ZA Opava, pobočka Olomouc.

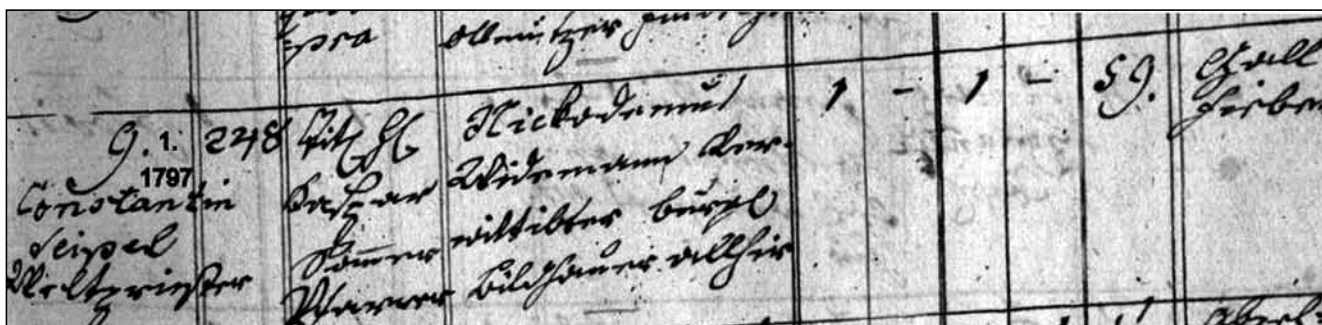
Úmrtní matrika, Olomouc – vnitřní město 1808–1834, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Oddací matrika, Olomouc – vnitřní město 1813–1844, ZA Opava, pobočka Olomouc.

Úmrtní matrika, Olomouc – vnitřní město 1859–1883, ZA Opava, pobočka Olomouc.

<https://archivnimapy.czuk.cz> (císařské otisky města Olomouc).

Zdroje použitých obrázků jsou uvedeny v jejich popisích.

Olomouc, kostel sv. Michala. †9. 1. 1797, výřez z úmrtní matriky Nikodema Weidemanna. ZA Olomouc.

Tragická smrt P. Emila Poštulky z Jestřabí v roce 1909

Jana Krejčová

„Dobrý a horlivý“ mladý kněz P. Emil Poštulka byl pouze krátce kooperátorem (kaplanem) v Jestřabí na Libavsku.¹⁾ Bohužel přecenil své síly a stal se obětí abnormálně kruté zimy roku 1909. Jeho nešťastný konec se stal vděčným tématem zejména pro antiklerikální noviny.

P. Emil Poštulka pocházel z Otic u Opavy, narodil se 3. listopadu 1878. Po studiích byl v roce 1902 vysvěcen na kněze.²⁾ Jako kooperátor nastoupil do Velkých Losin, později nějakou dobu působil v Násidle na Hlučínsku (Nassiedel, nyní Nasiedle v Polsku).³⁾

V souvislosti s jeho ustavením administrátorem (tj. dočasným správcem farnosti) ve Veselí u Oder v květnu roku 1908 začíná série omylů, způsobená nedostatečnou informovaností novinářů.⁴⁾ Podle tisku byl P. E. Poštulka určen pro Veselíčko, ovšem ani jedna z obcí tohoto názvu (u Přerova a Velkých Opatovic) nemá kostel. Až dále se ukázalo, že šlo o Veselí u Oder. Místo si totiž fakticky vyměnil s dosavadním jestřabským knězem P. Františkem Kašíkem.⁵⁾ Po pár měsících, v srpnu téhož roku, byl vybrán pro Jestřabí, kde byl v lednu roku 1909 ustaven kooperátorem.⁶⁾ Tisk se znovu mýlil, uváděl totiž P. E. Poštulku ve funkci jestřabského administrátora.⁷⁾ V Jestřabí sloužil svou první mši sv. v neděli 3. ledna.⁸⁾

Další omyly a dohady se týkaly okolností jeho tragické smrti. Za nejvěrohodnější považujeme neotřetěnou zprávu pocházející ze svatokopecké farní kroniky, sepsanou podle sdělení přímého účastníka pohřbu P. E. Poštulky. Tam stojí: „25. února šel kooperátor jestřabský P. Emil Poštulka do Olomouce ke sv. zpovědi. Zmeškal večer vlak i šel pěšky. Došel šťastně v noci až k dědině (tj. k Jestřabí, pozn. autorky); tu však, aby sobě nadešel, opustil silnici a šel rovnou přes pole, směrem ku světlu, které bylo z jednoho stavení vidět. Zapadl však do úvalu plného sněhu, kde po dlouhém usilovném boji se vyprostiti, zmrzl. Teprve 28. února v neděli ráno našli jej řezníci kolem jedoucích.“

Zpráva o Poštulkově nešťastné smrti se šířila prostřednictvím mnoha moravských novin, informaci otiskly i některé slezské noviny, vídeňský tisk a dokonce i list vydávaný ve Štýrském Hradci (Graz, Rakousko).

Jako první o jeho smrti informoval olomoucký Pozor ve svém pondělním vydání 1. března 1909 pod titulkem „Smutný konec P. dra. Poštulky“, a to s tím, že byl dotyčný nalezen zmrzlý za obcí Mrsklesy.⁹⁾ V dalším vydání o den později informaci uvedl na pravou míru alespoň ve jménu. Chybu ovšem udělal ve věku zemřelého P. E. Poštulky

(„26 roků starý“).¹⁰⁾ V jiných listech se dočteme, že jeho zmrzlé tělo měli najít dělníci, kteří „se ubírali do Mariánských Hor“(!), kam údajně šel z Jestřebí(!).¹¹⁾ Olomoucký list Našinec si zase P. E. Poštulku přejmenoval na Aloise a pro změnu jeho ostatky měli najít hajní. Patrně pravdivý byl údaj o jeho návratu do Jestřabí. „Jel s vlakem ve čtvrtek ráno do Olomouce a bezpochyby mu večerní vlak o 6. hodině ujel, tak že musel přes tři hodiny pěšky jít až na Jestřabí.“¹²⁾ Šel tedy pěšky z Olomouce do Jestřabí, kam patrně došel kolem 9. hodiny večerní. Ovšem „Grazer Volksblatt“ pro změnu psal, že umrl, když se vracel ze školy v Hrubé Vodě.¹³⁾ Slušně a správně informovaly jen některé noviny.¹⁴⁾

Naprosto mylné údaje uvedl ve své útočné zprávě „Hlas lidu slezského“, který se stavěl nejen na odpor vůči vlivu katolické církve na politiku a veřejný život, ale proti náboženství vůbec. Vydavatelem tohoto listu byl zemský orgán Sociálně demokratické strany ve Slezsku. „Trest boží? Známy páter Poštulka zmrzl u Velké Bystřice. Prý zapadl do závějí. Jak se tam dostal? Byl rodákem z Otic.“ Redakci se nutně musely ozvat hlasy z církevního prostředí, po právu se jim formulace nezdála být ani slušnou, a už vůbec ne uctívou. P. E. Poštulka byl v církevních kruzích považován za vzorného kněze. „Hlas lidu slezského“ jejich reakci komentoval následovně: „Naši klerikálové zuří nad naší zprávou o zmrznutí pátera Poštulky.“¹⁵⁾ A následující vydání sociálně-demokratického listu zaujalo ještě ostřejší stanovisko, a to nejen k zemřelému, ale k celé katolické církvi: „O mrtvém, třeba zmrzl, má prý se mluvit co nejméně, to jsme také udělali a že se věci tou znovu zabýváme, nejsme vinni my, nýbrž klerikálové, kteří nás vyprovokovali. Nemůže se nám tudíž nic vytýkat. Páter Poštulka byl tak známým, že se svého času o něm mluvilo více, než o každém jiném smrtelníku, vždyť prováděl »nechte maličkých přijít ke mně« s obzvláštní pečlivostí.“¹⁶⁾ Ovšem, měl mocné zastánce, a jak již to bývá, za trest byl – přesazen, což mu ovšem nevadilo. Naše otázka, jak se páter do závějí dostal, je více jak oprávněná. Kdyby se to přihodilo dělníku, pak by se o něm napsalo, že byl ožralý. O páterku se to říci nemůže, neboť jsou všichni jejich abstinentským životem známí. Co chcete tedy po nás, vy vzorové všeho čistého?“

Je třeba zdůraznit, že náš P. Emil Poštulka byl, stejně jako každý jiný kněz, poslán z jedné farnosti do druhé. Pokud by tak brzy nezemřel, jistě by prošel i jinými farnostmi, ale snad by byl vybrán i do vyšších úřadů. Ovšem to, že šel jako řádný

katolík ke sv. zpovědi a cestou zabloudil a umrzl, mu v další kariéře zabránilo.

Proč se tedy citované noviny takto vyjádřily? Vzhledem k zemřelému knězi to bylo naprosto neprávem. Dopisovatelé či redaktori se tentokrát mýlili v osobě kněze. Tehdy se několika aférami „proslavil“ ThDr. Jan Poštulka, narozený 13. května 1865, který byl na kněze vysvěcen v roce 1889, tedy tři roky před P. Emilem Poštulkou. Byl to vzdělaný člověk, katecheta, okresní školní inspektor a také autor metodiky výkladu biblických dějin. V jedné době dokonce pomýšlel na poslanecký mandát. Ovšem měl slabost pro ženy a vzhledem k tomu, že si při svém chování nepočínal dost obezřetně, byl za trest více než třicetkrát přemísťován. A to byla voda na mlýn sociálních demokratů, kteří jména obou kněží zaměnili. Dodejme, že tento ThDr. Jan Poštulka zemřel 7. července 1936 v Šumperku.

Vraťme se však do Jestřabí, kde v posledních únorových dnech roku 1909 bylo výjimečně nepříznivé počasí. Ostatně i tisk uváděl např. na Brněnsku více jak dvacet umrzlých osob, sněhové vánice dokonce ochromily dopravu i v severní Itálii.¹⁷⁾ Pak 2. března přišla náhlá obleva a např. sklepy na Úřední čtvrti v Olomouci zaplavila voda, protože kanály byly zamrzlé a voda tudy nemohla odtékat.¹⁸⁾ A vzápětí napadlo tolik sněhu, že „v Olomouci a okolí není pamětníka takových sněhových spoust“.¹⁹⁾ Sníh zastavil dopravu v Haliči, sněhové vánice byly hlášeny z Ruska.

V období této další vlny bohaté sněhové nadílky se v Jestřabí konalo rozloučení s P. E. Poštulkou. O jeho pohřbu podává zprávu zase svatokopecká farní kronika: „Ve středu 3. března byl pohřeb. Byl slavný. Šestadvacet kněží se dostavilo z blízka i dále. Matička jeho, sestry a bratři. Všecky přífařené obce poslaly věnce, dostavila se i deputace farnosti Násidle“. Pro vysvětlenou, obcemi spadajícími do jestřabské farnosti v té době, resp. do roku 1912, byly Hlubočky, Hrubá Voda, Nepřívaz a Varhošť. A dále: „Hasiči nesli věnců přehojně. Probošt jako viceděkan ho pochovával, zpíval requiem a měl kázání“. Proboštem na Sv. Kopečku u Olomouce byl tehdy P. Godefrid Josef Hendl OPraem.²⁰⁾

Rovněž olomoucký Našinec popisoval pohřební obřad.²¹⁾ „Z Jestřabí. Pohřeb P. J. Poštulky.“ Zde se opět vloudila chybička, náš Poštulka byl křestním jménem Emil a pisatel si to záhy uvědomil. Zpráva pokračuje: „Nebylo v Jestřabí takového ještě pohřbu, jaký vystrojili farníci ve středu milému svému kaplanu † P. Emilu, který tak tragickým způsobem zemřel. Na 26 kněží, veliká řada družiček a mláďenců, školní dívky s učitelstvem, spolky hasičské a farníci ze všech přífařených obcí skoro do jednoho doprovázeli ku hrobu u všech pro svoji milou povahu a horlivost oblíbeného † P. Emila. Pohřební obřady vykonal veledůst. probošt ze sv. Kopečka P. Hendl za asistence P. Lochmanna, vrchního kaplana a P. Stříže, vikáře z Olomouce. Spolužáků se

Torzo kříže P. Emila Poštulky (Foto Pavel Petržela, 2018).

sjelo šest, mimo dva uvedené P. Koch, P. Krejčíř, P. Lukeš a P. Valerián Jan.²²⁾ Pohřební promluvu, při níž bylo slyšeti hlasitý pláč po celém kostele, měl též p. probošt. Krásné věnce a kytice položily na rakev všechny přífařené obce, spolky a místní omladina.“

Dodejme, že rozloučení s oblíbeným knězem se konalo v 10 hodin dopoledne.²³⁾ Při pohřbu bývalo zvykem rozdávat tzv. úmrtní obrázky. A bohužel i na této upomínce zařadil tiskařský šotek (či to byl úmysl?) a jako datum úmrtí byl uveden 28. únor, tj. den, kdy byl zmrzlý nalezen. Smrt nastala patrně ještě v ten den, kdy se vracel domů, tj. 25. února.

Krátce po pohřbu pak Mina Poštulková, sestra zemřelého, děkovala prostřednictvím olomouckého listu Pozor pojišťovně Dunaj za rychlou výplatu životní pojistky ve výši 5.000,- korun. Její bratr se kupodivu nechal pojistit, a to půl roku před svou smrtí.²⁴⁾

Přesné místo jeho hrobu neznáme, můžeme ale předpokládat, že byl dodržen zvyk pochovat kněze na čestném místě, tj. poblíž hřbitovního kříže. Dnes obec Jestřabí neexistuje, nezůstal tedy ani hřbitov, ani hřbitovní kříž a už vůbec ne Poštulkův hrob.

Na místě, kde P. E. Poštulka tragickou smrtí zahynul, byl v neznámé době na jeho památku vztyčen kamenný kříž či sloupek(?). V mapce z roku 1953, kterou si odsunutí rodáci připomínali svůj domov, je označeno místo nálezu umrzlého kněze jako „Marterl d. Pater Emil Postulka“. Místo se nachází asi v třetině cesty k Dolskému mlýnu (Grundmühle). Kříž či památník byl v rozmezí let 1946–1989 zničen, stejně jako většina církevních objektů na Libavsku. Přesto místo, kde stál, vyhledal a fotograficky zdokumentoval Pavel Petržela, za což mu patří poděkování.

Poznámky

1) Svatokopecká farní kronika. Za možnost publikování děkuji P. Bernardu P. Slabochovi OPraem. – V tomto případě kaplan podléhající faráři. V té době byl jestřabským farářem P. Alois Urban, kněz brněnské diecéze. Narodil se 12. října 1870 ve Slušovicích, vysvěcen byl v roce 1893, na počátku roku 1912 odešel do Šlapanic u Brna, kde působil do roku 1928.

2) Příslušná matrika narozených je nepřístupná. – Otice leží tři kilometry od Opavy a tam náleží i farnosti.

3) Moravské noviny 29. července 1902, 172.

4) Hanácký kraj, časopis hájící zájmy katolické, národohospodářské a sociální 2. května 1908, 19. – Mährisch-schlesische Post 15. srpna 1908, 33.

5) P. František Kašík, narozen 1876 v Libosvárech, farnost Loukov, vysvěcen 1899, např. v letech 1902–1903 sloužil v Šumvaldu, v roce 1904 je veden v Hněvotíně a v roce 1908 odcházel z Jestřabí. Zemřel jako farář ve Veselí u Oder 29. července 1918.

6) Acta curiae 1909, 2.

7) Hlas 16. září 1908, 213. – Hanácký kraj, časopis hájící zájmy katolické, národohospodářské a sociální 19. září 1908, 39. – Moravské noviny 7. ledna 1909, 4. – Čech, politický týdeník katolický 9. ledna 1909, 34.

8) Mährisch-schlesische Post 9. ledna 1909, 2.

9) Pozor 1. března 1909, 41.

10) Pozor 2. března 1909, 42.

11) Selské listy 2. března 1909, 49. – Mariánské Hory, nyní Ostrava-Mariánské Hory. – Jestřebí je obec u Zábřehu.

12) Našinec 2. března 1909, 36, s. 3. Kratší zpráva o Poštulkově smrti byla zveřejněna v tomto úterním vydání i na straně 2: „Kněz zmrzl. Kooperátor jestřabský P. Poštulka, nalezen byl v neděli ráno zmrzlý na poli. Ve čtvrtek odjel o 7. hodině večer vlakem z Olomouce do Jestřabí. Od té doby se pohřešoval. Zdá se, že na cestě z nádraží zapadl do závějí. Pohřeb koná se ve středu o 10. hod. dopoledne.“

13) Grazer Volksblatt 4. března 1909, 102.

14) Např. Brněnské noviny 2. března 1909, 49. – Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis 6. března 1909, 19. – Mährisch-schlesische Post 6. března 1909, 10. – Hanácký kraj 6. března 1909, č. 10. – Neuigkeits-Wellt-Blatt 7. března 1909, 54.

15) Hlas lidu slezského 5. března 1909, 11.

16) „Nechte maličkých přijít ke mně“, zde narážka na pedofiliu.

17) Našinec 3. března 1909, 37. – Brněnské noviny 3. března 1909, 50.

18) Našinec 5. března 1909, 38.

19) Našinec 7. března 1909, 39.

20) P. Godefrid (Bohumír) Josef Hendl OPraem, šestý svatokopecký probošt (10. dubna 1901–1913), farář a od jara 1913 děkan velkobystřický, se narodil 18. září 1853, do řádu vstoupil 30. září 1874, slavné sliby řeholní složil 25. března 1879 a téhož roku byl 13. července vysvěcen na kněze. Zemřel 20. července 1913 na Sv. Kopečku u Olomouce, kde je i pohřben.

21) Našinec 5. 3. 1909, 38. I dále.

22) P. Jan Nepomuk Stanislav Lochman, velký ctitel poutního místa Staré Vody. Olomoucké procesí na Starou Vodu vedl přes Jestřabí i v červenci roku 1909, tj. půl roku po Poštulkově smrti. Předčasně zemřelý P. E. Poštulka neměl ani to štěstí, aby v Jestřabí olomoucké aj. poutní procesí přivítal, jak tam bývalo zvykem. P. J. Lochman se narodil 16. května 1879 v Žalkovicích (okr. Kroměříž) v sedlácké rodině. Byl spolužákem P. Emila Poštulky a dalších níže uvedených kněží. V roce 1902 byl vysvěcen na kněze a 1. listopadu 1916 jmenován farářem v Hněvotíně, kde zůstal do roku 1935, kdy se jako konzistorní rada stal infulovaným proboštem u sv. Mořice v Olomouci. Dne 1. září 1939 byl umístěn v internačním

táboře ve Štěpánově, poté v samovazbě v Olomouci a 18. září 1939 byl z Olomouce vypovězen. Komunisty byl vězněn od července 1950 do 27. října 1950. Zemřel 30. listopadu 1952. – P. Josef Stříž, narozen v roce 1878 ve Vážanech, vysvěcen 1902, byl např. farářem ve Staré Bělé, kde založil Katolický dům, byl zpovědníkem sester boromejek ve Vítkovicích, v padesátých letech 20. století byl perzekvován, zemřel 25. května 1956. – P. Maximilian Koch, narozen v Krnově roku 1886, vysvěcen 1902, např. v roce 1929 veden v Krnově jako katecheta, zemřel 27. února 1941. – P. Jan Krejčíř se narodil v roce 1878 v Dětkovicích, vysvěcen byl v roce 1902, k roku 1929 je veden jako farář v Bílé, zemřel 3. listopadu 1968. – P. Josef Lukeš, narozen 1878 ve Štěpánově u Olomouce, vysvěcen 1902, zemřel jako farář v Chornicích 31. října 1928, pochován je v rodišti. – P. Jan Valerián, narozen 1879 ve Zlámance u Uherského Hradiště v rodině mlynáře, vysvěcen 1902, působil v Lichnově u Krnova, Jelení u Bruntálu, Horním Městě u Rýmařova, Odrách, pak v Hrozové na Osoblažsku. Od roku 1921 byl prvním farářem v Chuchelné, odkud musel odejít po připojení Hlučínska k Říši. Gestapem byl zatčen v lednu 1945 v Březové u Vítkova, zemřel 2.(?) ledna 1945 v Terezíně.

23) Hlas, časopis církevní 2. března 1909.

24) Pozor 17. dubna 1909, 74.

Zkrácený text byl otištěn ve: Zpravodaj obce Hlubočky, r. 20, 2018, č. 4, pod názvem P. Emil Poštulka, oběť zimy roku 1909.

Literatura

Acta curiae, r. 1909, č. 2.

Brněnské noviny, <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Čech, politický týdenník katolický, <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Grazer Volksblatt, <http://anno.onb.ac.at>

Hanácký kraj, časopis hájící zájmy katolické, národohospodářské a sociální, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Hlas, časopis církevní, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Hlas lidu slezského, zemský orgán strany sociálně demokratické ve Slezsku, <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Krejčová, Jana: *Jestřabí (Habicht). Historie farního kostela Nejsvětější Trojice a drobných církevních objektů*. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, r. 13, 2010, č. 2, s. 47 – 61. Tam na s. 56 je otištěn úmrtní obrázek P. E. Poštulky.

Mährisch-schlesische Post, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Moravské noviny, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Našinec, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Neuigkeits-Wellt-Blatt, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Pozor, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Selské listy, <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Sehnal, Antonius – Hadamčík, Franciscus:

Necrologium cleri saecularis et regularis Archidiececesis olomucensis 1875–1937. Jednota kněží arcidiecése olomoucké, Olomouc 1937.

Jana Krejčová

Kontakt: janakrecova.atelier@seznam.cz

Socha sv. Jana Nepomuckého v Polance nad Odrou je zpátky

Iveta Matulová

Foto Radim Jarošek

V minulém čísle jsme psali o tom, že pískovcová socha sv. J. Nepomuckého v Dolní Polance byla poškozena po nárazu automobilu a probíhá její oprava.

Vše zlé je k něčemu dobré, socha byla celkově zrestaurována a rovněž byl alespoň částečně rozluštěn již velmi špatně čitelný nápis na podstavci.

Restaurátorské práce spočívaly především ve spojení odlomených částí sochy a podstavce. Odlomené fragmenty byly spojeny a zajištěny nerezovými čepy a chemickou kotvou na bázi epoxidové pryskyřice.

Při restaurování bylo také nutno doplnit chybějící části na soše a architektonických prvcích. To bylo provedeno nanesením umělého kamenného

materiálu na pomocné armatury z titannerezové oceli, aby došlo ke kvalitnímu spojení doplňku s originálem. Socha byla rovněž očištěna od nárostů mikroorganismů. Práce provedl MgA. Jakub Gajda Ph.D. z Ostravy-Třebovic.

Socha sv. Jana Nepomuckého, která je kulturní památkou, byla pak vrácena 1. října 2018 zpět na místo. Osazení bylo, vzhledem k plánované úpravě okolí, provedeno na vyvýšený základ.

Pomoc při přečtení již velmi nečitelného latinského nápisu na podstavci poskytl archivář Štěpán Kohout z olomoucké pobočky Zemského archivu Opava. Bez jeho ochoty podílet se na pátrání po velmi špatně čitelném a místy i chybějícím textu, by nebylo možné doplnit jedno z možných

znění. V případě 2. a 5. řádku byl nápis zcela nečitelný a dřívější záznamy o podobě textu byly nedostačující.

Donátorem sochy byl, jak je uvedeno, místní mlynář Jan Olschuvka (Johann Olschuwka), který zemřel 30. září 1751.

Celkový pohled na sochu (r. 2018).

*Nápis na podstavci: Subscriptus po/scit sancte/
IOANNES/NEPOMUCENES/tuum nomen et ora/DEVM/
AñôMDCCXXXVII/IOANNES OLSCHUVKA (překl.: Podepsaný vzý/
vá svatý/Jane/Nepomucký/tvé jméno a pros/Boha/roku 1747/Jan
Olschuvka).*

Iveta Matulová

Úřad městského obvodu Polanka nad Odrou

Kontakt: imatulova@polanka.ostrava.cz

Poznámka red.:

Jedna důležitá otázka ale zůstává: Proč nechal mlynář jistě poměrně nákladnou sochu zhotovit?

Impulsem mohla být nějaká radostná či žalostná událost v nejbližší rodině.

Další úvaha je založena na faktu, že sv. Jan byl po svém svatořečení roku 1729 velmi populární, takže hlavním motivem mohlo být pořízení sochy aktuálně módního světce z pohnutek čistě osobní zbožnosti.

Nebo si nechal mlynář sochu postavit ke svým padesátinám? Když v roce 1751 zemřel, je v matrice uveden věk 55 let, což by zhruba odpovídalo. Údaj v matrice byl jen odhadem pozůstalých, od skutečného stavu se lišil mnohdy o dlouhá léta, nikdo to nekontroloval, ani sami lidé kolikrát nevěděli přesně, kdy se narodili.

A konečně se nabízí i úvaha o tom, že důvodem ke zhotovení sochy byla skutečnost, že sv. Jan Nepomucký je patronem mlynářů. Několik let před jejím vznikem v roce 1747 bylo zvláště suchých a na úrodě jsou mlynáři bytostně závislí. Pomož, sv. Jene?

Nebo tomu bylo tehdy jinak, kdo ví...

Oprava Obecní kaple v Polance nad Odrou

Zdeňka Kloužková

Kaple a obecní hostinec na okénkové pohlednici (okolo r. 1920).

U příležitosti Dne kostelů 25. května 2018 byla znovuotevřena Obecní kaple na ulici 1. května (GPS: 49.7795686N, 18.1729356E).

Její předchůdkyní byla pravděpodobně kaple svatého Jana Nepomuckého, která byla postavena roku 1829, tedy v roce stoletého výročí svatořečení tohoto světce. O čtyři roky později byla vysvěcena.

Na jejím místě pak byla v letech 1861–1862 vybudována dosud existující kaple Blahoslavené Panny Marie. Na svátek Nanebevzetí Panny Marie v roce 1867 byla vysvěcena, jak dokumentuje ohlašovací knížka služeb Božích farního úřadu v Klimkovicích. V tento svátek se po zřízení farní správy

Interiér kaple (Foto Radim Jarošek).

v Polance vždy konal průvod z kaple do farního kostela a zpět.

Kaple sloužila lidovým pobožnostem, pravidelně se zvonilo ráno, v poledne a večer a dále pak v pátek v 15 hodin na památku Kristovy smrti. Zvonilo se rovněž nepravidelně na požádání při oznamování úmrtí.

Kaple stála vedle obecního hostince, podle něj pravděpodobně dostala jméno – Obecní kap-le. Podle pověsti stojí na místě, kde byli za napoleonských válek pochováni ruští důstojníci a prý ji postavili ruští vojáci a dali do ní obrázek P. Marie Čenstochovské. Na kapli byl donedávna zvonek,

Současná podoba kaple po opravě (Foto Radim Jarošek).

který byl, jak se tradovalo, nadán zázračnou mocí – rozháněl kroupové mraky.

Dnešní zvonek sv. Anežky byl vyroben v Brodku u Přerova v roce 1996 a byl věnován obci panem Františkem Neuwirthem. Dne 7. června 1997 byl zvonek posvěcen v polanském kostele sv. Anny.

V letech 2016 a 2018 městský obvod Polanka nad Odrou provedl celkovou opravu kaple – byla opravena fasáda, vnitřní omítky, střešní konstrukce včetně krytiny a nového oplechování, okapový chodník okolo stavby, podlaha i dlažba před

vchodem; byly vyměněny venkovní parapety, provedena nová vnitřní výmalba, instalace elektrického zvonění a další práce včetně venkovního terénu.

Návštěvníci obecní kaple si prohlédli obnovený původní skromný interiér kaple – oltář se soškou madony s děťátkem, obrazy s náboženskou tematikou.

Ing. Zdeňka Kloužková

Úřad městského obvodu Polanka nad Odrou

Kontakt: zklouzkova@polanka.ostrava.cz

Obnova památníku obětem Velké války 1914–1918 v Polouvsí

Radim Valošek (text a foto)

V Polouvsí se v letošním roce podařilo obnovit památník obětem Velké války, který jsme až doposud znali pouze z jediné fotografie a dobové pohlednice. A tak se sluší napsat o této památce několik řádků.

Polouvsí (něm. Halbendorf), podobně jako jiné sudetské obce, poznamenaly dějinné zvraty. Až do konce 16. století si obec udržela převážně slovanský charakter. Zhruba od poloviny 17. století

byla obec již prakticky zcela německá. A tak i do 1. světové války byli povoláni místní muži německé národnosti. Osm z nich se již domů ke svým rodičům nikdy nevrátilo.

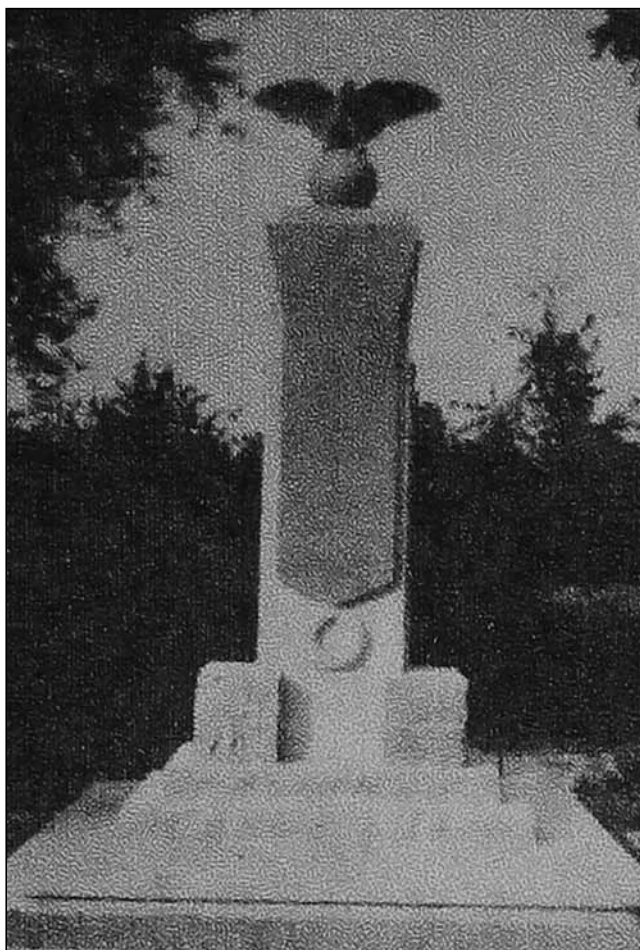
Na jejich památku byl u návěsní kaple sv. Martina vztyčen památník, který měl na věky připomínat hrůzy války a vzdát čest místním rodákům, kteří zaplatili cenu nejvyšší. Jejich jména byla vytesána do monumentálního kamene.

Kdy přesně a za jakých okolností památník vznikl, je předmětem bádání a časem určitě i tyto informace doplníme.

Netrvalo to dlouho a přišla 2. světová válka. A znovu muži odcházeli do války a znovu se jich spousta nevrátila. Z Polouvsí tentokrát narukovalo 70 mužů, jedenáct padlo a šest zůstalo nezvěstných. A dějiny opět zatřáslly obci. Němečtí obyvatelé byli, jak známo, odsunuti a nahradili je obyvatelé noví. A památník nenápadně zmizel... Kdy se tak stalo a jak, mi není známo.

Jisté je, že na upravených troskách původních základů byla později umístěna deska s textem „Občane obce Polouvsí k počtě osvobození ČSSR–SSSR“ a datem „květen 1975“. Avšak i tento zbytek pomníku postupně chátral a rozpadal se. Před obnovou byla deska vyjmuta a je zatím uschována v depozitu. K samotné obnově původního památníku vedla delší cesta. V roce 2011 probíhalo čištění koryta říčky Luhy a na přilehlé rozblácené louce se náhle objevily tři fragmenty pomníku. Na jeden z nich jsme narazili při rodinné procházce 9. února. Na další dva mne upozornil Jiří Býček. O tři dny později se podařilo zorganizovat jejich naložení a dočasné uložení v depozitáři. A začala zrát myšlenka, že by bylo hezké se pokusit původní památník alespoň připomenout uložení tří nalezených kusů na původní místo.

Mezitím čas plynul a osud tomu chtěl, že se náhle z hromady harampádí vyloupila další část památníku. Nacházela se u usedlosti Františka

Památník na okénkové pohlednici Polouvsí před rokem 1945.

Obnovený pomník v současnosti.

Škrabáka, kde si jej všimli Radek Zicháček a René Štec, kteří na něj upozornili. Ihned jsem vyrazil na obhlídku a ani se mi nechtělo věřit, že přede mnou leží skutečně další díl pomníku, a to ten podstatný se jmény a textem. Opět jsem nezaváhal a spolu s Jiřím Gráfíkem jsme zorganizovali převoz do deponie.

Psal se rok 2016 a tohle již byla skutečně výzva shůry. Po projednání v místním osadním výboru jsem navrhl, že se pokusíme o obnovu a osadní výbor s tím souhlasil. Ve spolupráci se starostou obce Jeseník nad Odrou Tomášem Machýčkem se podařilo najít řešení i finance a 25. dubna 2018 se všechny čtyři nalezené části vydaly na cestu do Ostravy k restaurování a doplnění chybějících částí. Odborné práce provedl ve svém ateliéru MgA. Jakub Gajda, Ph.D. akademický sochař a restaurátor. Nové základy pak vybuodovala místní firma Miroslava Martináta. Celkové náklady na obnovu činily 308 907 Kč.

Vše se stihlo tak, že při zahájení tradičního lampionového průvodu u návěsí kaple mohli všichni příchozí spatřit památník v plné parádě. Současně byla poblíž pomníku společně zasazena lípa u příležitosti stoletých narozenin ČSR. Stalo se tak 26. října 2018.

A nyní k samotnému památníku. Na 8,5 cm silné dvoudílné základní desce se nalézá spodní podesta tvořená dvěma řadami schodišťových stupňů. Na nich je uložen třídílný spodní sokl.

Na něj navazuje podstavec, v jehož spodní části je věnec, výše pak nápisová předsazená deska.

Horní část pomníku tvoří kónický nástavec s letopočty 1914 a 1918 s křížem mezi nimi.

Na nástavci je umístěn nízký stupeň a pomník zavrcholuje koule nesoucí orlici s rozpřaženými křídly (rozpětí křídel je 83 cm). Celý pomník má výšku 310 cm.

Památník je ze slezské žuly, orlice pak byla zhotovena nově (podle dobové fotografie) z epoxidové pryskyřice plněné bronzovým práškem.

Na pomníku je mimo již zmíněných letopočtů 1914 1918 uveden text „Unseren Helden / die Heimat.“ („Vlast našim hrdinům“) a následují jména obětí s uvedením čísla vojenských jednotek.

Olbrich Josef

J. R. 100 – ges. 3. 10. 1914

Kraus Edmund

L. J. R. 31 – ges. 18. 7. 1915

Popp Herbert

L. J. R. 31 – verm. 4. 7. 1916

Grossmann Karl

J. R. 100 – gest. 26. 12. 1916

Mathan Alois

L. J. R. 31 – ges. 9. 8. 1917

Linner Anton

L. B. 103 – gest. 17. 8. 1917

Mathan Josef

Art. R. 32 – gest. 2. 10. 1917

Schramm Ferdinand

L. R. 31 – gest. 10. 12. 1918

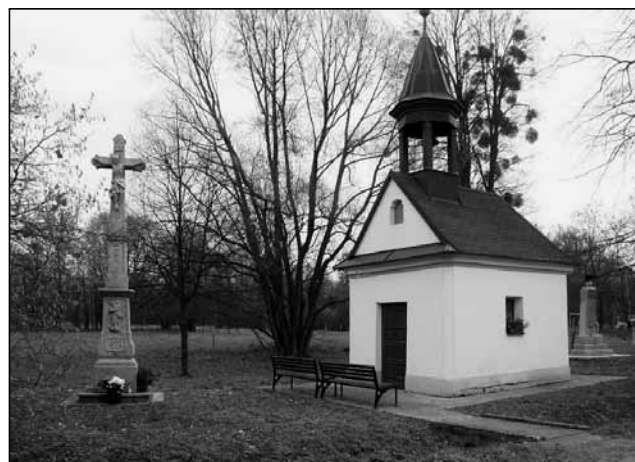
(Poznámka: ges. a gest. = zemřelý, verm. = nezvěstný)

Doufejme, že tentokrát památník již přečká všechny další dějinné události bez úhon.

Radim Valošek

V l. 2011 až 2014 předseda osadního výboru v Polouvsí. Člen místního spolku Pétanque klub Polouvsí, z. s.

Kontakt: Valosek.Radim@seznam.cz

Kříž, kaple sv. Martina a vpravo za ní památník.

Moje místo

Ilona Stavínohová

Je mnoho míst v naší české zemi, kde se mi líbí, ale nejraději mám svoji rodnou obec Bernartice nad Odrou. Je mi tu dobře, mám tu rodinu a přátele. Narodili se tu a žili mí předci.

Místo, které mám ráda, je spojeno s mým dětstvím. Není to místo jedno, ale hned několik – je to les. Váže se k němu ještě někdo pro mě moc důležitý, a tím je můj dědeček Eduard. Byl to sedlák, který měl rád přírodu a rozuměl jí.

Každou neděli po obědě mě brával na „špacír“ právě do lesa. Někdy to byl les, který rostl hned za naším domem, jindy jsme šli dál, až do Bařin. Cestou mi vyprávěl, jaké to bylo za jeho mládí, nebo jak prožil I. světovou válku daleko od domova v Rusku coby legionář. Moc ráda jsem jeho vyprávění poslouchala a jsem vděčná, že jsem měla tu příležitost s ním být.

Při procházkách lesem mě naučil rozeznávat stromy podle listů, jehličí nebo kůry stromů, lesní zvěř, ptáky a rostlinky. Různé zvuky a změny přírody podle ročních období. Tenkrát v lese rostlo ještě dost jedlí, na jaře podléšky a petrklíče. Les byl krásný v každé roční době. Na jaře všechno pučelo a kvetlo, v létě les voněl jehličím a malinami, podzim rozprostřel koberec barevného listí a v zimě jsem měla ráda ticho, čistý sníh a na něm stopy zvěře.

Nejraději jsem chodila k „Mýtnému“ či „Horákovu“ obrázku, což byly svaté obrázky Panny Marie pověšené na dubech. Jsou tam dodnes a váží se k nim zajímavé pověsti. Také jsem měla ráda místo u Stříbrné skály a na Lůžku, odkud byl krásný výhled na meandry Odry a louky.

Další les byl v Bařinách. Byl hustý a tenkrát se mi zdál tajemný. Byl dále od obydlí, takže tam byl větší klid. Na kraji lesa rostou dodnes velké staré duby. Rostl tam i náš oblíbený smrk. Byl to král lesa, vysoký, rovný, zdravý a krásný. Dobře ho bylo vidět z dálky, jak vyčníval nad ostatními stromy. Nikdy jsme se u něj nezapomněli zastavit. Dědeček na něj byl pyšný.

V pozdějších letech se asi někomu natolik zalíbil, že byl v rámci socialistického hospodaření

Na vycházce s dědečkem.

pokácen a dřevo bylo odvezeno bůhví kam. Ještě, že se toho děda nedožil, byl to jeho les o který se staral, než mu jej zabavil komunistický režim. V Bařinách jsme chodili také k malému lesnímu jezírku a na hráz bývalého rybníka nebo ke studnám, odkud se čerpala pitná voda do vodovodu, který vedl až do Nového Jičína.

Oba lesy se od dob mého dětství změnil, rostou tam jiné stromy, objevily se nové cestičky a staré zarostly. Důležité však je, že lesy nezaknily, rostou, je v nich život a já se nadále můžu těšit procházkami, při kterých vzpomínám, a je mi dobře.

Verše Růženy Forgačové ze Staré Bělé

Marek Forgač

V městském obvodu Stará Bělá dlouhá léta měsíčně vychází Starobělský zpravodaj. V něm se od roku 1973 začaly objevovat verše paní Růženy Forgačové (1925–2011). V nich místní rodačka vtípným způsobem komentovala události v obci a do svých veršů vkládala různé historky i vlastní

fantazií vymyšlené příhody čtenářům pro radost a obveselení. Jako učitelka samozřejmě znala dokonale spisovnou češtinu. Své verše však zpravidla psala ve specifickém místním nářečí, které v té době se začalo pomalu vytrácet, a znala jej už jen starší generace. Sama byla nejlepší interpretkou

Růžena Forgačová.

svých veršů, místní nářečí měla velmi dobře odposlouchané. V jejich textech byl cítit vřelý vztah k obci, k farnosti, k místním tradicím, k lidovým obyčejům, verše byly prodchnuté laskavým humorem. Zajímavé bylo, že její tvorba byla sledována napříč všemi generacemi v obci a často i daleko za hranicemi obce.

V jistém čase vedení městského obvodu přišlo za paní Forgačovou s nápadem, zda by některé její verše mohly být vydány knižně. Tuto myšlenku realizoval její syn, který vybral verše s nadčasovou platností, kompletně je připravil pro tisk a vše potřebné projednal s tiskárnou. Útlá knížka s názvem **Pro potěchu**, kterou skvělým způsobem ilustroval místní výtvarník pan Jan Hula, byla vydána v roce 2002. Pro velký úspěch pak v roce 2005 následovalo *Pro potěchu II*. Obě knížky byly k dostání na místním úřadě. Autorka paní Růžena Forgačová již sedm let odpočívá na starobělském hřbitově. Ale její verše žijí mezi místními lidmi dál.

Pro potěchu II

Růžena Forgačová

Titulní strana sbírky.

Přani

*Dyby sem tu možnost měla,
narodiť se znova chtěla,
tak to v žadnym jinym kraju,
kaj hory či mořo maju,
ja nětužim po Franciji,
Americe, Italii,
ani jiné časti Moravy,
šak do Běle – vedle Ostravy.*

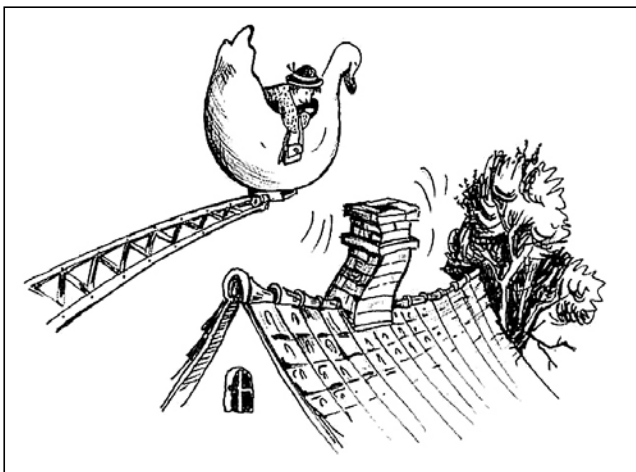
Staříček

*Staříček věc rokuv maju,
temu paměť už ztracaju,
celkem šak je chlopek čily,
furt v pohybu, dycky mily.
Raz zakopnul o dvě kryky,
vezli ho do pana Píky.
Doktor čistil odřeninny
a cosik dal na modřiny,
potem stryca zoptal se:
„A co paměť – lepší se?“
„Myslím se, že nic moc lepší,
hlavně že to není horší.
Patačky mi obstaraju,
tak požiram, co mi daju.
Ale – kdo stě su vy, že se ptatě,
o mě se hev zajimatě –
na do hroma jasného,
co je vam tež do teho!?“*

Na kolotoču

V Proskovicach byla puť,
stara tětka měli chuť
do labuti nasedať,
na dědinu podivať.
Tuž s obsluhu diskutuju,
peněženku ukazuju,
chcu – ež budu na vršičku –
ať zastavja na chvíličku.
Jak labutě se vznášaju,
tětka aji strach baj maju –
na vrchu se rozhlížali,
šťastně na zem přistavali.
„Nale tětko – co blaznitě –
v takých rokach se vozitě?“
„Tak vam to včil vypovim:
chtěla se se na komin
na naš – z vyšky podivať,
či ho něťra spravovať!“

Strach

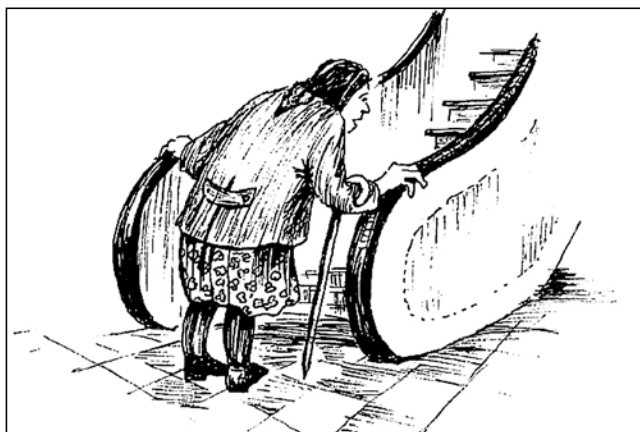
Tětka z doly mi pravila,
jaky příběh že zažila:
„K večeru dom letim rada,
proti mně chlop tajak klada!
Sam se sebu mudroval,
jednu ruku šerموval,
bylo šero, ja se bala,
bych ho sama něpotkala,
je to cvok – baj pošastany –
a ma rozum poplantany?
Zastavil se, mluvil dale,
potom hučel jak na bale,
v tym je ticho – baseň zkuša?
Ve mně byla mala duša,
ež mě minul, vydechla sem,
s ulehčenim poznala sem,
že to něni debilek:
na uchu měl mobilek!“

V baru

Pepa, ten co neměl staru,
zašel sobě raz do baru,
bo to vitě, chlop z dědiny,
chtěl tež poznať život jiny.
Ve šrajtofli měl dost peněz,
bo „bez peněz nikdě nělez!“
Od šatny šel směr do sklepa,
otevira hubu Pepa:
přítmi, kral, sam kuř, džes –
beči roba, či vyje pes?
Na kusečku se tancuje,
Pepa oči vyvaluje,
sedně trochu něsměly...
Za chvílku je vesely!
Bo un je chlop učeníly,
brzo ho nic něudivi –
u stolu hned všecko plati,
raz za život ať utrati,
ji a pije bez odměrky,
co tam nosa dvě kelnerky,
každy pije, kdo je zvan –
„Dyť ja umim tež byť P Á N!“
Něvi, jak se dostal domu,
v hlavě mlati deset hromu,
ve šrajtofli korun paru...
Leti večir zas do baru.
„Včera v noci sem tu byl?
Pět tisíc jsem zaplatil?“
„Byl jste tady, milý pane,
utrati jste – to se stane,“
pravěl čišnik ku Pepovi.
„To sem je rad,“ un odpovi,
„dobře, že sem hev se vratil,
šťesti, že sem jich něztratil!“

O psaňu

Potkal mě raz jeden pan:
„Nězlobte se, že se ptam –
jak pišetě ty basničky,
že rymuju se vam dycky?
Kaj beretě ty napady,
jak jich datě dohromady?“
Pravim jemu: „Je to tak:
posbiram jich všelijak,
zpominam, co se kaj stalo,
co se kdysi vykladalo,
co zaslechnu, pozoruju,
přikrašlim a zveličuju,
hovadiny vymyšlam,
věty k sobě poskladam,
na špacir dam fantaziju,
ať s radostu lude žiju.
A jak pišu? Tu je zprava:
dycky zleva a do prava!“

Hospoda

Kdysi přišla do suseda
tětka – pomoc, radu hleda.
Mama pošle hned Frantika
do hospody pro tatika.
„Tuž Frantiku, jak tam bylo,
v hospodě se ti lubilo?“
potem synka se zoptala.
„Tys mě za trest tam poslala?
Jizba strašně zakuřena,
možna nikda něbilena,
jeden chlop do stola třiskal,
místo zpěvu druhy vřiskal,
hrozny kraval, dym a smrad,
ja bysem tam něbyl rad,
honem dom sem utěkal!“
Tata hnedka povědal:
„Včil to, mammo, včil to slyšíš –
a ty sobě dycky myslíš,
v te hospodě že se mivam,
mezi chlopy jak chodivam,
jake tam je potěšení.
Na dyť je to utrpení...“

Metro

Duchodci do Prahy jeli,
povoziť se v metru chtěli:
pod schodami Berta stojí,
na ten capar vliť se boji,
stoji tame bezradně!
V tym ju mladik popadně:
„Tu těch madel chytněte se!
Pojďte, babi, nebojte se.“
Ščastna navrch ež dojela,
žadneho tam něviděla,
bo partyja cela spolu
nazpadek zas jela dolu!
„Vy pěruni, vy mamlasi!
Něpodary, ancijaši!“
Berta metro překřikuje,
ludi kolem shromažďuje.
„Jakou řečí to mluvíte?“
„Starobělsky, to něvitě?“
„Zvláštní řeč,“ tak mladik pravi,
a zas dolu zajel s babi.

Naša řeč

Včil se lude chcu furt smjat –
kaj šak na to enem brať?
Dyť každý deň v jednom měchu
pro smutek a pro potěchu
přiběhy se naskladaju,
co životy utvařaju.
Třa to napsat do paměti,
možna naši vnuci, děti
tu knižečku uschovaju
a v penzi ju pohledaju.
Možna, že se vzacnym staně
to nařeči milovane.

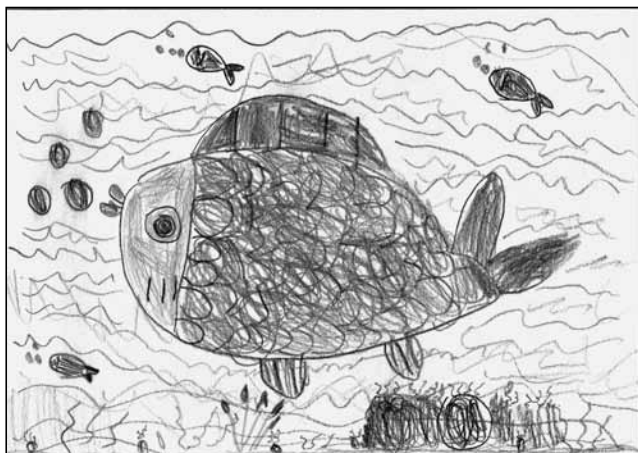
Z činnosti Regionu Poodří ve II. pololetí roku 2018

Kateřina Křenková

V průběhu II. pololetí byla činnost svazku zaměřena na běžné činnosti, které souvisí s chodem organizace. Probíhalo shromažďování podkladů pro projekt „Bezpečná cyklistická doprava v Poodří“, jehož výstupem bude v příštím roce zpracování projektové dokumentace na stavbu cyklostezky územím některých obcí.

Region Poodří také uspořádal dva semináře. První proběhl v srpnu v KIC Sněženska v Sedlnicích pod názvem „Školení ochrany osobních údajů ve vztahu ke GDPR a základy informační a kybernetické bezpečnosti“. Druhý byl pak určen nově zvoleným zastupitelům obcí Regionu Poodří a konal se počátkem prosince na zámku v Bartošovicích.

V průběhu letních měsíců byl Region Poodří v rámci činnosti Destinačního managementu Poodří – Moravské Kravařsko zapojen již třetím rokem do projektu „Pohádkové Poodří“. Nejčastějšími návštěvníky naší turistické oblasti byly rodiny s dětmi. Děti plnily různé úkoly, sbíraly nálepky do vandrůčků a byly odměňovány maňásky, divadélky. Letošní turistická sezóna je hodnocena jako velmi zdařilá s výrazným nárůstem návštěvníků. Nejvyšší meziroční nárůst návštěvnosti – o 46 % – v Moravskoslezském kraji vykazala právě turistická oblast Poodří - Moravské Kravařsko, jejíž je Region Poodří součástí. Podobně vysoký byl i nárůst počtu přenocování.

Kresba Ivana Žurovcová, 1. třída.

Kresba Marie Havlíková, 5. třída.

V sobotu 3. listopadu proběhly na zámku v Bartošovicích a Dolním bartošovickém rybníku tradiční Podzimní pooderské rybářské slavnosti. Již od ranních hodin bylo možno zhlédnout výlov rybníka s možností zakoupení ryb. V zámku a na jeho nádvoří byl připraven doprovodný program. Šlo o ukázky zdobení vánočních ozdob, pro děti byla připravena tvůrčí dílna Včelaříků z Bartošovic, kteří prezentovali své výrobky z medu a včelího vosku a v prostorách zámku si příchozí mohli prohlédnout výstavu výtvarných prací žáků Základní školy v Bartošovicích na téma „Namaluj rybu“ (viz obr.). Pro zájemce byla otevřena expozice Moravského

Kravařska a ani v letošním roce nechyběla tradiční domácí kuchyně s nabídkou nejen rybích specialit.

Na nádvoří probíhal stánkový prodej a prezentace držitelů regionální značky „Moravské Kravařsko“. Návštěvníky zaujala ukázka sokolnictví a také byl otevřen Dům přírody Poodří.

I přes typické podzimní sychravé počasí byl i v letošním roce o tuto akci velký zájem.

MVDr. Kateřina Křenková

Předsedkyně svazku Region Poodří

Kontakt: katerina.krenkova@bartosovice.cz

Festival Poodří Františka Lýska slaví další půkulatiny

Marie Matějová

Foto Milan Sýkora

Národopisný soubor Dolňánek z Kunčic pod Ondřejníkem.

V roce 2018 je tomu 15 let od chvíle, kdy zazněly tóny prvního ročníku festivalu, který spojuje

jedna výjimečná osobnost Františka Lýska: tři obce – Proskovice, Stará Ves nad Ondřejnicí a Jistebník – a s nimi řadu hudebníků a mnoho příznivců folkloru a sborového zpěvu vůbec. Patnáctiletá historie by už vydala na knížku a možná, že i ta jednou spatří světlo světa. Pro tentokrát to bude alespoň příspěvek, zpráva z letošního ročníku.

Festival (dále též FPFL) už tradičně začíná v Ostrově-Proskovicích, přesněji v základní škole. Nejinak tomu bylo i 27. dubna 2018, kdy se na zahájení představil národopisný soubor Dolňánek z Kunčic pod Ondřejníkem a Gruník z Ostravice.

Dětský sborový zpěv reprezentoval školní sbor Proskovjáček a pěvecký sbor Bambule z Ostrovy-Poruby. Program uzavřel pohybově dramatický kroužek Klineček. Velkou pochvalu odborníků sklídila za svůj výkon dechová hudba Proskovjanka, která tradičně zahajuje festival před školou. 120 účinkujících a 100 diváků naplnilo prostory školní

tělocvičny. Prvního dne festivalu se zúčastnil i syn Františka Lýska Lumír Lýsek a další hosté z okolních i vzdálenějších obcí. Děti ze ZŠ a MŠ Proskovice si tak měly možnost v provedení dětí poslechnout folklor horského Laška, Valaška a také vyslechly kultivovaný sborový zpěv.

V sobotu 28. dubna v restauraci U Psoty vystoupil dospělý soubor Grunik z Ostravice s hudečnou muzikou Vojtek a v druhé části programu pak Famózní klimkovické pjenice. Horské Laško nám bylo představeno krásným stylovým zpěvem a temperamentními tanci Moravskoslovenského pomozí a Kysúc. Klimkovické pjenice zase přiblížily posluchačům písně období dvacátých let minulého století.

Famózní klimkovické pjenice.

FPFL následně pokračoval v květnu ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.

V pátek 18. května zněl v tamějším kostele sv. Jana Křtitele koncert pěveckých sborů, během nějž vystoupil ženský pěvecký sbor Canticorum z Havířova se sbormistrem Vítězslavem Soukupem, smíšený pěvecký sbor Lašan Brušperk, řízený sbormistryní Hanou Raškovou a Pěvecké sdružení ostravských učitelek pod taktovkou sbormistra Jurije Galatěnka.

Ženský pěvecký sbor Canticorum z Havířova.

Nechyběl ani zahraniční host – smíšený pěvecký sbor Jadwiga z polského města Wodzisław Śląski. S podporou Euroregionu Silesia ostravské učitelky a Jadwiga spojují své síly a pracují na obrození a zviditelnění slezské hudby a kultury na obou stranách hranice. Společné vystoupení obou sborů na festivalu bylo vyvrcholením jejich spolupráce.

Následující den 19. května proběhly Staroveské obecní slavnosti a během nich jako součást FPFL vystoupil na pódiu u zámku folklorní soubor Vonička z Havířova, Malá Ondřejnica, Lašský soubor písní a tanců Ondřejnica ze Staré Vsi nad Ondřejnicí a cimbálové muziky Šverc a Tragač. Oba festivalové dny byly bohatě navštíveny a ukázaly, že zájem o festivalové koncerty je u místních občanů i přespolečných hostů trvalý.

Cimbálová muzika Tragač.

Folklorní soubor Vonička z Havířova.

FPFL každoročně uzavírají koncerty v Jistebníku. Letos tomu bylo 26. května, kdy jako obvykle zahrála na úvod festivalového dne u sousoší Jistebnických zpěváků na návsi dechová hudba Jistebnická 13.

Festivalový koncert probíhal v sále kulturního domu, kde se posluchačům představil dětský pěvecký sbor Rarášek pod vedením sbormistryně Michaely Sedoníkové, smíšený pěvecký sbor Collegium Bonum se sbormistrem Janem Mlčochem,

Dětský soubor Heleny Salichové z Ostravy-Poruby s vedoucí Silvií Smějovou, pěvecký sbor Valentin z Příbora se sbormistryní Blankou Hrubou a mužský pěvecký sbor Gorol z Jablunkova vedený sbormistryní Katarzynou Kantor.

Pěvecké sbory Rarášek a Collegium Bonum přesvědčily posluchače o vysoké úrovni interpretace vybraných skladeb. Soubor Heleny Salichové zaujal

Dětský soubor Heleny Salichové z Ostravy-Poruby.

Pěvecký sbor Valentin z Příbora.

čistotou provedení slezského folkloru – nářečí, písní i tanců i krásnou úpravou krojů.

Pěvecký sbor Valentin je na začátku svého působení a bylo vidět, že si teprve tvoří vhodný repertoár.

Mužský pěvecký sbor Gorol ohromil mocným mužským hlasovým projevem v provedení krajových písní, kroji z Jablunkovska, vtipným moderátorem a gajdošem.

A přišel závěr festivalu 15. června opět v kulturním domě v Jistebníku – folklorní večer se soubory Malá Ondřejnica a Lašským souborem Ondřejnica doprovázené cimbálovými muzikami Ondřejnica a Tragač, a hostem Mezinárodního folklorního festivalu Frýdek-Místek 2018 La Compañía Mexicana de Danza Folklórica z Mexika. Mírné, zpěvné a poetické Lašsko vystřídal v programu ohnivý temperament Mexičanů. Kontrasty v hudbě, zpěvu, krojích a tancích diváci ocenili. 15. ročník festivalu pak uzavřela beseda u cimbálu.

Mužský pěvecký sbor Gorol z Jablunkova.

La Compañía Mexicana de Danza Folklórica z Mexika.

Mgr. Marie Matějová
předsedkyně FPFL, z. s.
Kontakt: mmatejova@proskovice.ostrava.cz

Počasí druhého pololetí roku 2018

Petr Dobeš

Druhé pololetí roku 2018 bylo teplotně výrazně nadprůměrné. S dosaženou průměrnou teplotou 12,0 °C bylo o 1,6 °C teplejší, než činí dlouhodobý průměr za období 1979–2013. Všechny měsíce druhého pololetí byly nadnormálně teplé, měsíc srpen s teplotou 21,0 °C byl dokonce mimořádně nadnormální, jeho odchylka činila +2,9 °C. Nejnižší teplota -10,2 °C byla naměřena 29. listopadu, nejvyšší teploty 34,3 °C bylo dosaženo 20. srpna.

Ve druhém pololetí napršelo pouhých 243,8mm srážek, to je jen 72 % normálu za toto období. Podnormální srážkový úhrn zaznamenal červenec (40 % normálu) a především silně podnormální byl měsíc listopad s pouhými 24 %. Ostatní měsíce lze pak označit jako srážkově normální. Nejvíce srážek 34,2mm napršelo při silné bouři 1. září. Vydatné srážky byly 18. července v Beskydech, k nám ale nedošly, v Hladkých Živicích napršelo tento den jenom 10mm.

Bouřkových dnů bylo od července do září 15. Bouřky nenapáchaly žádné škody, nevyskytlo se ani žádné krupobití. Vítr foukal nejsilněji 30. října, kdy nárazy dosahovaly 19 m/s, dosti silně foukalo taky v noci z 23. na 24. září. Žádné škody nebyly zaznamenány, krom malých polámaných větví.

První den se sněhovou pokrývkou byl 21. listopad 2018, což byl v druhém pololetí jediný den se souvislou sněhovou pokrývkou. Několikrát se vyskytl pouze sněhový poprašek (méně než 1 cm silná

vrstvička sněhu). Na Štědrý den odpoledne napadl slabý poprašek sněhu, který se udržel do dalšího dne. Nepřítomnost sněhové pokrývky o Vánocích je už skoro tradicí. Za posledních 15 let ležel na Štědrý den sníh v Suchdole nad Odrou pouze dvakrát, v roce 2005 a 2011, vždy po jednom centimetru.

Hodnocení roku 2018

Průměrná teplota vzduchu v roce 2018 dosáhla hodnoty 10,0 °C. To je spolu s rokem 2015 druhá nejvyšší teplota za čtyřicet let dlouhé období od roku 1979, z něhož máme k dispozici podrobné denní údaje pro Hladké Životice. Uplynulý rok se tak umístil těsně za rok 2014, kdy bylo ještě o desetinu stupně tepleji. Dlouhodobá průměrná teplota za období 1979–2013 činí 8,5 °C, rok byl tedy o 1,5 °C teplejší, což znamená mimořádně nadprůměrnou hodnotu. Nejnižší teplota vzduchu -18,1 °C byla naměřena 1. března 2018, tedy poněkud kuriózně až v první den meteorologického jara. Nejvyšší teploty 34,3 °C bylo dosaženo 20. srpna.

V přiložené tabulce jsou uvedeny také počty tzv. charakteristických dnů, které jsou stanoveny podle toho, zda bylo v daný den dosaženo stanovených teplot, nejčastěji podle maximálního teploměru.

Zvláště je třeba zdůraznit rekordní počet tzv. letních dnů. Tedy dnů, kdy nejvyšší teplota dosáhla 25 °C a výše. Těch bylo za rok 92, doposud

	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
průměrná teplota	19,7	21,0	15,0	10,1	5,1	1,4	12,0	10,0
minimální teplota	4,1	5,7	-1,2	0,1	-10,2	-7,3	-10,2	-18,1
maximální teplota	32,1	34,3	28,6	24,1	19,9	9,3	34,3	34,3
	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
dny arktické							0	0
dny ledové						2	2	25
dny mrazové			2		10	19	31	95
dny letní	24	26	7				57	92
dny tropické	7	16					23	25
	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet srážkových dnů	12	9	10	11	5	19	66	139
srážkový úhrn	35,2	49,1	77,5	36,6	10,0	35,4	243,8	465,3
	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	II. pololetí	rok
počet dnů s bouřk.jevy	6	5	4				15	32
dnů se souvis.sněh.pok.					1		1	39

nejvíce letních dnů měly roky 1992 a 2003 a to 73, takže rekord byl překročen velice přesvědčivě. Vedra však nebyla tak extrémní, jako v letech 2015 nebo 1994, kdy bylo zaznamenáno 32, respektive 28 dní tropických, v nichž teplota dosáhla třicetistupňové hranice. Loňských 25 dnů je tak až na třetím místě.

Za celý rok napadlo celkem 465,3 mm srážek, což je pouhých 72 % normálu, do jehož dosažení tak chybí skoro 180 mm. Zejména zásluhou února, kdy sníh ležel po tři týdny, se celkový počet dnů

se sněhovou pokrývkou za uplynulý rok vyšplhal na 39 dnů.

Teplotní a srážkové údaje jsou měřeny panem Ladislavem Rošlapilem na Šlechtitelské stanici Hladké Životice, ostatní meteorologické prvky a atmosférické jevy jsou pozorovány autorem v Suchdole nad Odrou.

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

Mlýnský náhon Suchdol nad Odrou – Hladké Životice Část Suchdol nad Odrou – Křivý potok

Daniel Říčan

Moravská brána s řekou Odrou je jeden z nejpozoruhodnějších koridorů v českých zemích. Skrývá mnoho bílých míst v historickém vývoji. Jednou z pozapomenutých staveb v našem regionu je 7 km dlouhý mlýnský náhon neboli strouha, který prochází katastry Suchdol nad Odrou a Hladké Životice. Následující příspěvek se snaží především shromáždit fakta, zaznamenat zajímavé příběhy a troufá si vyslovit i některé hypotézy.

Význam mlýnské strouhy

Říční voda měla v dávné minulosti jinou hodnotu než dnes. Až do 18. stol. byla říční i potoční voda považována za pitnou. Ještě za první republiky místní skauti, tábořící na bernartských loukách, brali vodu na vaření i pití z Odry. V dávných dobách však šlo především o prioritní zdroj energie, o vodu se vedly často těžké sousedské spory a voda byla považována tehdejšími podnikateli za druh zboží.

Náš kraj Poodří dostával svou podobu ve 13. století, tedy v době, kdy se zakládaly vesnice, tvořila se síť dopravních cest, krajina se měnila s obdělávanými polnostmi. Zaváděný trojpolní hospodářský systém značně navýšil úrodu obilnin. Místní zemědělskou produkci bylo potřeba zpracovávat a tak bylo brzy po založení vesnice nutno úrodu odvážet do nejbližších mlýnů v již dříve osídlených oblastech. Velká vzdálenost ke mlýnům navyšovala cenu produktů, a tak muselo brzy po stabilizaci života v založené vesnici dojít k budování mlýnů.¹

Malá hospodářství byla schopna průběžně zpracovávat úrodu na ručních mlýncích nebo žentourech a proměnit ji ve stravu nebo krmení pro dobytek. Velká hospodářství však potřebovala ke zpracování mlýn. Doba kolonizace je současně dobou, kdy se ulovená zvěř stává jen nepatrným

doplňkem stravy. Maso z domácího zvířectva je dražší, než obilniny, protože vykrmení domácího zvířete je otázkou měsíců, zatímco zpracování obilnin na mouku probíhá kratší dobu. Proto nejčastější potravní surovinou byla mouka.

Je doložitelné, že dva mlýny na potoce tekoucím Suchdolem,² byly zřízeny až později po mlýně na Odře a to sedláky, dnes bychom řekli místními kutily. Proč nebyl mlýn založen na místním potoce brzy po založení vesnice, souvisí mimo jiné i s geologickým podložím Pohořských kopců, které jsou svými vrstvami obráceny k severu k Fulneku a z toho důvodu po jižních svazích Pohořských kopců stékají přímo k Odře jen málo vydatné potůčky.³

Počátky mlýnské strouhy

Jak už bylo konstatováno výše, mlýny bývaly nutnou součástí nově založených sídel. Byly vynalezeny a používány již ve starověku a v českých zemích se objevily již v 8. století.⁴

Suchdolský mlýn rozhodně nikdy neležel přímo na řece. Odra protéká mokřadní oblastí, periodicky zaplavovanou. Na rozdíl od jiných řek byla velkou překážkou toho, aby lidská sídla mohla existovat v její blízkosti. Při pohledu na mapu vidíme, že na Odře žádná lidská sídla nejsou, s výjimkou těch, která mohla být situována dostatečně vysoko nad řekou.

Z výše uvedených důvodů se můžeme domnívat, že mlýnská strouha, která odvedla vodu do bezpečné vzdálenosti od řeky, byla nepostradatelná a byla tedy budována brzy po osídlení okolní krajiny. K završení procesu osídlování došlo už patrně koncem 13. století, počátky jsou těžko

2 MANNBART, Claus: Chronik der Marktgemeinde Zauchtel a. d. Oder. Jsou to domy čp. 161 a 117.

3 Tento zjednodušený pohled na geologické složení Pohořského masivu uvádí Tollich: Kronika Pohoře. Ve skutečnosti, je geologická stavba vlivem provrácení a zlomů složitá. Přesto používám raději tuto srozumitelnější formu vysvětlení.

4 Wikipedie.

1 KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. s. 56 – současně se založením města vznikla v jeho zázemí řada vesnic a také soustava dvorů a mlýnů.

doložitelné, schází přímé zprávy. Jen pro doplnění si připomeňme, že k počátkům české kolonizace v blízkém okolí patří lokality Jeseník n. O. s první písemnou zmínkou z roku 1201 a Odry, první zmínka roku 1234. Souvisí s postupující českou kolonizací od jihozápadu po čáře Hranice, Špičky, Běloutín atd. Suchdol na současném místě byl patrně založen až v souvislosti s pozdější německou kolonizací krajiny po jejím vylidnění zhoubným nájezdem divokých Kumánů roku 1252.⁵ První písemná zmínka o Suchdolu je z roku 1337, kdy už má i svůj kostel a faru. Mezi těmito dvěma daty bychom měli hledat rok založení Suchdolu německými kolonisty a tedy i následné budování jezu a mlýnské strouhy.⁶

První známá písemná zmínka o mlýnském náhonu je naznačena v kupní smlouvě na suchdolské rychtářství z roku 1457, kde se zmiňuje „mlýn na Odře o dvou kolech“, kdy druhé kolo můžeme chápat jako kolo pohánějící pilu. Vybavení mlýna druhým mlýnským kolem bychom mohli považovat za jakýsi luxus, kterému předcházela starší mlýn o jednom kole. Tato informace nás však neposouvá o mnoho do minulosti a k poznání roku vybudování mlýna.

Budovatel náhonu

Tak jako jsou těžko doložitelné počátky jezu a náhonu, obdobné je to s jeho budovatelem. První dojem ze současné délky náhonu 7,025 km² nás nutí domnívat se, že iniciátor stavby mlýnské strouhy měl k dispozici velké finanční prostředky, zkušenosti z jiných míst i jasnou podnikatelskou představu o jejím využití do budoucna pro mlýny a zpracovatelské valchy, potřebné i pro širší okolí. Svědčí o tom délka mlýnské strouhy i odvaha vybudovat pevný, ale nákladný jez na Odře, který by odolával častým povodním.

Mlýnský náhon leží na katastrech dvou obcí Suchdol nad Odrou a Hladké Životice, které byly před rokem 1584 součástí panství fulneckého (asi 15 vesnic), které bylo součástí knížectví opavského, jehož nejjižnější přirozenou hranicí byla řeka Odra. Knížectví opavské vzniklo za zajímavých okolností, všeobecně známých. Mikuláš I. Opavský (1255–1318) byl synem Přemysla Otakara II. a jeho milenkou, rakouské šlechtičny Anežky. Stal se zakladatelem vedlejší linie přemyslovského rodu opavští Přemyslovci. Protože nebyl legitimním synem, nemohl zdědit královský titul, tudíž mu byla roku 1269 vydělena opavská provincie, ze které

svou šikovností vybudoval samostatné knížectví. V bitvě na Moravském poli roku 1278 bojoval po otcově boku. Po prohrané bitvě strávil tři roky v uherském zajetí. V létě r. 1281 byl Mikuláš po zaplacení výkupného propuštěn ze zajetí a vrátil se na Opavsko. Byl silnou osobností, žil však v neklidných dobách. Majitelé fulneckého panství na kterém se nalézá náš náhon se střídali, takže je obtížné mezi nimi hledat budovatele. Následujícím rodem, mezi jehož členy bychom už mohli hledat autory tohoto projektu, jsou pánové z Kravař (1316–1436). Vlastnili rozsáhlé državy v okolí po dobu příštích 120 let během pěti generací. Velice aktivní a podnikavý byl první z tohoto rodu, vlastníci rozsáhlá území, Vok I. z Kravař, blízký přítel krále Jana Lucemburského, neaktivnější v letech 1300–1327. Zámožní a podnikaví však byli i jeho potomci. Důležitou informací pro nás může být listina z roku 1324, kterou přítomný Vok ve Fulneku prodává mlýn o dvou kolech na Husím potoce v Pustějově, svému služebníku Wibigerovi za 70 hřiven.⁸

Délka náhonu

Při podrobném prostudování nejstarší mapy z I. vojenského mapování je jasné, že v období před mapováním strouha byla zaústěna do Odry u Tuchwalke (soukenická valcha v katastrálním území Hladkých Životic), čili v té době byla dlouhá jen asi 5,7 km. Vynořuje se tedy i otázka, zda nebyla strouha budována – prodlužována po etapách různými majiteli a s různými záměry v souvislosti s potřebou vody pro mlýnská zařízení, které mohly mít toto pořadí: 1. Suchdolský mlýn, 2. Lederwalke (koželužská valcha) a napájení rybníka Steger, 3. Životický mlýn, 4. Nový rybník a 5. Tuchwalke. Nejasný je záměr posledního úseku pod soukenickou valchou, možná nebyl dokončen, nebo měl účel pouze meliorační.

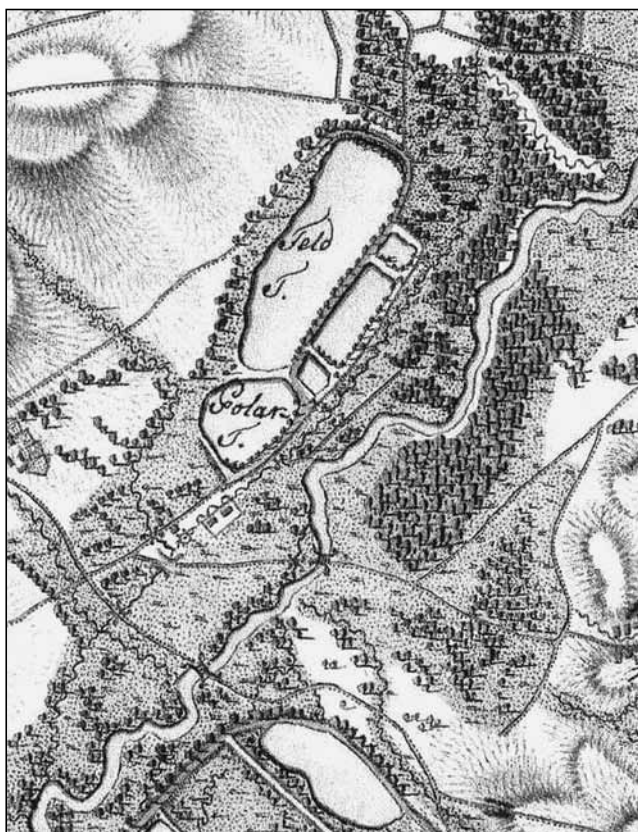
Vždy je výhodné budovat stavby na vlastních pozemcích a předcházet tak sporům s majiteli cizích pozemků. Tak lze lépe ovlivňovat spory o vodu mezi nájemci všech jeho mlýnských zařízení a celé vodní dílo pak přináší skutečně užitek. Také v tomto případě můžeme předpokládat, že ke stavbě náhonu došlo ještě před rozpadem fulneckého panství, ke kterému došlo roku 1584, kdy vzniká po úmrtí Baltazara Švajnice nové panství tří vesnic Kunwald, Suchdol, Butovice; Životice zůstávají součástí panství Fulnek. Toto může být nejzazší možné období vzniku mlýnské strouhy, protože později by už vznikala na území dvou majitelů panství fulneckého a kunínského. Ostatně r. 1586 je strouha již výslovně uvedena v zápisu do zemských desek Moravských.

5 FOJTŮ, Eva (2010): Kumáni ve středověkých Uhrách. Bakalářská práce UPOL.

6 Toto období 1252–1337 (85 let) můžeme ještě zúžit po logické úvaze, že obec nebyla založena ihned po roce 1252 a že roku 1337, kdy je zmiňován místní farář, existuje jako již po několik desetiletí se rozvíjející obec.

7 Dle dokumentace „Revitalizace starého náhonu v katastrálním území Suchdol nad Odrou a Hladké Životice“ (Q-PARS, v. o. s., Ostrava, 1995)

8 BALETKA, Tomáš: Páni z Kravař, s. 54–55. Tamtéž: Ve městě Vsetín se připomíná mlýn již r. 1308 s. 46.

Náhon na 1. vojenském mapování (2. polovina 18. století) – mapa zachycuje Suchdolský potok a podél něj starou cestu ze Suchdolu do Nového Jičína (u dnešní železniční trati), severně od ní pak tenkrát vedla silnice směrem do Kunína. Patrně jsou objekty mlýna a soustava několika rybníků. Křivý potok je zcela nahoře.

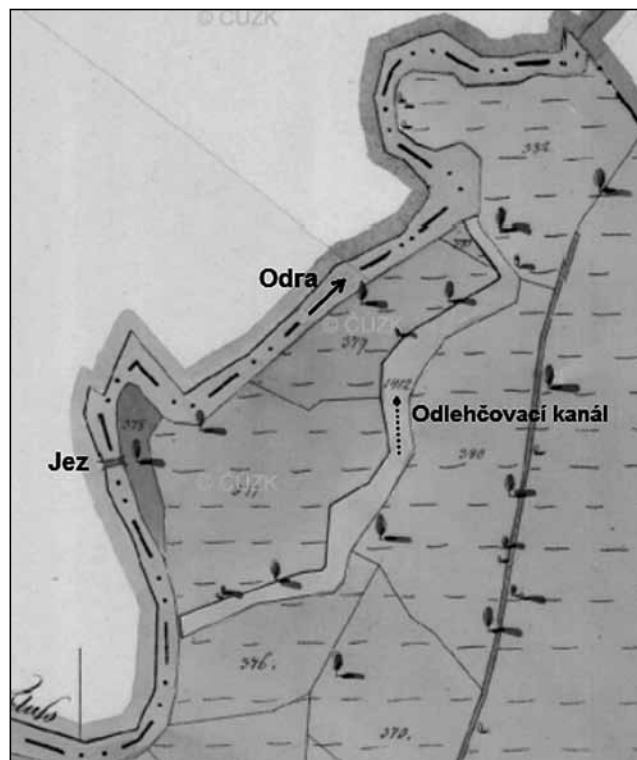
Jez na Odře⁹

Místo, kde byla voda jezem zvednuta až téměř k úrovni okolního terénu, aby mohla téci vlastním umělým korytem, leží na katastru městyse Suchdolu nad Odrou asi 300m východně od okraje Suchdolského lesa na 66,59km řeky Odry. Na tomtéž katastru je i první mlýnské zařízení na strouze, Suchdolský mlýn. Tři další pak leží, resp. se nacházely, neboť již nestojí, na katastru životickém: koželužská valcha, Životický (Nový) mlýn a soukenická valcha. Spádově byla voda přivedena na životický katastr dostatečně vysoko, aby mohla napájet i oba bývalé životické rybníky Steger a Nový rybník.

Dovedeme si představit, že jez ve svých počátcích byla jednoduchá stavba, kterou tvořila kláda zakotvená do obou břehů a o ni se opíraly svisele zatlučené kůly. Mezery mezi kůly se utěšňovaly drny, jílem a kameny. Na pravém bernartském břehu, byl vyhlouben menší odlehčovací kanál dlouhý 300m. Za povodně se hladina vody zvedla a valila se bezpečnostním přelivem a dále odlehčovacím kanálem pod hráz, čímž se zmenšoval nápor vody na jez.

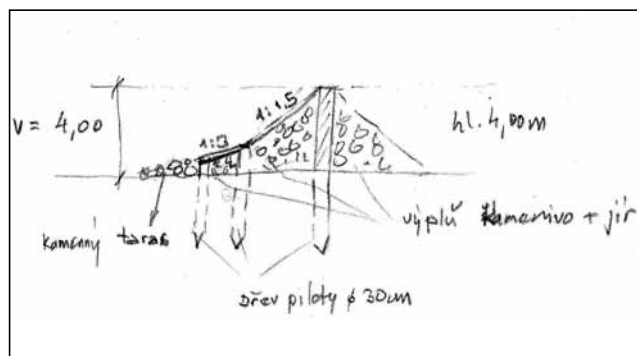
Množství vody, které šlo do náhonu a na další zařízení, se regulovalo stavidlem na levém břehu

⁹ V Suchdole n. O. se používal vždy jen výraz splav.

Situace v okolí jezu na indikační skici (1. polovina 19. století).

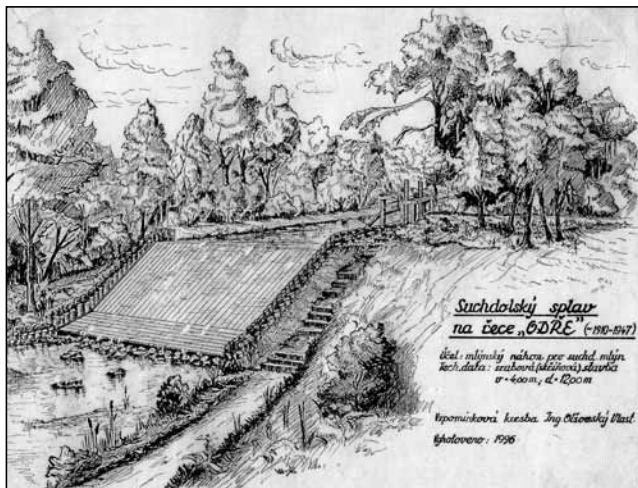
u jezu. Princip zůstával stejný i při dalších přestavbách a opravách. Konstrukce byla v průběhu staletí stále vylepšována, aby se její životnost prodloužila. Z posledních vyobrazení víme, že jez tvořily svisele hustě zatlučené kůly o průměru asi 25 až 30 cm, čnicí do výšky asi dvou a půl metru přes celou šířku řeky. Tlaku vody odolávaly, protože byly fošnami zapřeny do dalších nižších pilotů, o které se opíraly. Voda svou vahou dopadala na práh z kulatiny a v místech pod splavem, kde se vířila, bylo zasypáno kamenným tarasem z velkých balvanů, aby splav nepodemílala. Oba břehy byly taktéž zpevněny svisele zatlučenými piloty a fošnami v délce asi 30m. Celá ohromná skříňová konstrukce byla vyplněna jílem a kameny. Boční bednění z fošen čnělo do výšky téměř 4m. Jez byl údajně ještě přípevněn železnými kotvami do břehů. Hloubka vody nad splavem byla přibližně 3m, pod ním byla tuň hluboká asi 1,5m.

Řez jezem, náčrt Ing. Vlastimila Olšovského. Uvedené rozměry jsou ovlivněny poměřováním objektu dětskýma očima.

Nevíme, jak často musel být jez renovován, ale doloženo písemně máme, že roku 1586 se majitel (nového) panství kunwaldského Baltazar Cetryš z Kynšperka zavazuje k jeho udržování. Roku 1717 jej nechal postavit (patrně zrekonstruovat) správce Bernard Dittrich. V roce 1774 protestovali Bernartčané proti zvýšení stavu na Odře, roku 1808 se vedly spory o udržování vodních děl, po velké povodni v roce 1880 vláda přispěla na opravu cca

Jez na Odře jak jej zdokumentoval Ing. Vlastimil Olšovský.

sedmi jezů a mezi nimi je jmenován i suchdolský, a konečně pamětník Josef Grussmann z Bernartic pamatoval jeho opravu někdy kolem r. 1924.¹⁰

Kromě vody na mlýn a pro nádraží (viz vodárna níže) bylo místo u splavu také ideálním přírodním koupalištěm pro obyvatele z okolních obcí. Především v době nedělního odpočinku zde bylo živo, takže si cukrář Johann Philip z čp. 318 postavil boudu na kůlech, kde prodával zmrzlinu, cukrovinky, nápoje a různé občerstvení. Pod splavem byl brod, kudy vedla zkratka pro povozy ze Suchdolu do Bernartic. Také se zde těžil v malém měřítku šterkopísek a o 300m níže po proudu bylo místo tzv. Fraubad – Dívčí koupaliště, kde měly ženy více soukromí. Dnes je místo pusté, zarostlé a jen dobrý pozorovatel najde za nízkého stavu vody řady pilotů ve dně a v pobřežních křovinách. Odlehčovací kanál na pravém břehu dnes připomínají jen mohutné vyvrácené bloky betonu, svědčící o ohromné síle povodní. Voda, která odtékala odlehčovacím kanálem, vyhloubila koryto místy až 15m široké a 3m hluboké. Za prohlédnutí stojí i zbytky vodárny a jejího česla nesoucí letopočet 1943.

¹⁰ Poznámkář (vlastní záznamy) IV. s. 177. Provedeme-li interpolaci uvedených dat, dojdeme k závěru, že předpokládaná životnost byla asi jen 40 až 50 let.

Fotografie jezu ze dne 3. 8. 1930. Doslovný přepis okolností, které autor snímku Richard Sládeček (*1912) příkladně zaznamenal: Vzpomínám, že byl klidný chladnější den (so či ne), v pravé poledne, jen chvílemi slunečno a okolí téměř liduprázdné. S nejlevnějším foťákem zn. BOX TENGOR pohyboval jsem se v hnědých tepláčkách – právě vyráběné novince. Leč delší sucho snížilo hladinu v řečišti, takže zaplavat jsme si mohli jen nad splavem, kde za normálního stavu vody bývala hloubka 2–3m. Obvyklý vstup do vody byl nahoře z pravého břehu, kde byla malinká pláž asi 5m².

Možná by si toto místo „U splavu“ zasloužilo infotabuli s fotografiemi a krátkou procházkovou trasou kolem mlýnské strouhy s porosty kýchavic a česneku medvědího, cestami přes kouzelné louky, které mohou soutěžit s úpravou zámeckých parků.

Zánik jezu

Zánik jezu způsobil údajně asi roku 1947 úder blesku do kovových kotev, což poškodilo hráz a příští velká voda v roce 1949 dílo zkázala. Ještě dlouho zde trčely ze dna zbylé kůly asi do výše dvou a půl metru a mezi nimi byla průrva, což vypadalo jako palisáda tvrže bez vrat. Národní správce Eduard Reiman neměl dostatek prostředků na opravu splavu, musel si opatřit parní stroj pro pohánění mlýnskému zařízení. Půlmilionový dluh nestačil splácet, exekučně mu byl zabaven veškerý majetek včetně nábytku i šatstva a tak celý mlýn připadl Československým státním statkům.¹¹ Poválečná padesátá léta nepřála obnově starých zařízení, jako byly mlýny. Představovaly krok zpět při budování socialismu.

Zbytky jezu v roce 1952 (Foto Vilém Lukavský).

V mlýnské strouze se voda zastavila, částečně vyschla, částečně byla postupně zavážena stavební sutí a domovním odpadem. Ve stojaté vodě se zabydleli jiní vodní živočichové. Přestala se udržovat i všechna křížení s potoky, příroda je přijala do své péče.

Během melioračních projektů v roce 1986, byly do náhonu svedeny i jiné vodoteče. V místech, kde se náhon křížil se Suchdolským potokem, byl potok sveden do náhonu a díky této úpravě má strouha tekoucí vodu od místa křížení se Suchdolským potokem k místu, kde se křížil s Křivým potokem, v délce 2,6 km.

Strojvedoucí Klement Hrachovec stojící u torza jezu, šedesátá léta (Foto František Milián).

Mlýnská strouha neboli náhon

Úsek náhonu, kterým se zabýváme (až po Křivý potok, hranici katastru Suchdolu nad Odrou), je nyní cennou částí CHKO Poodří, kde je hospodaření regulováno. Pojdme se projít jeho dalšími úseky a poukázat na další zajímavosti této obdivuhodné technické památky.

Součástí jezu bylo stavidlo, kterým se dalo upravovat množství vody tekoucí do náhonu a na další mlýnské zařízení. Mlynář si reguloval množství vody v náhonu podle výšky hladiny vody v Odře. Od jezu vedl k Suchdolskému mlýnu podél strouhy asi 800 m dlouhý chodník. Až po II. sv. válce si národní správce Eduard Reiman zřídil další stavidlo asi 100 m pod jezem, mimo dosah povodní. Nové stavidlo bylo na bezpečnějším místě. Zbytky mohutných betonových pilířů 2,5 m vysoké můžeme obdivovat dosud.

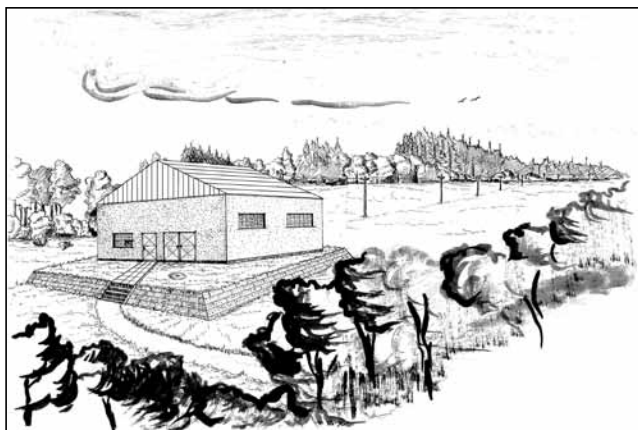
Čištění strouhy se provádělo každé tři roky. Najatí sezonní dělníci odstraňovali spadlé větve, listy a bláto až na čistý jíl. Bláto si podávali na lopatě tři nad sebou stojící dělníci. Dno náhonu pak bylo čisté, pevné, šterkovité, dalo se tudy chodit bosky, strouha byla plná pstruhů i kaprů.¹² Náhon je asi 1,5–2 m hluboký příkop, u hladiny široký 2–3 m. V místech, kam dosahují povodně, tedy především v úseku přibližně po železniční trať, je však výrazně širší. V roce 2004 se správa CHKO Poodří snažila o vyčištění části koryta strouhy, což bylo prováděno těžkou technikou. Vyčištěna byla asi polovina strouhy s tekoucí vodou, od mlýna dolů po proud.

Vodárna pro nádraží

Kromě uvedeného mlýnskému stavidla byl v areálu tzv. splavu zřízen za II. světové války další důležitý objekt. Bylo to v době, kdy se zvýšil provoz na železnici, po které se převážely vojenské transporty na východní frontu. V Nádražním rybníku v Suchdole byl nedostatek vody, proto byla vybudována

11 Státní okr. archiv v Novém Jičíně (dále jen SOANJ) Trestní záležitosti MNV 1945–52.

12 Poznámkář IV. s. 187. Zápisky rozhovoru s Bedřichem Bendigem, zaměstnancem mlýna.

Vodárna na vzpomínkové kresbě Ing. Vlastimila Olšovského z roku 1966 (upravil Radim Jarošek).

u splavu v letech 1942 až 1943 vodárna, jejíž pozůstatky můžeme zhlédnout i dnes.

Asi 100m proti proudu nad jezem byla vybetonována v levém břehu řeky vpust' s česly, která zachytila větve a hrubé nečistoty, aby se nedostaly do potrubí. Betonovým podzemním potrubím proudila voda do čerpací stanice se studnou o průměru přes dva metry, vyzděnou z cihel vybavenou plovákovým a sacím zařízením.

Objekt vodárny byl zděný domek se sedlovou střechou na podezdívce ve tvaru komolého jehlanu asi 120cm vysoké, vyzděné z lomového kamene. Uvnitř bylo vodárenské zařízení s elektromotorem a čerpadlem, kterým se tlačila voda do vodárny na nádraží ocelovým potrubím. Třífázový elektrický proud byl ze Suchdolu dodáván k vodárně u splavu nadzemním el. vedením na sloupech. Na nádraží byly tři vodní jeřáby pro vyzbrojování lokomotiv vodou.

Vodárna dodávala vodu i po zániku jezu asi do r. 1952. Objekt byl zbourán roku 1966.¹³ Zájemci o technické památky by si zde přišli na své.

13 Informace od Alberta Šatánka a výkresová dokumentace.

Křížení se Suchdolským potokem

Od jezu byla voda vedena otevřenou strouhou až k první překážce, k železniční trati Suchdol nad Odrou – Nový Jičín, kterou podcházela betonovým propustkem. Asi 20m za tratí docházelo k nadúrovňovému křížení s vodou ze Suchdolského potoka (km 6,38 – měřeno od ústí do Odry, podobně kilometrů i u dalších objektů). Dřevěné koryto, ve kterém tekla voda, přemostovalo náhon, a bylo využíváno obyvateli Suchdolu k máchání prádla. V dřevěném korytě s rychle tekoucí vodou se prádlo máchalo lépe než v potoce, kde musela být žena shrbená. Dávno pryč jsou doby, kdy toto místo bylo něco jako zdejší „Forum Romanum“. Sedláci přiváželi na vozech ženy s velkým prádlem, lidé se tady setkávali, vyprávěli si novinky, radili se i bavili. Dnes je místem pro badatele, kde mohou rozvažovat, jakou funkci měly všechny viditelné zásahy v terénu, i ty z dob pozdějších meliorací.

Na pravém břehu náhonu těsně za ohbím, kde je zaústěn Suchdolský potok, jsou doposud znatelné základy mostu. Málo kdo také ví, že tudy vedla hlavní cesta do Bernartic a Nového Jičina k dnes již neexistujícímu mostu přes Odru.¹⁴

Mýtnice

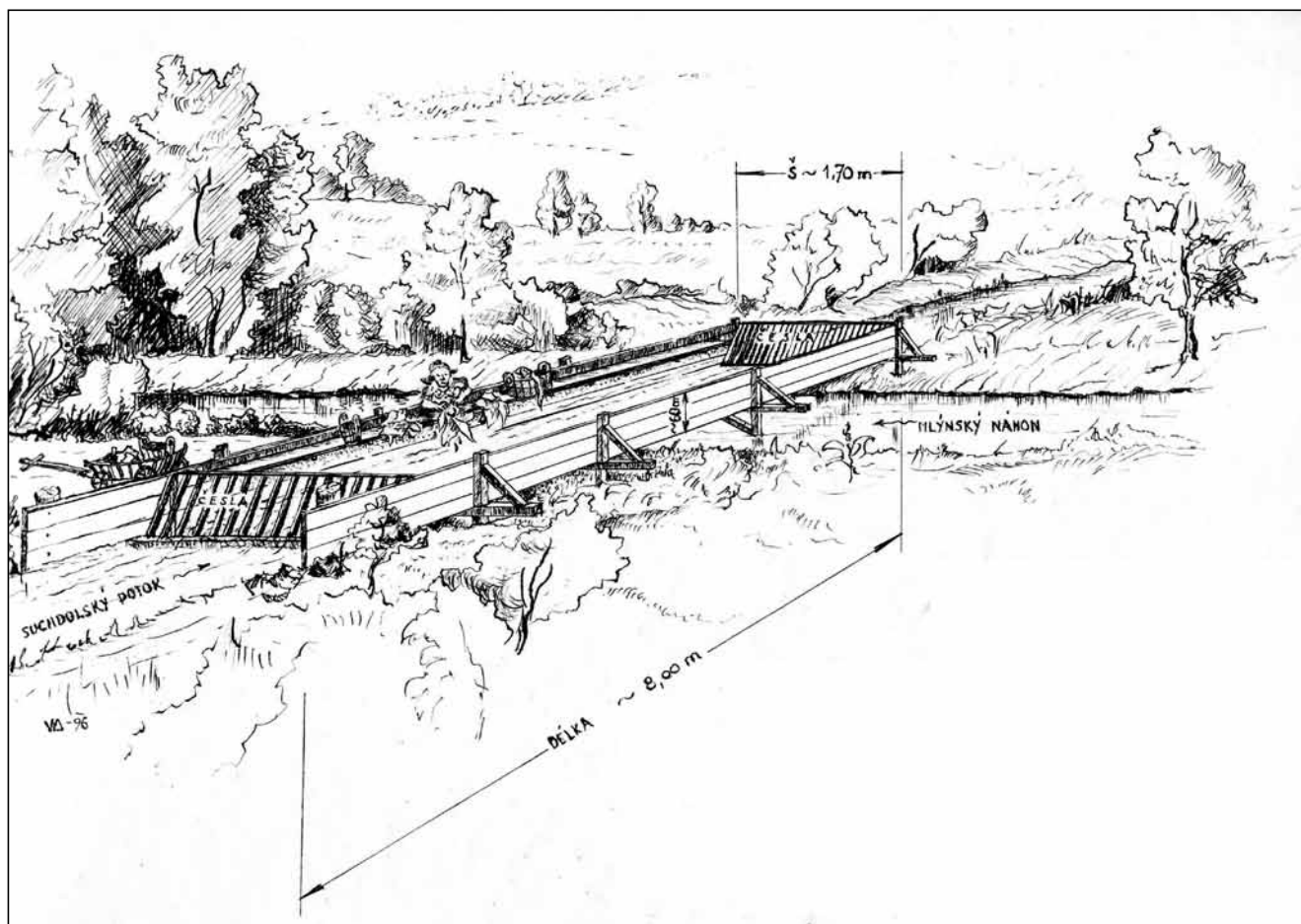
O 300m níž je v prudké zatáčce mlýnská strouha přemostěna betonovým mostem okresní silnice Kunín – Suchdol nad Odrou. Ještě v 50. letech se za zatáčkou pod cestou krčil malý domeček o dvou místnostech – čp. 199 mýtnice byla postavena v roce 1850 jako Nové mýto. Kdysi byla zde i závara a do roku 1878 zde bydlel poslední mýtný Josef Koppensteiner.¹⁵ Vybíralo se zde mýto mostní, ale v dobách dávných patrně i mýto hraniční. Byla zde hranice mezi Moravou a knížectvím

14 Viz I. vojenské (Josefské) mapování 1764.

15 Informaci poskytl Ing. Pavel Kašpar z Oder.

Plán trasy potrubí z vodárny na nádraží (září 1943)

Koryto z fošen v místě křížení mlýnského náhonu a Suchdolského potoka, kde suchdolské hospodyně máchávaly prádlo. Takto místo zdokumentoval pamětník Ing. Vlastimil Olšovský (*1927).

opavským. Mýtnice byla v dostatečné vzdálenosti od rozvodňující se řeky a mostek přes náhon byl jediným místem, kudy mohly povozy projet, aniž by nezaplatily mýto.

Ještě mezi světovými válkami patřil domek majitelům zámku Bauerům, bydlel v něm však hajný František Fojtíček nebo rodiny pracující na velkostatku.

Suchdolský mlýn

Tady voda dospěla (km 6,0) až k Suchdolskému mlýnu čp. 197, který byl patrně nejdůležitějším objektem na celé trase této vodní soustavy. Patřil k panství fulneckému, později kunínskému, ale mlynářských rodů, které se na mlýně vystřídaly, byla celá řada. Můžeme zde použít informace z knihy „Vodní mlýny na Novojičínsku“, Jiří Tichánek, 2012, kde se uvádí:

K roku 1457 patřil mlýn o dvou složeních spolu s krčmou k fojstství, které vlastnil Michálek z Klimkovic. V roce 1605 již k fojstství nepatřil a příslušel ke kunínskému panství. Ti jej pronajímali postupně rodům Richter, Till a Bönisch. Mlýn je zmiňován 1. ledna 1726, kdy nejmilostivější vrchnost paní Eleonora, rozená kněžna z Lichtensteina, provdaná Harrachová, prodala svůj mlýn na řece Odře v Suchdole o čtyřech složeních svému poddanému

mlynáři Jiřímu Tüllovi za 400 zl. rýnských. Po smrti J. Tüllla prodala vdova Anna 26. července 1743 mlýn Melchioru Bönischovi. Mlýn nerobotoval, dával však laudemium a roční plat přes 200 zlatých, musel vrchnosti semlít všechno obilí a řezat prkna, neboť mlynář měl také pilu. Zato vrchnost pomáhala udržovat mlýnská zařízení, mlynář mohl pást na obecním pozemku a Suchdolští u něho mohli mlít. Poslední rodina Weselských jej vlastnila v letech 1881 až 1923.

Od nich jej v roce 1924 získal Viktor Bauer. Mlýn zmodernizoval, postavil druhé a třetí patro, také strojovnu s 25m vysokým komínem a parním strojem na uhlí. Mlýn pak zastával i funkci elektrárny, využíval dvě Francisovy turbíny o výkonu 22,20 kW a 13,84 kW. Přes cestu stávala budova pekárny. Historie mlýna po roce 1948 připomíná osudy mnoha mlýnů na území Československa. Po znárodnění byl správcem E. Reiman. Kolem roku 1947 poškodil blesk splav, který napájel mlýnskou strouhu, a velká voda jej zničila úplně. Obě mlecí stolice pak byly poháněny zakoupeným plynovým motorem na koks. Mlýn byl využíván v padesátých letech dvacátého století státními statky, které tu instalovaly elektromotor. Naposledy sloužil mlýn jako sklad obilovin JZD a jeho nástupnických organizací.

Dvůr Suchdolského mlýna r. 1926. Vlevo pekárna, kam vedou koleje ze mlýna (vpravo, nad střechou vyčnívá část komínu). Rodiny zaměstnanců, zleva: Richard Bendig (stárek), Ludmila Sobelová, Josef Sobel, stojící Kindel (pekař), sedící Marie Bendigová s Richardem na klíně (pomocnice v pekárně), Bedřich Bendig, Karel Würfel, manželé Würfelovi (vedoucí pekárny a účetní ve mlýně). Z rodinného archivu Lubomíra Bendiga.

Mlýn vedený na mapě stabilního katastru z roku 1833 pod pč. 210, je zobrazen jako zděná budova obdélníkového půdorysu, orientovaná ve směru jihozápad-severovýchod. Svou stranou obrácenou k jihu se přimyká k vodnímu náhonu, kde by se dalo očekávat mlýnské kolo, ačkoliv na mapě není zobrazeno. Naproti přes strouhu je zobrazen další menší dřevěný objekt pod pč. 211. Východně jsou pak zvláště umístěny při vodním náhonu dva samostatné objekty pod pč. 213 a 214, jde o hájenku a další objekt, dnes neexistující. Přístup do mlýna byl od jihozápadu. (Konec citace z Tichánek.)

Mlýn měl i odlehčovací příkop, do kterého se přelila nebezpečná přivalová voda a obtekla severním směrem příkopem 300m dlouhým celý areál a opět vtékala do mlýnské náhonu asi 50m pod mlýnem.¹⁶

Pekárna, altán a prádelna

K areálu mlýna patřila naproti mlýnu stojící malá usedlost čp. 227 – jednopatrová budova s přístavkem pekárny. Bydlel v ní mlynář a další zaměstnanci. Kolejnice vedly ze mlýna přes cestu

¹⁶ Velké množství informací o mlýnu a jeho zařízení, zaměstnancích, událostech v jeho okolí, se dochovalo díky panu Bedřichu Bendigovi ze Suchdolu n. O., který větší část života prožil v jeho bezprostřední blízkosti. Soukromý archiv autora.

přímo do pekárny, vozíky byly na manuální pohon. Chléb se prodával jako naturálie zaměstnancům velkostatku.

Vybetonovaná koryta před stavidly u mlýna, měla hloubku kolem tří metrů a bylo zde ideální koupání. Panstvo ze zámku zde zřídilo dřevěný altán obrostlý břechtanem, uvnitř byly lavičky, obraz císaře Františka Josefa I., císaře Viléma, obraz s výjevem z války pruské. Altán měl i vlastní záchod. Říkali tomu „naše Riviéra“.

V areálu byla i prádelna, dosud stojící cihlový objekt s vraty, uvnitř byl kotel, necky, valchy, mandl. Prali si tam všichni ze mlýna, i hajný.¹⁷

Na fotografii tzv. „Riviéry“ je patrné, že byla voda vedena přes česla vlevo na dvě turbíny a přebytečná voda odtékala přepadem vpravo mimo mlýnské zařízení (Foto archiv Zámku Kunín).

Myslivna

Pod mlýnem, když voda ze strouhy odevzdala svou energii strojům (asi 50m) pomalu teče kolem myslivny čp. 198, stojící na protějším pravém břehu strouhy. Stála zde od nepaměti. Bydleli zde trvale nadlesní s rodinou, hajní a personál. Lesní dělníci bývali většinou od Mořkova. Pečovali o zdejší lesy na jih i na sever v povodí Odry.

Slovakárna

V sousedství myslivny stojí dům čp. 223, byl postaven na poschodí kolem roku 1898 s určením pro sezónní dělníky, kteří byli najímáni ze Slovenska, z Oščadnice a Čadce, které si zval majitel velkostatku jako sezónní pracovní síly. Bývalo jich kolem dvaceti. Měli svého gazdu a jeho manželka jim vařila. Děvčata a chlapci byli svobodní, jen gazda byl s celou rodinou. Po žních a po sklizni řepy šli domů. Spávali na dřevěných palandách a ještě po roce 1945 byly podlahy jen udusaná hlína, jak to v té době u bytů pro zemědělské dělníky bylo zcela obvyklé.

¹⁷ Poznámkář IV. s. 194–195.

Do 80. let měla Slovakárna vzhled hezkého hráz-děného domu. Hrázdění bylo jen imitovanou napodobeninou z prken, celému komplexu budov zasazených do krajiny kolem Odry však dodávalo romantický vzhled.

Cesta po hrázích rybníků

Cesta po mohutné hrázi je krásnou procházkou, kde po pravé ruce lenivě teče voda mlýnskou strouhou a po levé ruce si můžeme představovat větrem zčeřené vodní hladiny zaniklých rybníků, plné života, ryb a vodního ptactva. Za Slovakárnou jdeme po hrázi někdejšího Polakovského rybníka, který je asi o 2 m výš než hladina náhonu. Po 300 m narazíme na první kamenný klenutý mostek (km 5,57), který umožňuje přejezd na tzv. Dolní louky. Nenalezneme jej na mapě z roku 1894. Není tedy tak starý, jak romanticky vypadá.¹⁸

Tady narazíme na malý památník, který je připomínkou událostí z II. světové války. V těchto místech padli tři sovětsí vojáci patrně z 989. střeleckého pluku 226. střelecké divize, jehož jeden proud osvobodil Suchdol v ranních hodinách 6. května 1945. Přišli po hrázi od Hladkých Životic a tlačili před sebou ustupující zbytky 4. horské divize, slabě se bránící. Německá obrana si u mostku vybuodovala dosud zdatelný zákop

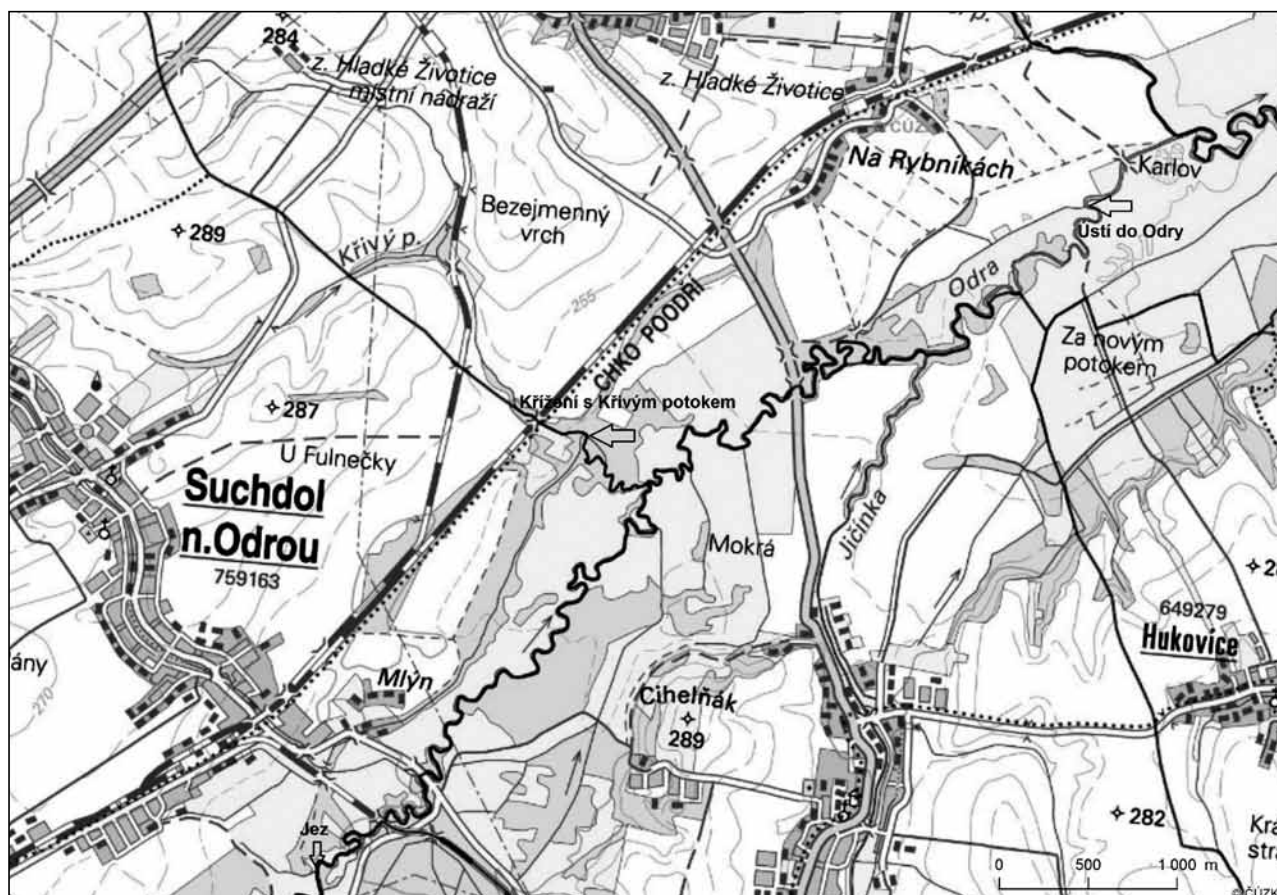
a překážky z ostatního drátu, jejichž zbytky dosud leží ve křoví na břehu náhonu. Odra byla rozvodněná, a tak hráze rybníků byly důležitou přístupovou trasou.

Tito tři sovětsí vojáci byli dočasně pohřbeni v zákopech a později exhumováni a převezeni na ústřední pohřebiště ve Frýdku-Místku. Cesty, kudy prošla vojska od Hladkých Životic, byly v ty dny lemovány nálezy munice různého druhu a v těchto odlehlých končinách jsou dosud neexhumováni příslušníci obou armád.

Dále v místě, kde se cesta odklání od mlýnské strouhy (cca km 5,30), přemostovala kdysi strouhu dřevěná lávka pro chodce, především myslivce. Cesta vede dále po hrázi velkého Polního rybníka, jehož hráze jsou až 4 m vysoké. Po pravé ruce pod ním můžeme rozeznat rybník Dlouhý, který byl patrně rozdělen hrázemi na tři menší, a ty sloužily jako sádky nebo jako plodové rybníčky. Pěšina kolem náhonu se ztrácí v křovinách, protože každý dá přednost chůzi po koruně hráze Polního rybníka. Jelikož je náhon veden pod těmito rybníky, lze z toho usoudit, že vznikly později a byly napájeny ze Suchdolského potoka a vydatných pramenišť v prostoru Dolního dvora. Ty jsou dnes již ukryty do sítě drenáží a meliorací.¹⁹

18 Na mapách stabilního katastru (1833), je zakreslen jako dřevěný.

19 Děkuji Anně Gromanové za poskytnuté materiály: Obnova rybníčních soustav v Regionu Poodří, 2004.

Přehledná situace celého náhonu. Příspěvek se vztahuje k části v k. ú. Suchdol nad Odrou – od jezu na Odře po křížení náhonu s Křivým potokem.

Teltschikovy včelíny

Asi jen 100m před koncem suchdolského katastru dorazíme k druhému kamennému mostku. Jde o velice romantické místo, kde pár kroků od levého břehu strouhy stála malá přízemní zemědělská usedlost, které se v dřívějších dobách říkalo Teltschikovy včelíny, ale mezi lidmi se také užíval název „U divokého Bergra“. Objekt patřil od nepaměti až do jeho zániku v roce 1945 k rychtářství Teltschiků a měl čp. 151. Rychtář tady na konci katastru vlastnil kolem Křivého potoka polnosti, které pronajímal spolu s usedlostí, jehož účel se patrně občas měnil. Název „Teltschikův včelín“ však vyjadřuje nejlépe, k čemu sloužil především. Poprvé je připomínán roku 1776 jako včelín a Wiesenhüters (luční bouda), 1829 byl vystavěn z cihel. Během stavby železnice v roce 1847 jej rychtář Teltschik také pronajímal dělníkům na železnici.²⁰ Není však vyloučeno, že měl původně nějakou souvislost s mlýnskou soustavou.

Odloučenost tohoto místa od okolního světa se také samo nabízelo hledaným osobám, aby zde našly úkryt, například vojenským zběhům.²¹

Stavení nám dnes připomíná jen nevelká hromada sutin a staré ovocné stromy. Kamenný krásně zaklenutý mostek přes náhon každého vybízí k tomu, aby se zastavil, prohlédl si neobyčejnou stavbičku, která už dnešní stavitele málo inspiruje, aby prokázali obdobný stavitelský um. Mostek kdysi umožňoval sedlákům ze Suchdolu přístup na Dolní louky. Ani tento není na mapě z roku 1894.²²

Kdysi to bylo místo, kudy denně procházeli lidé nesoucí přes rameno hrábě nebo jiné zemědělské nářadí, rachotily žebříňáky, obdělával se každý kousek půdy. Dnes je zde tajemný klid, konec světa ukrytý před lidmi spěchajícími někam s mobilem na uchu za světem konzumu.

20 Mannsbart, Claus: Chronik der Marktgemeinde Zauchtel a. d. Oder, s. 444.

21 Poznámkář III. s. 63, vyprávění Jos. Quitta o jeho dezerci z Wehrmachtu. Poznámkář s. 31 vyprávění o Sigmundovi Ceipelovi, který utekl před mobilizací r. 1938.

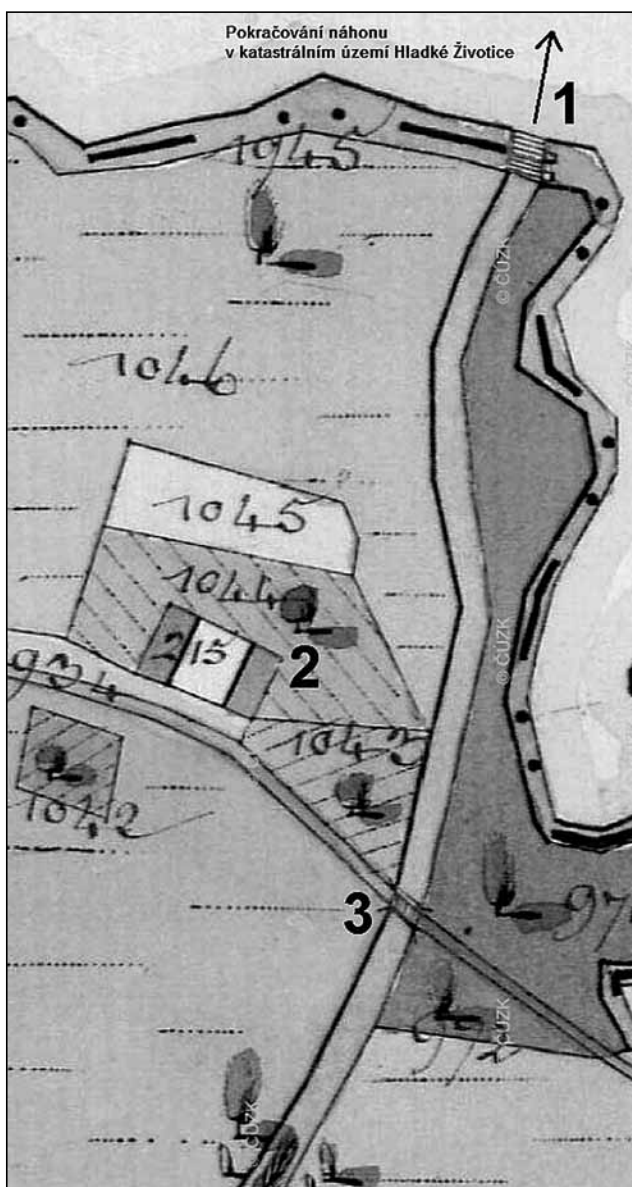
22 Na mapách stabilního katastru (1833), je zakreslen jako dřevěný.

Teltschikovy včelíny.

Křížení s Křivým potokem

Jen po chvilce chůze dorazíme ke Křivému potoce. Je to druhý nejvodnatější potok v Suchdole nad Odrou a tvoří hranici s katastrem Hladkých Životic (km 3,780). Tady bylo křížení strouhy s Křivým potokem. Také tady stavitel náhonu musel respektovat, že voda má svou hodnotu a nemůže si ji přivlastňovat. Nadúrovňové křížování vod je poměrně nákladné a potřebuje neustálou údržbu. Vyřešil úkol jednoduše, nechal vody setkat se na jedné „křížovatce“ a pouze ve směru k Odře, vybudoval stavidlo s pevně nastaveným přepadem. Tak bylo vyřešeno to, že voda, která přitekla korytem Křivého potoka a strouhou, vzdala hladinu a odtekla

Lokalita u křížení náhonu s Křivým potokem na indikační skici. Od jihu k severu prochází náhon. Na skici je zachycen objekt na potoce (1) a s č. 215 dvě zděné budovy (2). Stavby jsou obklopeny zahradou pro pěstování zeleniny a též s ovocnými stromy. Okolí budov a zahrady tvoří pravděpodobně častěji podmáčená louka. Číslo 3 označuje tenkrát ještě dřevěný – dnes kamenný klenutý – mostek.

přepadem směrem k Odře korytem Křivého potoka. Dále pak strouhou teklo stejné množství vody, jako před křížením. Tímto způsobem byly vyřešeny i přívalové vody. Pokud se prováděly opravy ve mlýně v Životicích, nebo na mlýnské strouze, pustila se veškerá voda korytem Křivého potoka do Odry.²³

Dnes je toto zařízení nefunkční, strouha zanese na blátem, veškerá voda odtéká do Odry a zbylá část mlýnské strouhy směrem k rybníkům životickým je bez vody.

Použitá literatura

BALETKA, Tomáš (2004): *Páni z Kravař*. Edice Šlechtické rody sv. 3.

23 SOANJ uchovává ve sbírce vlastivědného materiálu plánek této stavby (Fluder). Poznámka XIII. s. 132 Vyprávění Fr. Machače z Hl. Životic.

KOLEKTIV (1994): *Okres Nový Jičín. Místopis obcí II.*

MANNSBART, Claus (2005): *Chronik der Marktgemeinde Zauchtel a.d. Oder. Laupheim.*

TICHÁNEK, Jiří; ŠERÝ Zdeněk (2008): *Šlechtická sídla na Novojičínsku*. Opava.

URBAN, Jan (2003): *Lichtenburkové*. Edice Šlechtické rody sv. 2.

Daniel Řičan

původním povoláním meteorolog, aktivní v organizacích pro mládež YMCA, Klubu přátel Suchdolu n. O., Moravian Historicko-vlastivědné společnosti, zabývá se dějinami Suchdolu n. O., Kravařska a to především obdobím reformace, Moravskými bratry a dějinami skautingu. Absolvoval Školu muzejní propedeutiky v Praze.

Kontakt: daniel.rican@seznam.cz, tel.: 556 736 855

Současná podoba náhonu a jeho okolí

Foto Radim Jarošek

Odra – v těchto místech se nacházel jez.

Za nízkého stavu vody lze vidět řady pilotů jezů (Foto D. Řičan, 2018).

Betonové zbytky vpusti do vodárny na levém břehu Odry.

Letopočet na vpusti do vodárny, pohled seshora ze břehu.

Dřevinným náletem zarostlé zbytky vodárny.

Široké koryto náhonu asi 50 m od Odry.

Betonové zbytky stavidla.

Místo dřívějšího mimoúrovňového křížení náhonu se Suchdolským potokem nedaleko železniční trati.

Objekt dřívějšího vodního mlýna s náhonem.

Kamenný klenutý mostek přes náhon pod posledním zděným domkem (Slovakárnou).

Objekty u mlýna – zleva mlýn, myslivna a Slovakárna.

Na hrázi poblíž klenutého mostku se nachází malý památník na události konce II. světové války. Deska nese nápis: V těchto místech 6. května 1945/zahynuli tři vojáci Rudé armády/při osvobozovacích bojích/o městyň Suchdol nad Odrou./ČEST JEJICH PAMÁTCE/NEZAPOMÍNEJME – KPS sekce voj. historie (2015)

Mohutná hráz bývalého Polákovského rybníka.

Místo, kde se odděluje hráz Polákovského rybníka s modrou turistickou značkou (vlevo) od náhonu.

Koryto náhonu s břehovými porosty. Najdeme zde i krásné mohutné duby.

Druhý klenutý mostek nad soutokem s Křivým potokem.

Dnes už jen pár kamenů připomíná objekty bývalých Teltschikových včelínů.

Místo dřívějšího křížení náhonu s Křivým potokem.

Příspěvek k historii kamenolomů u Jakubčovic nad Odrou a Heřmánek do počátku 50. let 20. století

Radim Jarošek

Jakubčovický velkolom je dominantním prvkem krajiny v údolí Odry a při jízdě po silnici od Potštátu je pohled na „kamenné schody“, které stoupají vzhůru až k vrcholu kopce, skutečně monumentální.

Moravská droba hradecko-kyjovického souvrství, která se zde těží, se zpracovává na drcené prané kamenivo pro výrobu živých asfaltobetonových směsí a na materiál pro železniční a silniční výstavbu. S trochou nadsázky se tak dá říci, že jedeme-li po mnohých silnicích nebo železnicích někde v České republice, jsme stále trochu v Poodří.

K výročí zahájení těžby kamene v Jakubčovicích nad Odrou v roce 1971 připravil referát Ludvík Ambrož st. Redakčně upravený a krácený referát pak vyšel v podobě článku v Oderském zpravodaji č. 4/1998 (v jeho vlastivědné příloze Vlastivědné listy č. 36). V POODŘÍ vyšel k tomuto tématu článek p. Josefa Šustka v č. 3/2001, které bylo věnováno Jakubčovicím nad Odrou.

Především z těchto příspěvků vychází i následující text, který je však upřesněn a doplněn o další informace a fotografie.

Některé nejasnosti a otázky spojené především s prvopočátky průmyslové těžby v Jakubčovicích nad Odrou zůstávají, nicméně dvě jména jsou zřejmá – Emil Teltschik a Ing. Adolf Schittenhelm.

V sousedních Heřmánkách provozovala poměrně rozsáhlou těžbu droby ve více generacích rodina Hanelových.

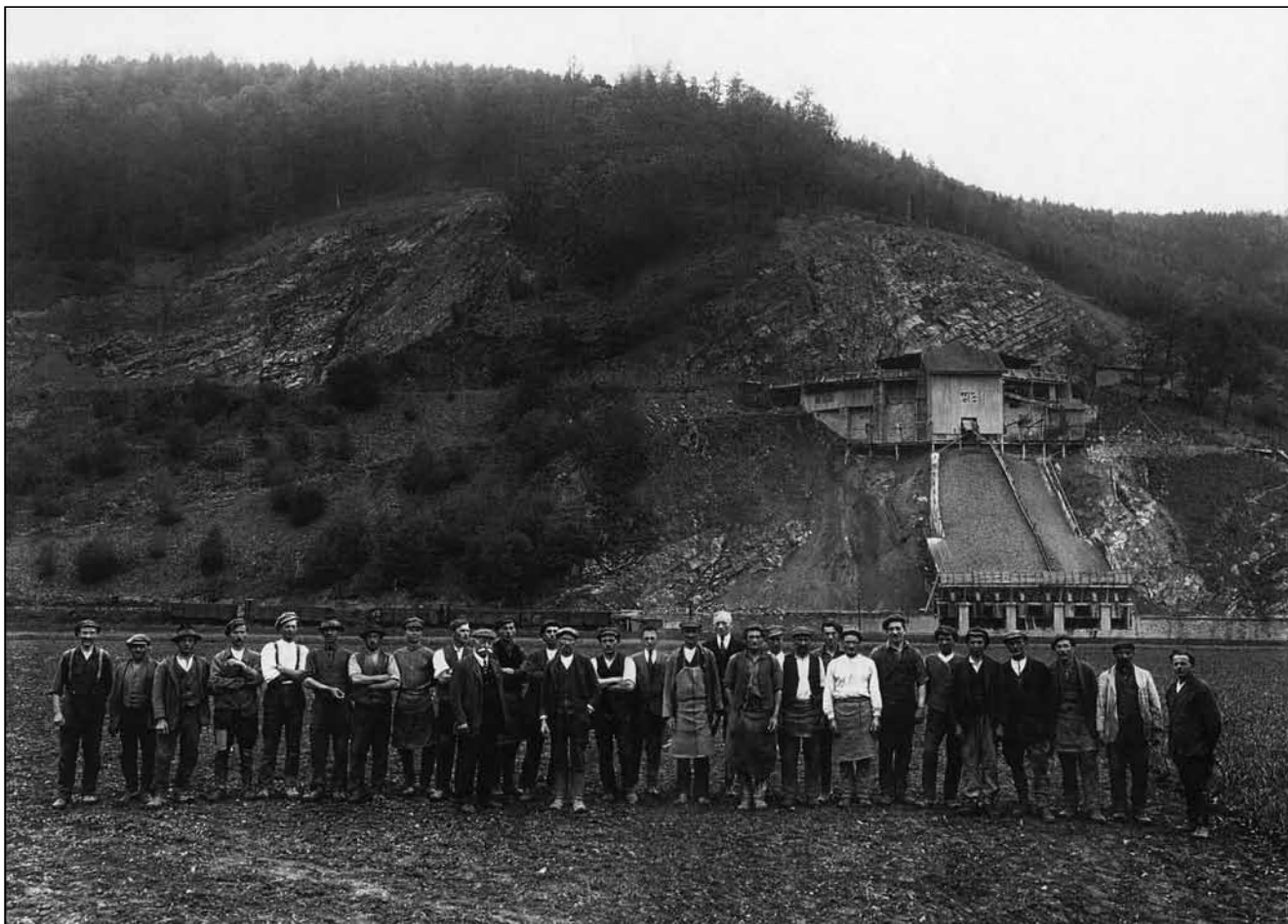
Vraťme se pomyslně v čase zpátky do dob, kdy se kladiva čet skalařů dotkla strmých svahů oderského údolí u Jakubčovic nad Odrou a Heřmánek, aby je svou těžkou prací změnila.

Je to už více než 140 od chvíle, kdy započali své dílo a tento příspěvek je připomenutím práce všech, kteří se na něm podíleli.

Úvod

V údolích na Odersku nezřídka narazíme na přírodní výchozy připomínající lesem zarostlé opuštěné lomy.

Mnohé z nich sloužily místním obyvatelům jako selské lomy a také pro potřeby obcí.

Parta skalařů před lomem v Jakubčovicích někdy v prvních desetiletích 20. století (reprofoto z knihy Kamenolom Jakubčovice. Deset let po privatizaci, též Kuhländchen č. 2/1997).

Od druhé poloviny 19. století však u nás postupně přibývalo větších inženýrských staveb – jak dopravních, tedy silnic a železnic, tak vodohospodářských, kde šlo především o úpravy vodních toků. A nejen pro ně ale i jejich následnou údržbu se kámen jako místní zdroj dobře hodil.

Tyto práce prováděly specializované firmy založené odborníky, kteří pracovali především na stavbách železničních tratí. Stavební kámen, a to jak kvádry, tak kamenivo v různých frakcích, bylo jistě nejspornější si zajistit vlastními silami nejlépe v blízkosti stavby. Parcely vhodné pro těžbu vlastnili většinou místní občané, od nichž si tito podnikatelé pozemky účelově pronajímali. Setkáváme se jmény, jako byl Adolf Schittenhelm, bratři Vanzinové, Karel Posega¹ a Franz Nardelli.²

Trochu jinak tomu bylo v případě Emila Teltschika a Josefa Hanela, kteří byli zároveň vlastníky zděděných pozemků.

Doba přinášela příležitosti a někteří je dokázali využít pro své podnikání v těžbě kamene, jeho zpracování i následném využití ve stavebnictví. Malé lomy se rozrůstaly, byly otevírány nové a těžba kamene v okolí Jakubčovic nad Odrou a Heřmánkem se někdy koncem 19. století stala dominantní.

Lomy u Jakubčovic nad Odrou

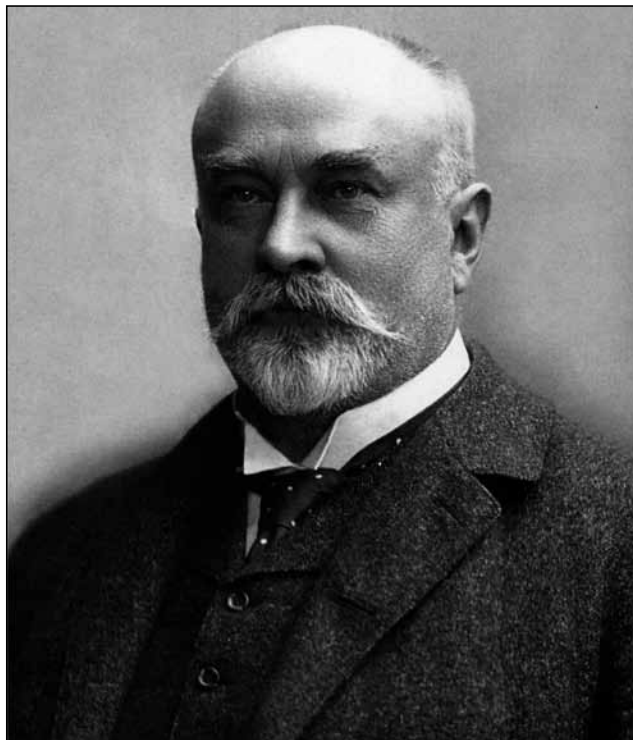
Je pravděpodobné, že se kámen ve svazích vrchu Hirník (Chrastavec) na levém břehu Odry v drobných lomech těžil pro místní potřebu. Průmyslová těžba je však spojena především se stavbou železniční dráhy Suchdol – Budišov. Při její stavbě se zjistila důležitá skutečnost – kámen z údolí Odry se dobře hodí pro dopravní stavby.³ O dalším osudu zdejší kvalitní droby tak bylo rozhodnuto...

Železnice se stavěla od podzimu 1890 a slavnostně byla otevřena 15. října 1891. V úseku nad Jakubčovicemi nad Odrou, v místě, kde svahy kopce spadají příkře až k Odře, bylo nutné přeložit tok řeky v délce 325 m a překážející skála se musela odstřelit, aby se získalo místo pro železniční dráhu a pro okresní silnici z Oder do Vítkova. Šlo o místo za zatáčkou silnice č. 442 za železničním přejezdem směrem na Heřmánky (silnice mezi Jakubčovicemi nad Odrou a Heřmánkami).⁴

Emil Teltschik (24. 5. 1850 – 10. 5. 1921)

V roce 1881 postoupila Terezie Teltschiková svému synovi Emilovi Dolní mlýn v Jakubčovicích. Je

známo, že E. Teltschik v té době provozoval se společníkem místní kamenolom a vlastnil živnostenský list na hostinskou a výčepní živnost v domě č. p. 19 v Jakubčovicích. Po čase se rozhodl zanechat provozu mlýna a začít podnikat ve výrobě knoflíků – v roce 1883 založil „Továrnu na knoflíky v Jakubčovicích“.

Emil Teltschik (reprofoto z knihy *Kamenolom Jakubčovice. Deset let po privatizaci*).

Teltschikův lom se nacházel jižně od železniční zastávky v Jakubčovicích ve stráni, přibližně na místě již zarostlé haldy, kde dnes vyúsťuje odvodňovací štola pro svod vody z úžlabiny z heřmanických polí.

K otvírce Teltschikova kamenolomu mělo údajně dojít v r. 1876⁵ a byl by to pak první jmenovitě uváděný kamenolom v Jakubčovicích.

Na druhé straně se v literatuře také uvádí, že prvním, kdo otevřel kamenolom u Jakubčovic, byl Ing. A. Schittenhelm,⁶ což však bylo až počátkem 90. let 19. století, neboť to bylo nejspíš až v souvislosti se stavbou železnice... Objevují se i jiná data otvírek Teltschikova lomu – r. 1896⁷ a dokonce i r. 1903.⁸ Vzhledem k tomu že jde o sekundární zdroje, je nejpravděpodobnější, že skutečně prvním významnějším kamenolomem byl Teltschikův otevřený v r. 1876.

Nelze vyloučit, že v posledních dekádách 19. století a na počátku století 20. bylo v okolí Jakubčovic

1 Karel Posega (1900– ?), stavební podnikatel v Odrách, pocházel z Terstu (Itálie), který byl součástí Rakousko-Uherska.

2 Franz Nardelli (1869– ?), stavební podnikatel – výroba betonového zboží v Odrách; pocházel ze Sopramonte (Jižní Tyrolsko, Itálie), které bylo součástí Rakousko-Uherska.

3 S těžbou kamene jsou spojeni i stavitelé silnic, bratři Vanzinové – Anselmo a Josef údajně měli na Hirníku kamenolom. Zmiňuje se o nich např. Jan Hajchl – viz literatura. V archivních materiálech se nám ale nepodařilo dohledat nic bližšího. Více o jejich podnikatelských aktivitách na Odersku viz POODŘÍ 1/2012, s. 33.

4 Plán přeložky řeky Odry – viz barevná příloha.

5 Letopočet 1876 se uvádí porůznu v literatuře a je i na hlavičkovém papíře firmy (viz níže).

6 Viz SCHOLZ, Fridolin E., s. 12.

7 Viz SCHOLZ, Fridolin E., s. 3.

8 Kronika obce Jakubčovic, s. 12–13: „U zastávky dráhy byl v roce 1903 otevřen vlastníkem továrny na knoflíky Emilem Teltschikem třetí kamenolom.“

Vyústění odvodňovací štoly (údajně z heřmanických polí) ve svahu nad železniční tratí, r. 2018 (Foto Radim Jarošek).

Kružnice vyznačuje místo, kde se nachází vyústění štoly (Foto Radim Jarošek).

na úbočí Hirniku otevřeno postupně hned několik lomů. Během dalších desetiletí pak nejspíš některé zanikly, většina se pak stala součástí jednoho rozrůstajícího se kamenolomu.

Ing. Adolf Schittenhelm (6. 10. 1847 – 6. 9. 1909)⁹

Byl stavební podnikatel, který se podílel na stavbě železnice Suchdol – Budišov jako sekční inženýr společnosti UNION.

⁹ Ing. Adolf Schittenhelm pocházel ze Stuttgartu, jako mladík byl na stavbách železnic v Haliči. Od roku 1893 bydlel s celou šestičlennou rodinou v Suchdole nad Odrou (Komenského č.p. 193). Roku 1901 vystavěl v Suchdole nad Odrou vilu (dnes Komenského č.p. 229). Později odovděl a přestěhoval se do Opavy, kde se opět oženil. Roku 1909 zemřel v Zemské Slezské nemocnici v Opavě a byl pohřben do rodinné hrobky v Suchdole nad Odrou na evangelickém hřbitově.

Počátkem 90. let 19. století otevřel kamenolom v prostoru poblíž dnešního železničního přejezdu na trati Suchdol nad Odrou – Budišov nad Budišovkou. Bylo to na pronajatém pozemku (kamenném hřbetu) od sedláka Bergera. V roce 1893 si pak pronajal od sedláka Plebana zbytek skály, který Pleban prodal Severní dráze a otevřel tam lom na kámen¹⁰ (ten se nacházel pravděpodobně jižněji od prvního na Bergerových pozemcích).¹¹

¹⁰ Viz A. Rolleder.

¹¹ Bergerova parcela se však nacházela v k. ú. Heřmánky na plochem, mírně svažitém terénu poměrně daleko (cca 600 m severně) od pozemku Plebana 568/5, který byl u železniční trati. Je proto otázkou, zda je informace v práci A. Rolledera věrohodná. V souvislosti s tím stojí za zmínku skutečnost, že Plebanové (Jakubčovice nad Odrou č. 13) vlastnili kromě uvedené parcely 568/5 i parcelu č. 490 v Jakubčovicích nad Odrou, kde byl lom „U lanovky“ na Suché (viz text příspěvku dále a mapa v barevné příloze). K osobě Bergera a případným jeho dalším parcelám se nepodařilo zjistit nic bližšího.

Villa Schittenhelm

Původně honosná vila rodiny Ing. Adolfa Schittenhelma, kterou nechal postavit v roce 1901. Nachází se mezi areálem firmy Romotop a železniční tratí v Suchdole nad Odrou, ul. Komenského 229. Reprofoto z dobové pohlednice, kolem roku 1915 (Poskytlul Daniel Řičan).

Rodinná hrobka na evangelickém hřbitově v Suchdole nad Odrou, kde byli postupně ukládáni členové rodiny – zakladatel firmy Adolf Schittenhelm, obě manželky (Louise a Marie) a zeť mjr. Josef Wolf, který padnul v roce 1916 v Bosně (Foto Emil Matejiuc).

Další pozemky měl pronajaty od Franze Futschika (Jakubčovice č. p. 3).

Zaměstnával tehdy 50 dělníků a se dvěma drtičkami vyráběl drcený štěrk každé velikosti, od nejménějšiho písku až po stavební kámen, který prodával většinou Severní dráze.

Aby zhodnotil množství prašného odpadu, dělal v Suchdole v letech 1898 až 1899 pokusy s jeho zpracováním. Když ty dobře dopadly, zřídil tam v roce 1900 „Továrnu na cementové zboží v údolí řeky Odry». V továrně se vyrábělo cementové zboží výborné jakosti – bylo vyznamenáno na živnostenské výstavě v roce 1900 ve Vítkově. Schittenhelmova firma¹² stavěla na Moravě a ve Slezsku stavby ze železobetonu, železniční vlečky, silnice, říční navigace, mosty¹³ apod. Z jemného odpadu bylo cementové zboží vyráběno rovněž v jeho kamenolomu v Jakubčovicích.

V roce 1892 instaloval Ing. A. Schittenhelm ve svém kamenolomu americký kuželový drtič s naftovým pohonem a po něm jej instaloval ve svém lomu i E. Teltschik. O lomu A. Schittenhelma bohužel nejsou, kromě několika úředních dokumentů a dopisů uložených ve Státním okresním archivu v Opavě, adresovaných „C.K. okresnímu hejtmanství v Opavě“, k dispozici konkrétnější údaje.

Dalším počinem betonářského podniku Adolf Schittenhelm a synové bylo zřízení vlečky.¹⁴ Vedla souběžně se stávající železniční tratí v travnatém pásu kolem kamenné zdi. Vlečka byla normálního rozchodu a byla vybudována za účelem nakládky kameniva a štěrku. Délka nakládací koleje byla 254 m. Vpravo od nakládací koleje pak byla vybudována 224 m dlouhá, zděná nakládací rampa o výšce 1,12 m nad horní hranou kolejí a na ni

12 Adressenbuch z let 1905 až 1911 uvádí firmu Schittenhelm u. Söhne Ingenieure Dampf- und Motorbetriebene Steinbrüche. V roce 1913 firma otevřela kamenolom v Budišově nad Budišovkou a měla lomy i jinde.

13 Jeden z mála mostů se zachoval v Kuníně přes Jičínku naproti kostela.

14 Protokol z úřední pochůzky ze dne 19. ledna 1912 ve věci žádosti podniku Adolf Schittenhelm a synové se sídlem v Suchdole nad Odrou ohledně zřízení železniční vlečky v Jakubčovicích nad Odrou.

Místo, kde se nacházela vlečka – pohled od železničního přejezdu směrem k Jakubčovicím (Foto Emil Mateiciuc).

vybudováno dřevěné nakládací lešení v odstupe 2,25 m od osy koleje.

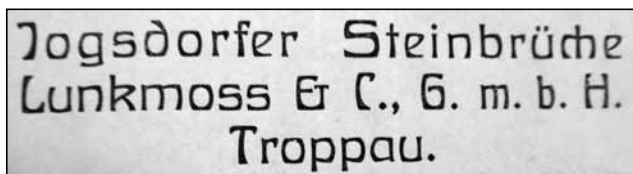
Na tomto nakládacím lešení měly dle projektu být umístěné posouvateľné a klopitelné násypky, umožňující přímé nakládání materiálu z přepravních vozíků.

Lunkmoss

O lomu A. Schittenhelma nejsou k dispozici konkrétnější zprávy. Později se stala novým majitelem výše uvedených kamenolomů Ing. Schittenhelma společnost Lunkmoss a spol. se sídlem v Jakubčovicích, byly zavedeny modernější typy strojů a přestalo ruční klepání kamene.

Společnost Jogsdorfer Steinbruch, Lunkmoss & Co., Gesellschaft m. b. H. byla založena dle společenské smlouvy ze dne 27. října 1919. Berním úřadem v Opavě byla firma do evidence zanesena 31. října 1919 a jako tehdejší společníci jsou uvedeni: majitel realit Emil Lunkmoss z Jakubčovic a obchodník Adalbert Langer z Opavy. Její sídlo bylo v Opavě.

V Úředním Věstníku Zemské vlády slezské č. 6 ze dne 14. února 1920 byla firma registrována 20. ledna 1920.

Hlavičkový papír firmy (Zemský archiv Opava).

Společnost také zamýšlela v budoucnu pronajmout nebo koupit a provozovat další kamenolomy.

Jedním ze záměrů byl pronájem kamenolomu na lesní parcele č. 490 od majitele Josefa Plebana v Jakubčovicích č. 13 s tím, že jej podle možností následně koupí a bude provozovat.

O tomto lomu zvanému „U lanovky“¹⁵ v údolí Suché se více dozvídáme ze zvukového záznamu vzpomínek Františka Kostky,¹⁶ který v jakubčovic-kém kamenolomu řadu let pracoval:

Kamenolom na Suché (Dorra) otevřel v roce 1920 Emil Lunkmoss, mlynář z Jakubčovic (č. 16). Za dobu 1. světové války si údajně naspořil 140.000,- korun. Po překolkování mu jich zůstalo 70.000,-. Se společníkem Adalbertem Langerem z Opavy založili společnost Lunkmoss & Co., která byla zapsána 20. 1. 1920.

Nová společnost Lunkmoss převzala také jakubčovic-ký lom „dvojka“, který otevřel před rokem 1893

15 Lom „U lanovky“ se nachází v pravém zalesněném svahu údolí potoka Suchá poblíž silnice č. 441 z Jakubčovic nad Odrou směrem na Potštát. Dnes náletem zarostlá lokalita má místní název „Skalka“. Lom je asi 100 m od silnice směrem na jih. GPS: 49.6919231N, 17.7680161E.

16 František Kostka (1905–2004), od mládí těžce pracoval – sloužil u sedláků v Tošovicích, střídavě byl zaměstnán v místních kamenolomech, ovládal kamenické práce (sokly domů a pod.); měl zálibu v motorech a od 2. světové války až do odchodu do důchodu byl řidičem nákladních aut v jakubčovic-kém kamenolomu.

stavební podnikatel Ing. Adolf Schittenhelm ze Suchdolu nad Odrou. Lom „U lanovky“ propojila společnost Lunkmoss s jakubčovicickým lomem „dvojka“ lanovou drahou, která sloužila k přepravě ručně naklepaného štěrku na železnici, místo náročnější dopravy povozy.

Lanovku, jejíž stožáry byly modřínové, Franz Wesselsky, vedoucí lomu „dvojka“, v době krize prodal.

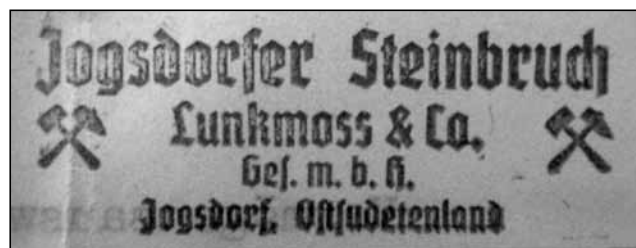
Společnost provozovala také štěrkovnu v Domašově nad Bystřicí a možná i další provozovny.

Lom „U lanovky“ měl pronajatý od společnosti Lunkmoss oderský stavitel Karel Posega. Zabýval se tam zejména výrobou ručně klepaného štěrku pro dráhy.

Usnesením mimořádné valné hromady 20. března 1924 došlo k tomu, že společnost dále zastupoval jednatel Franz Wesselsky, vedoucí provozu (závodu) v Jakubčovicích. Novým sídlem společnosti byly Jakubčovice nad Odrou. Jednatelé Emil Lunkmoss a Adalbert Langer byli vymazáni. V roce 1926 se pak druhým jednatelem stal Konrad Schindler, vrchní účetní rada v Opavě.

Dne 2. září 1941 došlo na základě usnesení valné hromady k přeměně firmy z „Jogsdorfer Steinbruch, Lunkmoss & Co., Gesellschaft mit beschränkter Haftung“ na firmu jednoho majitele (společníka) „Jogsdorfer Steinbruch, Lunkmoss & Co.“ – Margarete Wesselsky (manželka Franze Wesselského). Sídlo firmy bylo v Jakubčovicích č. 59.

Od 27. července 1945 ustanovil Okresní národní výbor v Opavě Aloise Kurovce, podnikatele pro

Otisk razítka (Zemský archiv Opava).

vývoz štěrku a písku a výrobce cementového zboží ze Lhotky nad Bečvou, dočasným národním správcem pro firmu Lungmos(!) – Wesselská kamenolom (v hlavičce uvedeno fy Lungmos – Wesselský kamenolom).

V listopadu 1946 došlo na návrh národního správce Aloise Kurovce ke změně dřívějšího německého názvu firmy na „Jakubčovicický kamenolom Lunkmoss a spol.“.

K zajímavé události došlo v dubnu 1948 – 21. dubna ve 14.45 hod. byl v kamenolomu proveden první komorový odstřel v kraji. Bylo zde odpáleno 15 000 kg trhavin (vyřazené pancéřové pěstě, granáty, střelný prach a jiné zbytky z války) a uvolněno tak bylo kolem 150 000 m³ kamene. K odstřelu se sjelo mnoho hostů a diváků z nejbližšího i vzdálenějšího okolí (asi 200 aut).¹⁷

17 Oderské hory roč. I, číslo 10, 1948, s. 140.

Lom na Suché s lanovkou (Poskytnul Emil Mateiciuc).

Od 3. května 1948 byl národní správce pak nahrazen národním podnikem Konstruktiva v Praze II (Spálená 27). Důvodem bylo včlenění do zmíněného národního podniku.

Dne 28. června 1948 byla Zemským národním výborem (expozitura v Ostravě) ukončena činnost výkonu národního správce Konstruktivy, národní podnik v Praze II. a jejím výkonem ustanovil na základě dohody mezi oběma podniky Československé keramické závody, národní podnik v Praze II.

Podle výměru téhož úřadu z 16. prosince 1948 byl dosavadní národní správce Československé keramické závody, národní podnik v Praze vymazán. Důvodem byla skutečnost, že k 1. lednu 1948 došlo k začlenění firmy do národního podniku Moravský průmysl kamene v Přerově.

Dne 25. listopadu 1949 podal národní podnik Moravský průmysl kamene Přerov Okresním soudu civilnímu návrh na výmaz firmy Jakubčovický kamenolom Lunkmoss a spol. Důvodem byla skutečnost, že firma byla znárodněna vyhláškou č. 2756 ze dne 27. října 1948 a začleněna do podniku Moravský průmysl kamene (vyhláškou č. 2786 ze dne 29. října 1948). Výmaz z rejstříku z moci úřední byl pak proveden Okresním soudem civilním v Ostravě 9. února 1950.

*Pohledy na kamenolom Lunkmoss v roce 1940
(Foto Jan Rambousek).*

Teltschikův lom

Více informací o těžbě kamene se dochovalo u Schittenhelmova konkurenta E. Teltschika. Strojní zařízení bylo tehdy velmi jednoduché, většina prací byla prováděna ručně. Výrobky byly odváženy koňskými potahy na stavby cest v okolí a v pozdější době na stavbu železnice, která doposud vede v těsné blízkosti lomu. Kamenolom byl rovněž otevřen hlavně k zajištění kameniva pro stavby silnic a železnic.

V roce 1910 byla mlynářem a starostou obce Herbertem Kasperem provedena elektrifikace Jakubčovic a elektřina zavedena i do kamenolomu.

Provoz kamenolomu a zisky z něj umožnily alespoň částečně pokrýt finanční ztráty, které v tomto období postihly výrobu knoflíků v Teltschikově továrně. V počátečních dobách zahájení provozu na trati Suchdol – Budišov vlak projížděl tímto úsekem jen třikrát za den, což umožňovalo odstavení a naložení malých sedmitunových vagonů přímo na trati mezi průjezdy vlaků.

*Pracovníci v jakubčovickém lomu v roce 1898 (Heimatribrief der Stadt Odrau und Umgebung – Odrauer Heimatribrief č. 41, s. 10).
Foto poskytnul Emil Mateiciuc.*

Dobývání kamene se provádělo pomocí vrtů, docílených ručním otáčením vrtací tyče a úderů na ni, a pomocí trhacích prací, prováděných převážně střelným prachem. Přestože se jednalo o malou těžbu, postupně narůstala výška lomové stěny a také zde bylo nevhodné uložení vrstev horniny. Práce se tak stávala nebezpečnou.

Proto, a snad i z jiných příčin, zastavil E. Teltschik po 35 letech v roce 1911 další práce v tomto lomu a těžba byla přeložena asi o 500 m výše směrem k Heřmánkám, tedy do míst, kde se jakubčovický kamenolom nalézá dnes. V předstihu již byla v tomto prostoru vybudována drtírna a třídírna spolu s vlečkovou kolejí.

Po předchozích úpravách a sondážích v prostoru železniční zastávky byla provedena stavba vlečky a byly zhotoveny železobetonové pilíře (ty slouží svému účelu dodnes) pro svahový zásobník, jehož dno z počátku tvořila hlína a přirozený svah. Současně byly zbudovány základy pro drtiče a prostor pro strojovnu přímo nad svahovým zásobníkem.

Není známo, v jakém časovém rozmezí bylo instalováno strojní zařízení spolu s dieselmotorem švédské výroby. S určitostí lze uvést, že již v r. 1913 byla zahájena výroba na některém z těchto zařízení.

Jedním z dlouhotrvajících nedostatků bylo zmíněné hliněné dno zásobníku, což vyžadovalo udusáný štěrk během roku několikrát čistit nebo kopat. Tato závada byla částečně odstraněna teprve v r. 1929 vybetonováním dna. Dalším problémem byl nedostatečný sklon zásobníku, který byl zvětšen o dva roky později. V souvislosti s otvírkou a s postupným rozvojem těžby je možno podotknout, že skrývkové práce byly v prvních letech hospodářsky výhodné, neboť i hlínu bylo možno nakládat na vagony, hlavně na stavbu železničních násypů.

E. Teltschik provozoval pod firmou s názvem Emil Teltschik & Co knoflíkárnou s cca 200 zaměstnanci a kamenolom se štěrkovnou s cca 140 zaměstnanci.

Zemřel svobodný 10. května 1921 a byl pohřben na městském hřbitově v Odrách.

Celý svůj majetek vložil do osvětové nadace, která vstoupila v život v r. 1922 jako „Teltschikova osvětová nadace“. Nadační jmění tvořila tovární budova č. 19 a obytný dům č. 20, stodola, stavební parcely a zahrada v Jakubčovicích, pozemek ve Spálově, budova v kamenolomu č. 66 stojící na propachtovaném pozemku, stroje a zařízení kamenolomu, tovární majetek a jmění kamenolomu.

Činnost nadace se soustředila do tří okruhů:

1. k řízení nadačních podniků,
2. k obci Jakubčovice,

Hrob Emila Teltschika na hřbitově v Odrách (Foto Emil Mateiciuc, 2015).

3. k širší kulturní a osvětové činnosti v rámci republiky.

Právě v oblasti kultury a osvěty měla nadace široké pole působnosti. Udělovala podpory

Pohled z kamenolomu přes železniční trať na Jakubčovice s komínem knoflíkárnou, rok 1933 (Poskytnul Emil Mateiciuc).

a stipendia žákům a studentům, zasloužila se o založení české menšinové školy v obci. Podporovala zřizování knihoven, vědeckých ústavů, ale také tělovýchovných spolků. V národnostní otázce usilovala o dosažení parity počtu českých a německých zaměstnanců v závodě s cílem posílení českého vlivu v kraji.

Uzavírá se tím podnikatelské údobí majitele, na tehdejší dobu moderního lomu, ale i továrny na knoflíky. Tyto podniky skýtalý částečnou obživu mnoha rodinám Němců i Čechů, obývajícím severní výběžek hranického okresu – např. pro obce Spálov a Luboměř byly Jakubčovice nejbližší průmyslovou obcí. Ředitelem kamenolomu se stal Rudolf Jaschek (Jakubčovice č. 38), ředitelem knoflíkárny Edmund Kasper (Jakubčovice č. 46).

Těžba kamene stále rostla a bylo nutné rozšířit dobývací prostor do lesa, který byl součástí oderského panství hraběte Adama Potockého, se kterým nadace uzavřela v roce 1924 smlouvu o pronájmu na dobu 10 let, po jejímž uplynutí byla prodloužena. Nájem nebyl stanoven z úbytku plochy půdy (lesa), nýbrž na vytěžený 1 m³ kamene.

Kapacita lomu pochopitelně vzrůstala. V r. 1921 lom zaměstnával jen 14 lidí, o 5 let později bylo na předním pracovišti již osm kolejí, na zadním pracovišti (tj. v západním lomu) tři koleje, z čehož lze usuzovat, že kromě ostatních pracovníků bylo jen nakladačů vozíků již cca 20. Nedostatečná kapacita dvou drtičů značky Piñon byla doplněna výrobou klepaného štěrku, což zajišťovalo několik klepačů sedících podél kolejí, jejichž výkon se pohyboval od 1,5 do 3 m³ za 8 hodin.

Skrývka (hlinitý materiál) byla tato postupně vyvážena východním směrem, takže v r. 1924 nastalo postupné zasypávání původně otevřeného lomu (dříve zvaného slezský), čímž bylo utvořeno plato pro otvorku lomu v návrší před úžlabinou potoka od Heřmanic.

Zde těženy kámen šedo zelené barvy byl dodáván převážně jako štěrkový pro základní zpevnění silnic. Mluvíme-li o barvě horniny, je nutno podotknout, že bylo přímo úzkostlivě dbáno nejen na ruční vytřídění kamene od hlíny a břidlice, nýbrž i podle barvy. I když základní pracoviště mělo převážně modrou drobu, došlo-li k nahromadění šedého povrchového kamene, byl tento drcen zvlášť. Již za první republiky byl sortiment co do počtu frakcí drceného kameniva tentýž jako dnes a ještě byl doplněn o výrobu rigolového, dlažebního a stavebního kamene, který je možno vidět na mnohých stavbách.

Byla to otrocky těžká práce. U mnoha skalařů však vzbuzovala pocit hrdosti vědomím, že se dobývání a opracování tvrdého kamene docílují takřka ručně a možná i pro odolnost kamenných staveb vůči přírodním vlivům po tisíciletí. Je na škodu, že tato práce nikdy nebyla dostatečně ohodnocena.

Pracovní podmínky v lomu je možno považovat na dvacátá léta za dosti pokrokové. Přesto byla

umožněna práce pouze malému počtu lidí a to jen na 7 až 8 měsíců v roce. Zbývající zimní měsíce byla práce zastavena, lidé propuštěni a zpět byli postupně přijímáni teprve pozdě na jaře, pochopitelně výběrem podle postoje k práci.

Dovršením malé zaměstnanosti se stal počátek třicátých let, který byl poznamenán hospodářskou krizí. Stav dělníků se snížil na nejnужnější počet, i když dělníci nabízeli svou práci za denní mzdu dosahující někdy pouze předešlé hodinové výše, jen aby dosáhli alespoň pojištění. Teprve od roku 1935 začala ustupovat bída z dělnických rodin zvýšenou zaměstnaností. Tato doba ovšem dávala tušit nástup fašismu na dobyvačnou válku. Jedním z protiopatření buržoazní vlády první republiky bylo zahájení rekonstrukcí a staveb důležitých silnic a budování hraničních opevnění, čímž vzrostla potřeba štěrkovin.

Během let docházelo ke změnám činností firmy. Tak např. v Úředním Věstníku zemské správy politické ve Slezsku z 29. března 1924 je uvedena změna předmětu závodu Emil Teltschik & Co. se sídlem v Jakubšovicích(!), okres Odry na: „Tovární výroba knoflíků. Nyní i provozování kamenného lomu.“ V roce 1929 se Teltschikova firma ohrazuje proti nepřesnému předmětu podniku uvedenému v přípise z Krajského soudu v Opavě s tím, že „Předmět podniku jest: Továrna na kamenáčové knoflíky a provoz kamenných lomů a štěrkárny.“

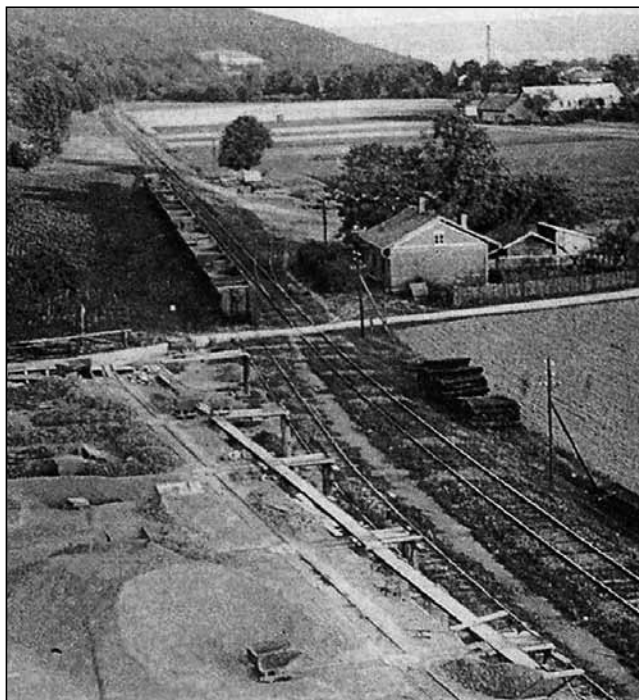
V roce 1934 je pak příznivě vyřízena žádost Teltschikovy osvětové nadace na rozšíření živnostenského listu na živnost: „Dobývání kamene a tovární výroba štěrku, drti a součástek pro jemné omítky a povrchová úprava silnic novodobým způsobem.“

Konjunktury dělníci využívají již v září 1936 k požadavkům ani ne tak na zlepšení pracovních podmínek, ale aby vůbec byla kolektivní smlouvou zajištěna práce i v zimních měsících, haléřové zvýšení hodinových mezd a řádné poskytování zákonné dovolené. Termín pro vyřízení těchto opodstatněných nároků byl stanoven do 14 dnů. Protože během této doby nebyla projevena snaha o jednání ze strany členů kuratoria, byl navržen vstup do šestidenní stávký. O tomto krajním opatření bylo rozhodnuto tajným hlasováním, jehož výsledek se podle výpovědí různí. Jen 3 % dělníků nebo jen 3 z nich byli proti stávce, což byla v každém případě úctyhodná jednota cca 200 dělníků české i německé národnosti. Teprve po uplynutí této stávkové doby došlo k příznivému výsledku jednání a k proplacení těchto dnů.

Snad by bylo vhodné zmínit se i o tom, že mzda za přípravu a naložení 1 m³ (což představovalo 1 vozík) činila 1,20 až 2,50 K. Režijní hodinová mzda činila 2,20 až 3,20 K. Vysoký stav pracovníků z velké části tvořili již zmínění klepači kamene, kteří byli nuceni nejen nahrazovat nedostatečnou kapacitu kuželových drtičů VŽ, instalovaných již

v roce 1929, ale také proto, že byl zvýšený zájem o tento štěrk pro svoji čistotu, pevnost a kubický tvar. Zvýšený odbyt zákonitě nutil k vytváření etáží nejen z východní i západní strany kóty 415, ale i u trati, odkud byly vozíky vytahovány jednokolejovou svážnou s výhybnou uprostřed.

Nadace s Teltschikovou pozůstalostí zřejmě nakládala velmi poctivě v duchu jeho odkazu a kamenolom prosperoval, o čemž svědčí i „Odhadní návrh a posudek“ přísežného soudního znalce a experta Svazu pro pojišťování průmyslových rizik Richarda Faiky, který v roce 1934 vypracoval ocenění majetku lomu. Z jeho zprávy se dozvídáme, že podnik v té době disponoval vlastní autogarží a lokomotivnou, téměř pětikilometrovou průmyslovou kolejí a tříkilometrovou polní dráhou se čtyřiceti osmi výhybkami a dvaadvaceti točnami, visutou dráhou a dalšími vymoženostmi na celkové ploše 20 000 m².

Pohled z kamenolomu v roce 1934, uprostřed objekt železniční zastávky (Foto z archivu L. Ambrože st.).

Vedení lomu z ekonomických důvodů rozhodlo již roku 1937 zakoupit první nákladní auto s plnými gumami zn. Tatra, pak Laurin & Klement. V r. 1938 byla zakoupena další dvě auta zn. Škoda 3,5 t staršího typu. Další zavedenou praxí pro zkrácení rozvozní vzdálenosti bylo, že štěrk, naložený v té době již na 20tunové vagóny, byl rozvážen do nejbližších železničních stanic jako Suchdol, Fulnek, Bílovec a jiných, kde byl ručně překládán na auta a koňské povozy a rozvážen na okolní silnice, které byly tehdy vesměs prašné.

V r. 1938 došlo k okupaci Československa nacistickým Německem a k připojení pohraničních oblastí, tzv. Sudet, k Říši. Bylo zrušeno osvětově-nadační kuratorium a nadace přešla na rakouského

EMIL TELTSCHIK & Co.
Jakubšovice, Slezsko Č. S. R.

Otisk razítka (Zemský archiv Opava).

Němce barona dr. Viktora Fuchse a Kurta Lemkeho z Berlína. Fa Teltschik byla přičleněna Komisariátu pro organizaci se sídlem v Liberci, oblastní vedení zastupoval Fritz Becker z Opavy, pod dohledem komisaře Otty Hubatscheka ze sousední obce Loučky. V r. 1940 skončilo komisionární vedení, ovšem ředitelství – možno-li to tak nazvat – s pozměněným názvem zůstalo v Liberci. Ve zmíněném roce lze zaznamenat nižší stav počtu dělníků v kamenolomu oproti předválečným rokům – 145. V roce 1940 došlo k další elektrifikaci podniku.

Od roku 1942 (resp. 1943) je užíván název firmy jako Teltschik'sche Steinbrüche und Schotterwerk Inh. Fuchs & Co. se sídlem v Jakubčovicích nad Odrou. V dokumentech jsou ve vedení firmy uváděna jména Viktor Fuchs, továrník z Jakubčovic, který firmu zastupoval, a Dipl. Ing. Eva Elisabeth Dillmann z Mnichova.

V roce 1943 je firma zapsaná pod názvem Teltschik'sche Steinbrüche und Schotterwerk Inh. Fuchs & Lemke. Ing. E. E. Dillmann (následně provdaná Fuchs) opustila společnost 4. května 1943 – ve stejný den se ke společnosti připojil Kurt Lemke, vedoucí provozu v Jakubčovicích (toho času ve Wehrmachtu).

Válečnými léty se nezmenšila poptávka po štěrkovinách, neboť tento materiál pohlcovaly z větší části stavby válečného účelu a jejich obnova. Rovněž úbytek pracovních sil odchodem Němců na frontu, byl dalším z důvodů, proč se začalo se značnou rekonstrukcí provozovny. Prvními většími zásahy byly již v r. 1940 přestavba drtičů VŽ, instalace nového kuželového drtiče KB II - ESCH a ostatní nutné úpravy třídičů, skluzů a granulátorů. Současně s tím došlo k likvidaci diesellového pohonu, který byl nahrazen elektrifikací po předchozí stavbě trafostanice u železničního přejezdu. Po koupi dalšího nákladního auta Praga N 5,5 byla postavena garáž pro čtyři nákladní auta. Dále byl vybudován škvárobetonový sklad střeliva – náhradou za dřevěný, jako opatření proti případnému zcizení střeliva pro sabotážní účely.

Západně od drtírny byl postaven sklad materiálu, kovárna a stolárna jako celek. Jako jedno z důležitých opatření za účelem omezení ruční nakládky drtí, které byly sypány z vozíků visuté drážky volně do prostoru úrovně rampy, a zrychlení nakládky aut a vagónů, byly v r. 1943 postaveny

Emil Teltschik & Co.
Steinbrüche und Schotterwerk Jogsdorf (Ostfudetenland)
Gegründet 1878

Hlavičkový papír firmy (Zemský archiv Opava).

zásobníky, tzv. kuželna. Pro její základní konstrukci bylo použito železo z vyhořelého opavského cukrovaru. Pak následovala stavba vagónové váhy, přístavné koleje na vlečce, svážná z kóty 405 na kótu 350 směr železniční zastávka a ještě rekonstrukce do spodního lomu u trati. Všechny tyto poměrně náročné akce byly prováděny pracovníky provozny.

Úbytek pracovníků německé národnosti byl doplněn (pravděpodobně od roku 1943) válečnými zajatci, pro které byla zvětšena a upravena budova u sousedního lomu fy Lunkmoss a spol. (Jogsdorfer Steinbruch Lunkmoss), jehož majitelem byl Franz Wesselsky, který v r. 1939 bydlel v Jakubčovicích č. 59. Tento tábor nejprve sloužil pro zajatce francouzské, kteří později odešli do zemědělství, pak anglické, kteří před příchodem sovětských zajatců přešli do průmyslu s lepším pracovním prostředím.

V souvislosti s tím je vhodné se zmínit i o rozdílnosti životních podmínek zajatců jednotlivých národností – zatímco Francouzi, i když byli zpočátku nuceni pracovat v dřevácích, měli dostatečný oděv a rovněž tak i strava byla poměrně dobré jakosti. Angličané byli na tom ještě lépe, neboť jim byla ponechána a doplňována kožená obuv, taktéž oblečení, navíc pak dostávali prostřednictvím Červeného kříže vše od cigaret až po čokoládu.

To samo o sobě působilo příznivě na jejich psychickou i tělesnou zdatnost, která snadno umožňovala splnění normy – naložení 11 vozíků. Jejich sebevědomé vystupování s obdivem pozoroval český dělník, kterému ani domácnost nemohla poskytnout tak pestrou stravu, přičemž stanovenou normu měl 16 až 19 vozíků. Naproti tomu základní strava sovětských zajatců byla příčinou různých nemocí, oslabovala tělo, takže většina z nich s krajním vypětím naložila normu vozíků, aby byla ušetřena fyzickému trestu. Mnozí Češi, kteří se nebáli prozrazení, přilepšovali těmto lidem kusy chleba, ukrytými pod kameny a jinde. Poskytovali rovněž po domácku šité rukavice. Už tato uvedená rozdílnost nasvědčovala o vývoji na jednotlivých frontách a o vztahu Němců k slovanským národům vůbec.

Do roku 1945 se kamenolom značně změnil. Největšího technického zlepšení se dosáhlo v poměrně krátké době okupace. Nemalý podíl na tom jistě mají vedoucí, kteří se v lomu vystřídali od r. 1910, jako byl Speer, Souček, Schindler a v neposlední řadě i houževnatý Emil Horáček, který pracoval u firmy na různých funkcích do r. 1962 (34 roků s kratším přerušením za okupace).

Blížící se fronta od Opavska, dávající tušit konec války, byla důvodem k přerušení práce několik dnů před osvobozením. Určité bezvládní pak trvalo několik týdnů a v té době jen pár poctivých dlouholetých dělníků hlídalo zařízení proti rozkrádání. Byli to bývalý mistr údržby (antifašista) Emil Bartek, Viktor Král, Alois Grones, Karel Lev a Alois Král.

Jejich zásluhou byla již v červnu 1945 těžba znovu zahájena 48 pracovníky české a 50 internovanými pracovníky německé národnosti.

Administrativního vedení se ujímá již zmíněný Emil Horáček a Ing. Heidler, který již dříve pracoval v tomto oboru jako obchodní zástupce. Kuratorium vyvíjí v té době velké úsilí o vrácení podniku do bývalé nadační správy, ovšem bezvýsledně.

V prvních měsících po osvobození závodní přepravu štěrkovin začal provozovat mnohaletý řidič František Kostka nejdříve se starým traktorem s přívěsem 2 až 3 vleček, později od UNRRY získaným autem zn. GMC. Jediné nákladní auto, které zůstalo v lomu po přechodu fronty, bylo přizpůsobeno pro přepravu dělníků ze Spálova a Luboměře, kteří celá léta předtím chodili pěšky nebo jezdili na kole. Nedostatek pracovních sil byl také řešen civilními vězni.¹⁸ Prvým novým vozem byla Praga ND 7 tun, jímž byla prováděna přeprava výrobků vesměs na silnici, u nichž se postupně přecházelo na živičný povrch. Jedním z prvních úseků tohoto druhu byla silnice přes Jakubčovice, provedená téměř na náklady lomu.

Rozhodnutím Okresního národního výboru v Opavě ze dne 27. července 1945 byla na podnik firmy Teltschiksche Steinbrüche und Schotterwerk Inh. Fuchs & Lemke se sídlem v Jakubčovicích nad Odrou zavedena národní správa. Tentýž den byl ustanoven národním správcem pro firmu Teltschik a spol. kamenolom a knoflíkárna, kulturní nadace v Jakubčovicích u Oder úředník František Mosler z Kateřinek (bytem v Jakubčovicích nad Odrou č. 60). Na jeho návrh byla v roce 1946 provedena změna německého názvu na českou podobu „Teltschikovy kamenolomy a štěrkárna, maj. Fuchs & Lemke Jakubčovice u Oder“.

Okresní národní výbor v Opavě Františka Moslera 18. září 1947 s okamžitou platností odvolal z funkce národního správce a prozatímním vedením byl pověřen nynější disponent firmy Emil Horáček. Důvodem odvolání bylo hrubé zanedbávání povinností národního správce – především šlo o to, že správce do kamenolomu i knoflíkárny docházel velmi zřídka a byly mu dokonce vypláceny odměny za práci přes čas. Dalším důvodem byla koupě automobilu pro služební účely za 90 tis. Kčs i přes nesouhlas závodní rady. Fr. Mosler si peníze vypůjčil z kamenolomu, automobil zakoupil a dal jej kamenolomu k dispozici asi až za půl roku. Rovněž bylo zjištěno, že vyzvedl z Legiobanky 60 tis. Kč,

18 U firmy Lunkmoss pracovali vojenští vězni. Kamenolom v Jakubčovicích byl po roce 1945 provozně propojen s lomy v Heřmánekách.

Národní správa – hlavičkový papír (Zemský archiv Opava).

aniž bylo známo, k jakému účelu byly využity. Dále bylo zjištěno, že od 25. srpna 1947 odešel z Jakubčovic (snad útěk do zahraničí) a neučinil potřebná opatření v podniku za této neodůvodněné nepřítomnosti.

Národní správou byly posléze pověřeny výměrem Moravskoslezského zemského národního výboru (expozitivity v Ostravě) ze dne 3. března 1948 Moravské kaolinové závody a hlinné „Blansko“. I v tomto případě to bylo jen do 25. března 1948, od kdy se stala národním správcem firma Konstruktiva národní podnik v Praze II. Od 27. června 1948 do 25. října 1948 pak byl výměrem Zemského národního výboru správcem pověřen národní podnik Československé keramické závody, Praha II. Od 1. ledna 1948 byl vyhláškou ministra(?) průmyslu majetek jakubčovické Teltschikovy osvětové nadace, bývalé Teltschikovy kamenolomy a štěrkárna začleněn do národního podniku Moravský průmysl kamene (Přerov, provoz 40) a Krajským národním výborem v Ostravě, který byl dozorcí úřad nadační, bylo navrženo, aby podnik byl vymazán z obchodního rejstříku. Výmaz veřejné obchodní společnosti Teltschikovy kamenolomy a štěrkárna, maj. Fuchs & Lemke byl proveden Lidovým soudem civilním, podnikový rejstřík dne 19. ledna 1953.

Ze vzpomínek spálovského skálaře

Zajímavý příspěvek Jana Hajchla¹⁹ „Vzpomínky spálovského skálaře“ vyšel v časopise Oderské vrchy. Z něj vybíráme části, které se týkají jakubčovického kamenolomu:

Dne 1. března 1921 jsem se opět vrátil ke „skalařině“ ale nastoupil jsem tentokrát v kamenolomu firmy E. Teltschik a spol. v Jakubčovicích. Tehdy byl tento podnik ještě v malém rozsahu. Vedoucí podniku Speer (Sper) byl již poměrně starý rakouský příslušník německé národnosti. Byl vedoucím, strojníkem a účetním v jedné osobě. Drtič („brechr“) byl poháněn naftovým motorem asi švédské výroby, poněvadž po několika letech přijel montér ze Švédska na generální opravu. Ostatní lomy v okolí, jak na „Hirnichu“ (pozn. red.: zde šlo pravděpodobně o původní Schittenhelmův lom) tak i v Heřmánkách (pozn. red.: lom Ing. Josefa Hanela, i dále), poháněly své drtiče parními lokomobilami.

Vedoucí Speer byl velmi přísný na jakost práce. Nedovolil, aby se do dobrého kamene přidával nějaký odpadní kámen, břidlice, hlína apod. Vyžadoval nakládat a zpracovávat jen čistý modrý kámen (drobu), což chodil do vozíků kontrolovat. Proto také výrobky z tohoto lomu byly nejkvalitnější. Písek, štěrk a drť byly modré jak fialka a nepotřebovaly ani moc cementu, kdežto v lomu v Heřmánkách se na to moc nehledělo. Proto také ve „fojtové skále“ v Heřmánkách byly pořád haldy písku, který nešel na odbyt, protože obsahoval moc hlíny, kdežto u firmy Teltschik býval písek často nedostatkovým zbožím. To bylo také příčinou, že

se podnik musel rozšířit. Byl tam sice jeden menší skluz („ruča“ z něm. Rutsche) na štěrk, avšak ten nestačil, a písek a drť se musely sypat dolů na volné prostranství a také ručně nakládat do vagónů.

Proto se přikročilo k rozšíření a modernizování podniku. Hlavní práce byla teď betonování skluzů, stavění vlastní výhybky a ramp podél ní a budování různých nádrží a komor. Skoro jedna třetina dělníků byla zaměstnána při těchto stavebních pracích a při betonování. Byla to těžká práce, všechno se muselo přehazovat ručně lopatami, míchačky tehdy ještě nebyly.

Jinak se v Jakubčovicích pracovalo za obdobných podmínek jako v Heřmánkách. Plat dělníka byl od 2,80 do 3,50 Kč na hodinu, jen lamači a vrtači na skále měli plat vyšší. Později se skoro všechna práce platila úkolově.

Ve dvacátých letech si někteří dělníci začali pořizovat jízdni kola, ale někteří ještě dosti dlouho chodili do práce pěšky. Také já jsem zpočátku dosti dlouho chodil pěšky, než jsem si pak kolo koupil na splátky.

Kolem roku 1925 si přibral vedoucí Speer mladého pomocníka Richarda Schindlera z Louček a po roce odešel do výslužby do Rakous, kde měl rodinu. Přišel nový vedoucí, jehož jméno jsem zapomněl, nebyl tam však dlouho. Hlavním vedoucím po něm se pak stal R. Schindler.

Kolem třicátých let začala být nezaměstnanost, takže kdo měl doma nějaké malé hospodářství, byl propuštěn. Také mne to postihlo. Podporu jsem žádnou nedostal. Tu dostalo jen několik dělníků, kteří byli odborově organizováni. Mezi tou dobou jsem dostal práci u lesní správy velkostatku ve Spálově, jenže tam byl výdělek skrovný. V roce 1932 mě opět přijali v kamenolomu Teltschik do práce, kde jsem pak byl zaměstnán po dobu okupace a dále až do osvobození Rudou armádou v r. 1945. Jelikož můj zdravotní stav byl už špatný, musel jsem na doporučení lékaře práce v kamenolomu zanechat.

V lomech též často docházelo k úrazům a několik skálařů přišlo i o život. U firmy Teltschik to byli: jako

Skalaři ze Spálova, Luboměře, Jakubčovic, Heřmánek, Klokočova a Klokočivku při odpočinku v kamenolomu E. Teltschika v roce 1928. Foto z rodinného alba Jana Hajchla, Spálov 68. Reprofoto z příspěvku Vzpomínky spálovského skálaře (Jan Hajchl, Oderské vrchy, 1971, r. IV, č. 1. až 4., s. 46–52).

¹⁹ Jan Hajchl (1892–1978), v letech 1920–1938 kronikář ve Spálově, od r. 1907 pracoval v kamenolomech v Heřmánkách a Jakubčovicích.

první Rudolf Mík z č. 34 (Spálov), strýc nynějšího hospodáře Karla Míka z téhož čísla, dále mladý dělník Böss, pocházející z rodiny Bössů, kteří bývali u Skály P. Marie. Tento byl zasažen při odstřelu kamenem do hlavy a byl okamžitě mrtev. Dále to byl Josef Vašek z č. 89 (Spálov), starší bratr nedávno zemřelého Karla Vaška, který v osudné chvíli pracoval při lámání kamene vysoko na skále. Nad ním se uvolnil kámen a padající přesekl mu lano, na kterém byl uvázan. Vašek se zřítíl ze značné výšky po skále dolů a byl též několikerými nárazy na skálu hned mrtev. Dále to byl Rudolf Šustek z č. 195 (Spálov).

Lomy u Heřmánek

Řadu informací k lomům u Heřmánek najdeme v práci Josefa Hanela s názvem „Vzpomínky na údolí Odry v dřívějším rakouském Slezsku, později Československu. Josef Hanel (Gladbeck (Westfalen),²⁰ březen 1980)“.

Ze „Vzpomínek“ přinášíme kapitolu s názvem Kamenolom v překladu Květy Míčkové a Karla Golda doplněnou o poznámky.

Kamenolom

Již od konce 19. století využívali skalní výchoz nedaleko Heřmánek místní obyvatelé, kteří tam lámali kámen pro své domy a na cesty. Nacházel se na našem pozemku na pravém břehu Odry na úpatí kopců směrem ke Spálovu.

Asi v 80. letech tento malý kamenolom pronajal děda²¹ jistému Schittenhelmovi a ten v něm vyráběl především prvky pro vyzdívání a ručně vytloukaný štěrk. Zvláště při stavbě železniční dráhy Suchdol nad Odrou – Budišov našly tyto kamenné produkty dobrý odbyt.

V roce 1911 přebral těžbu kamene můj otec,²² poté co převzal dědičnou rychtu; a s matkou²³ začali kamenolom plánovitě rozvíjet – zřídil strojovou výrobu kamene.

Po smrti prvního manžela mé matky Václava Tomáška (Wenzel Tomaschek) v roce 1906, se jako vdova stala jedinou majitelkou stavebního podniku W. Tomaschek & Fr. Meduna ve Vídni.

Matka byla velmi zdatná obchodnice, plynně mluvila česky a otce při výstavbě tohoto podniku velmi podporovala. Na počátku I. světové války byly provozovány dva drtiče kamene (drcení nahrubo) s jemným drtičem (pro dodrcení na jemno) od firmy Krupp a dva bubnové třídiče štěrku – drceného

kamene. Parní pohon zajišťovala lokomobila, v níž se topilo uhlím z ostravského revíru.

V lomu se produkovaly různé frakce kamene až po požadovaný kamenný písek do 6mm v průměru. Dobývání kamene bylo rozšířeno, tak vznikl později 300m proti toku Odry, na stejném svahu ve stejné úrovni druhý lom nazývaný Lesní lom (Waldsteinbruch). Tím bylo umožněno nerušeně odvázet natežený kámen z jednoho lomu do drtírny, zatímco se v druhém lomu kámen těžil.

Nejdříve byly vrstvy kamene určitým způsobem na několika místech navrtány až do hloubky tří metrů pneumatikými kladivky a uvolňovány trhacími pracemi pomocí dynamonu.²⁴ Nahoře ve skále byly ještě zkušenými lamači kamene vylamovány hrubé kusy, takže u úpatí lomu vznikla zásoba materiálu. Velké kusy na úpatí byly dále ještě navrtány a odstřeleny s pomocí púlpatrony. Každá patrona dynamonu byla asi 120mm dlouhá a 20mm silná a do třímetrové vrtné díry ve skále bylo dáváno až 20 patron. Pro získání kamenů pro zdění, dláždění a štětování byla na úrovni nakládání do vagonů na úbočí otevřena nová ložiska, takže tato část výroby mohla probíhat zcela nezávisle na výrobě štěrku.

Droba v našem kamenolomu měla barvu od šedomodré až po světle či tmavě modrou. Její tlakovzdornost jsme nechali zjistit v ověřovacích laboratorických technických vysokých škol v Brně a Vídni a činila až 2100kg na centimetr krychlový – pro drobu to byly velmi vysoké hodnoty. Rozpadala se většinou ve dvou směrech a zkušený lamač věděl přesně, na které straně kamene tlouci, aby jej rychle rozštípl. Protože v okolí byly ještě tři štěrkovny, byl konkurenční tlak velký. V kopcovitých oblastech se tento materiál vyskytoval hojně, ale transport na větší vzdálenosti ho zdražoval. Bylo zapotřebí dodržovat jednu zásadu – při dostačující výšce dobývané skály zamezit zdvihání lámaného kamene. Rovněž byla odvážena skrývka nad skálou, aby byl získán prostor pro uložení dalšího materiálu.

Byli jsme dostatečně vysoko, asi 180 metrů od hladiny Odry (měřeno od hranic našeho pozemku nad lesem), při horizontální délce 300 až 500 metrů. Dobývací výška pro získávání kamene byla ve 40. letech v 1. lomu asi 70 metrů, ve 2. lomu asi 90 metrů. K tomu přináležely dvě hlouběji ležící podložní polohy až k vodní hladině Odry, které dosahovaly mocnosti asi 12 metrů. Z nich byly získávány především prvky pro zdění a štětové kameny pro různé zákazníky, přičemž z nejhlubšího podloží muselo být všechno vytáhnuto na nejbližší vyšší etáž. Protože tam však byl nejlepší kámen, zdvihání se vyplatilo. Všechny koleje pro vozíky byly v jednotlivých těžebních rovinách až k drtírně, případně až k zaústění do sběrné koleje v dolní rovině spádované tak, že naložené vozíky jely pomalu samospádem.

20 Westfalen – spolková země Severní Porýní-Vesfálsko.

21 Josef Hanel (*11. 12. 1846, Heřmánky č. 3, †26. 1. 1925, Heřmánky). Jeho manželka Anna Hanel, roz. Kunz (*10. 6. 1851, Čermná č. 8, † 27. 7. 1910, Heřmánky č. 3).

22 Ing. Josef Hanel (*23. 5. 1876, Heřmánky 3, †12. 2. 1954, Vídeň), absolvent TH Wien 1896 až 1901, obor železniční inženýr.

23 Karla (Karolina) Hanel, roz. John (*1. 3. 1878, Soběslav, †14. 1. 1944, Opava). Od roku 1906 vdova po W. Tomaschek. Dne 6. 5. 1911 se ve Vídni vdala po druhé za Ing. Josefa Hanela. Jejich syn, Ing. Josef Hanel, je autorem „Vzpomínek“.

24 Dynamon – trhavina na bázi dusičnanu amonného.

Rozchod kolejí byl 600mm, obsah korby 3/4 metru krychlového (navršený vozík 1 metr krychlový). Plné vozíky byly obsluhou vyklopeny do skluzného žlabu drtičů, rozdrčený kámen padal do cca 9m dlouhého třídícího bubnu nebo na vibrační síto, zde byl roztříděn na jednotlivé frakce a uložen do zásobníků. Pod zásobníky bylo tolik kolejí, kolik frakcí se vyrábělo. Z každého zásobníku padal materiál přes uzávěr do vozíku, přičemž naplněné vozíky samočinně jely ke sběrné koleji, kde byly sestavené do vláčku a odtaženy koněm, později v 30. letech malou motorovou lokomotivou, mostem z lomu (přes Odru) k nakládací rampě (nakládacímu mostu). Tato asi 220m dlouhá rampa (nakládací most) byla 3m široká a se svými dřevěnými nosníky na betonových pilířích se nacházela souběžně vedle místní dráhy Suchdol nad Odrou – Budišov nad Budišovkou mezi km 17,7 až 18,0. Pod ní bylo možno tyto druhy ukládat.

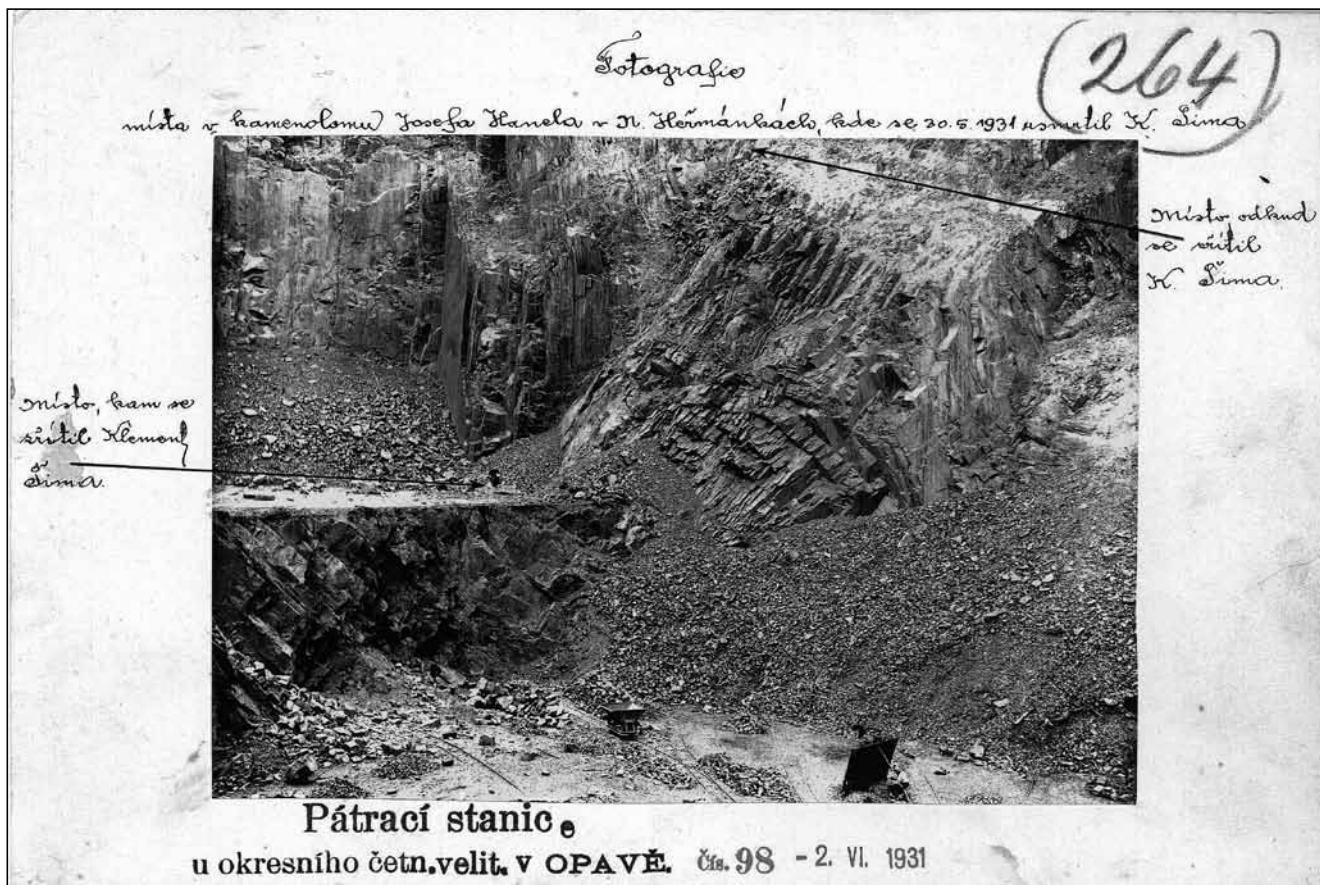
Ještě bych chtěl popsat zvláštnost v prvním lomu. Mocnosti vrstev kolísaly mezi půlmetrem a pěti metry. Mezi nimi se někdy nacházely velmi tenké polohy břidlice. Jedna taková tvořila závěr lomu na jihu. Stoupala dopředu, s pracemi, které postupovaly stále výše do nitra hory, byla ve sklonu asi 45° a tvořila ve 40. letech plochu asi 3 000 metrů čtverečních. Při určitém osvětlení sluncem, které bylo možné spatřit jen na krátký čas, se při mokřím

povrchu pozorovateli z naproti ležícího těžko přístupného okraje lomu objevoval fascinující obraz – zkamenělé kmeny, větve, listy a kapradí nechaly vykouzlit vlastní fantazií prales z doby před miliony let. Tento obraz viděli jenom málokterí, pokud já vím, jenom otec, Hans, Heidi a já. Provoz byl po 1. světové válce dobře výdělečný, protože celý lom ležel na vlastním pozemku a hlavně z toho důvodu, že byly používány správné postupy dle technických a hospodářských metod dobývání kamene.

V nově vzniklé Československé republice jsme provozovali dobývání kamene a šterku pod názvem „Ing. Josef Hanel, Steinbruche und Schotterwerk, Kl. Hermsdorf“ pro prodej německým zákazníkům, a pod názvem „František Meduna-Václav Tomášek“ pro české a naše hlavní odběratele – Československé státní dráhy. Dobré bylo, že má matka ovládala státní řeč (češtinu).

Prospěšná byla také činnost našeho zástupce u státních drah, pana inženýra Jana Heidlera, Čecha, který měl v sousedních Jakubčovicích hezkou vlastní vilu, a jeho žena byla německé národnosti.

Tento inženýr byl velmi dobře oceňován za svou činnost zástupce a velmi se osvědčil ve firmě Meduna-Tomášek. Výhodné byly dodávky Československým státním drahám i proto, že vedoucím sekce údržby trati v Suchdole nad Odrou byl inž. Půhoný. Tento měl na starost asi 160km tratí, byl

Policejní fotografie části lomu – z dokumentace vyšetřování úmrtí Klementa Šimy, který se vážně poranil pádem ze skály a po převozu do nemocnice zemřel. (Státní okresní archiv Nový Jičín, Sbirka fotografického materiálu a pohlednic, sig. Odr/124, foto z 30. května 1931).

Čech a byl to přítel mého otce z doby jeho studia na vysoké škole ve Vídni.

V polovině 20. let ale nastal bojkot ze strany Čsl. státních drah, protože přišly na to, že firma Fr. Meduna a V. Tomášek má ještě jednoho německého vlastníka. Byli jsme tedy ze všech státních zakázek vyloučeni. Teprve v roce 1928, kdy byla ze strategických důvodů stavěna nová železniční trať ze Slovenska na Moravu, musel být mezi Bylnicemi a Brumovem proražen tunel. Dodávali jsme tam vyzdívací kameny, v té době jsme zase pomalu navazovali se státními drahami kontakt.

Dobrý známý dědy a následně i mé matky byl tehdejší farář z Vésky, k jehož farnímu obvodu patřily obce Velké a Malé Heřmánky (dnes Heřmanice u Oder a Heřmánky), Kamenka a Véska. Tento farář H. W. Nepustil²⁵ byl rovněž Čech, ale především důvěrník všech svých farníků. Mimořádně dobře vařil, byl excelentní společník, diplomat. Faru ve Věsce měl na starosti od roku 1904 do roku 1935 a sloužil bohoslužby ve filiálním kostele v Malých Heřmánkách. Někdejší spolužák H. W. Nepustila z kněžského semináře v Olomouci byla jeho Eminence, Msgr. Šrámek. Na něj se také farář Nepustil obrátil kvůli odepření státních dodávek a my byli opět vyzváni k odevzdávání nabídek na dodávání štěrku pro státní dráhy. Také začínající hospodářská krize a nová čechizační vlna ztížila všem německým podnikům možnost prosadit se. Více se to týkalo podniků v okrajových územích Čech, Moravy a Slezska, než převážně zemědělsky využívaného vnitrozemí, které bylo čistě české. Mimoto byl založen čechizační spolek s názvem Národní jednota, kterému plynulo mnoho peněz a tím měl i moc. Zajistil nezaměstnaným německým otcům rodin opět výdělek, když děti školou povinné poslali do nově zřizovaných škol pro menšiny s českou vyučovací řečí. Tyto školy byly zřizovány v čistě

25 Valentin Nepustil (*28. 2. 1875, Březová u Nákla, †30. 5. 1958, Náklo). Arcibiskupský rada, ordinován 5. 7. 1898 v Olomouci.

Hanelův kamenolom na okénkove pohlednici Heřmánek (Foto poskytnul Emil Mateciuc).

německých oblastech, kam se také přemísťovali čeští státní zaměstnanci jako strážmistři, učitelé, poštovní zaměstnanci, úředníci, soudci atd. Někdy kolem roku 1932 se objevil u otce v Jakubčovicích četník v uniformě a se zbraní; představil se jako člen Národní jednoty a slíbil mu stálé lukrativní státní zakázky na odběr našeho kamene a štěrku. Když otec zaměstná 10 českých rodin s mnoha dětmi ve štěrkovně, bude v Malých Heřmánkách zřízena škola pro menšinu. Otec byl málo diplomatický a lehce vznětlivý, a i když četník měl zbraň a helmu, vyvlékl jej za límec. Otec byl tehdy velmi silný, byl vysoký 186cm a vážil 95kg. Okresní soud v Odrách mu udělil 500Kč peněžní pokuty a farář Nepustil se musel snažit, aby situaci urovnal. Tehdy četník nebyl ve službě a uniformu a služební odznak použil jako prostředek nátlaku.

Na začátku 30. let hospodářství v důsledku světové hospodářské krize stagnovalo, státem byl podporován jenom český průmysl ve vnitrozemí. Jako vyrovnání v tehdejší situaci jsme získali dobrého zákazníka ve firmě Baťa ve Zlíně. Tato továrna byla nově vybudována podle amerického vzoru a my jsme tam mohli dodávat všechny druhy kamene a štěrku. Sice za nízkou cenu, ale firma platila okamžitě a my jsme nemuseli propustit mnoho německých lamačů kamene. Přišla nám vhod také okolnost, že politické vztahy k hitlerovskému Německu byly stále horší a Češi začali opevňovat své hranice proti pruskému Slezsku. Dodávali jsme pro mnoho z těchto bunkrů především granulovanou dř.

Mezitím byly v lomu provedeny mnohé změny. Tři nová ložiska – „U jedle“ (bei der Tanne), „U pramene“ (bei der Quelle) a vedle „Lesního kamenolomu“ (Waldbruch) – poskytovala dobrý materiál, ale bylo otázkou kam se sutí, aby později nepřekážela. Navýšili jsme staré suťové haldy a našli „U pramene“ nové místo. Po ukončení vyvážení materiálu na haldy byla ohumusována a především u náspu byla zasetá rostlina komonice bílá. Tato rostlina, jejíž semena jsme obdrželi z Erfurtu, byla až dva metry vysoká, kořeny měla v hloubce až 6 metrů a tím také zpevňovala svahy haldy. Mimoto byly rostliny užitečné pro včely. Kde to bylo možné, pěstovaly se také na haldách, vedle cest a kolejí třešně ze školky ve farní zahradě, kterým se v této lehké půdě dobře dařilo.

Krajina kolem lomu tím mnoho získala a každý náš kmenový pracovník dostal jeden nebo dva stromy třešně k bezplatnému užívání. Pro pracovníky z výše položených vesnic Spálov, Klokočov, Velké Heřmánky,²⁶ Kamenka to bylo něco zvláštního, protože výše na náhorní planině rostly takové druhy třešní, kterým se v chráněném údolí nedařilo. V době války to byly již silné stromy s dobrou úrodou.

Na konci 30. let se začalo s elektrifikací. To se stalo možným, když bylo konečně postaveno nové silné elektrické vedení přes údolí Odry a my jsme

26 Heřmanice u Oder.

U cyklostezky č. 503 v Heřmáncích se dochovaly kamenné zbytky bývalých provozních objektů kamenolomu jako drtírna a třídírna kamene (GPS: 49.7047556N, 17.7655964E). Odtud bylo kamenivo přepravováno po kolejích přes most přes Odru na expedici (Foto Radim Jarošek).

si mohli zřídít na horním konci nakládacího mostu transformátor. Nyní dostal každý lamač kamene, každá třídírna, každý kompresor svůj vlastní elektrický pohon a lokomobila na parní pohon byla vybavena jinými motory jako zdroji energie. Bylo také dokončeno osvětlení terénu a různých cest.

V říjnu 1938 se stalo území součástí Říše a starý název firmy Meduna-Tomaschek byl zrušen. Bohužel s hospodářstvím Třetí říše to nebylo takové, jak jsme si představovali. Dodávky šterku pod koleje pro nynější Deutsche Reichsbahn dále v plném rozsahu pokračovaly. Drobný materiál, který nutně odpadal při výrobě drčeného šterku, však nebylo možné již více prodat. Byli jsme totiž členy svazu „Verband der schlesischen Hartsteinschotterwerke“ se sídlem ve Vratislavi a jako členové jsme sice prodávali mnohem více, především dřív, betonový šterk, ale naše samostatnost vzala za své. Byly zde zastoupeny i obě konkurenční formy z Jakubčovic, ale brzy se objevilo čertovo kopýtko. Firma Wesselsky zde měla brzy 100% majetku a firma Teltschik byla jako nadace posledního majitele něco zvláštního. Protože jsme neměli odbytu pro druhy kameniva malých zrnitostí, museli jsme jimi zasypat dvě naše pole.

V době války bylo přidělování spotřebního zboží stále přísnější, takže se peníze obtížně utrácely. Otec splatil do roku 1943 všechny dluhy za elektrifikaci.

Na začátku května 1945 musel otec před postupujícími Rusy opustit vlast. Zanechal naši kvetoucí hospodářskou usedlost a jím vybudovaný podnik bez dluhů.

O dalším dění po 2. světové válce suchou úřední řečí informují archivní dokumenty.

Národní správa byla na firmu Ing. Josef Hanel zavedena 28. srpna 1945 dle dopisu Místního národního výboru v Heřmáncích ze 7. června 1947.

Výměrem Okresního národního výboru v Opavě ze dne 10. července 1946 byla do podniku zavedena národní správa a Alois Pernický, majitel kamenolomu a vápenky v Jasenici č. 50, byl ustanoven

národním správcem kamenolomu a šterkárny fy Ing. Hanel v Heřmáncích u Oder. Výměrem Okresního národního výboru Opava-venkov ze dne 2. dubna 1948 pak byl Al. Pernický s okamžitou platností odvolán z funkce národního správce.

Národní správou byly následně pověřeny výměrem Zemského národního výboru (expozitivity v Ostravě) ze dne 3. března 1948 Moravské kaolinové závody a hlinné „Blansko“. Bylo to však na velmi krátkou dobu, neboť v období 25. března 1948 až 15. listopadu 1948 byla národním správcem firma Konstruktiva národní podnik v Praze II. Poté byl výkonem správce pověřen Moravský průmysl kamene, národní podnik v Přerově, který tuto činnost vykonával do 11. ledna 1949 (výměr Zemského národního výboru, expozitivity v Ostravě).

Dne 6. července 1950 provedl Okresní soud civilní v Ostravě výmaz firmy Ing. Josef Hanel (podnikatelství staveb) se sídlem v Heřmáncích v Rejstříku pro zánik živností.

Vzpomínky Jana Hajchla

Opět využijme vzpomínek J. Hajchla, který na námařavou práci během let, kdy byl zaměstnán v kamenolomu v Heřmáncích, vzpomíná takto:

V roce 1910 jsem nastoupil jako „skalař“ do práce v kamenolomu firmy ing. Josef Hanel v Malých Heřmáncích. Ve „skále“ byl výdělek přece jen o něco větší než v knoflíkové továrně, zato práce byla těžší. Ve „skále“ jsme dělali skoro všechny práce, od překlepávání šterku, po tlačení vozíků přes most až za Odru, protože všechen materiál se sypal ze zvýšeného mostu podél trati na haldy. V „Hanlově skále“ (pravili jí též „Fojtova skaua“) neměl nikdo stálou práci. Jednou byl u drtiče (2 muži), jednou dole pod drtičem u trychtýřů, kde padal všechen již vytříděný materiál do přistavených vozíků a kde pro sám prach jeden druhého skoro ani neviděl, jindy zas pracoval při štípání kamene pro drtič. Zpočátku se štípání kamene dělalo na hodiny, později se to dalo do úkolu („na akord“), takže každý štípač si na své trati, kde měl postavený vozík, štípal jen pro sebe, naložil a také zavezl k drtiči, kde dostal plechovou známku za vozík. Znamky pak večer odevzdal v kanceláři, kde se mu zapsaly k dobru.

Nahoře na skále pracovali již staří zkušení vrtači, vždy na jednom místě po dvou. Tehdy se vrtalo ručně. Jeden držel „bór“ (nebozez) a druhý kladivem přitloukal. Po každém úderu se muselo s tím bórem pootočit tak, aby se ten kámen pomalu uštipoval. Byla to zdlouhavá práce a co hodinu i častěji musel se tento bór znovu naostřit a zakalit. Tuto obsluhu dělal některý mladší dělník, který odnášel a přinášel najednou několik bórů různých délek od krátkých až ke dvoumetrovým. Díra při vrtání se musela vodou vyplachovat, protože po určité době pro narýpaný písek a prach nešlo dále vrtat. Voda se pak dřevěnou holí z navrtané díry vyšplouchávala.

Dnes se kámen a skála vrtá vrtačkami poháněnými stlačeným vzduchem, jenž je k vrtačkám přiváděn

hadicemi od kompresoru. Tyto vrtačky se začly používat po 1. světové válce, a to nejdříve u firmy Teltschik v Jakubčovicích. Pneumatickou vrtačku obsluhuje jen jeden muž a práce jde mnohem rychleji než dříve při ručním vrtání. Díry se již nemusí vyplachovat vodou, protože stlačený vzduch procházející prudce dutým bórem, vyfouká všechn prach i jemný písek. Jenže při této práci se moc práší, a protože vrtačka bije do skály, otrásá rukama dělníka a dělá velký hluk.

Nejhorší práce pro nás mladé byla, když se nakládal štěrk do železničních vagónů. Přivezli je vždy po odjezdu osobního vlaku k Budišovu a musely být naloženy a odvezeny do příštího osobního vlaku, takže doba k nakládání byla velmi krátká, jen asi necelé dvě hodiny. Tehdy totiž ještě kamenolom v Heřmánkách neměl svou vlastní výhybku (kolej). Štěrk se vozil na kolečkách po fošnách do vagónů. Obvykle dva starší nakladači nakládali jeden vagón. Každý nakladač měl jednoho pomocníka, který mu zatím, co jel s naloženými „kolečkami“ do vagónu, musel nahrabat dva velké „šutrkaslíky“ (opálky) štěrku. Těmi pomocníky jsme byli my mladší. Štěrk („šutr“) se musel nahrabovat železnými hráběmi („hrabeukama“) do těchto kastlíků. Měli jsme co dělat, že jsme takový plný kastlík do těchto koleček vyzdvihli a vysypali. Tehdy ještě nebyly vidle („vijiduy“) pro nakládání štěrku. Možná, že i byly, ale firma je nekoupila, později však již byly. Byla to práce namáhavá, ztížená ještě tím honěním, aby vagóny byly zavčas naloženy.

Jakmile byl čas k odjezdu, strojuvůdce nečekal na nikoho, zapískal, a kdo nebyl hotov, musel fošny rychle od vagónu vytáhnout a vlak odjel. Nakladači pak to šli do hospody k Malcherům zapít, tam již obvykle uvázli a do lomu už ten den nepřišli, ale my mladí jsme museli zase hned jít do lomu dále dělat.

V Hanelově kamenolomu v Heřmánkách jsem byl zaměstnán až do roku 1933, kdy jsem byl odeveden na vojnu, a k 1. říjnu jsem narukoval do Hranic k c. k. zeměbraneckému pluku č. 15.

Závěr

Počátkem 50. let se jména Josefa Hanela a Emila Teltschika ztrácí z úředních dokumentů...

Odlisné osudy měly jejich lomy. Bývalé těžebny u Heřmáněk krok za krokem pohlcuje příroda, jméno zakladatele zůstává zachováno v místním názvu Hanelova skála.

Opačně tomu je v případě Jakubčovic nad Odrou – rozšiřováním těžby se lom rozrostl do podoby současného velkolomu, který každým rokem mohutní.

Mnohé otázky o kamenolomech zůstávají stále nezodpovězeny. I tak věřím, že text je příspěvkem do mozaiky poznání této nepřehlédnutelné součásti krajiny Poodří.

Za pomoc při zpracování příspěvku a poskytnutí materiálů patří poděkování především Emilu Mateiciucovi a dále Květě Míčkové, Karlu Goldovi, Ing. Pavlu Kašparovi st., Danielu Řičanovi, Janě Krejčové a Ing. Petru Lelkovi.

Souhlas s uveřejněním části Vzpomínek Ing. J. Hanela poskytla Margaretha Lohmeyer a rodina z Německa.

Autorem mapy na s. 84–85 je Emil Mateiciuc.

Literatura a prameny

- AMBROŽ, Ludvík (1998): Historie těžby kamene v Jakubčovicích nad Odrou. *Oderský zpravodaj* č. 4 Vlastivědné listy č. 36 (redakčně upravený a krácený referát), s. 157–162.
- HAJCHL, Jan (1971): Vzpomínky spálovského skálaře. *Oderské vrchy*, r. IV, č. 1. až 4., s. 46–52.
- HANEL, Josef (1980): *Erinnerungen an das Odertal im ehemaligen österr. Schlesien – spät Č.S.R.* (Vzpomínky na údolí Odry v dřívějším rakouském Slezsku, později Československu). Gladbeck, Westfalen.
- POKORNÝ, M. (1948): *Soupis lomů ČSR, okres Opava* č. 34. Státní geologický ústav Československé republiky v Praze. 36 s.
- ROLLEDER, Anton (1903): *Dějiny města a soudního okresu Odry*. Steyr. Město Odry 2002 (český překlad).
- ŘIČAN, Daniel (2011): Stavební firma Schittenhelm & synové po sto letech. *Suchdolský zpravodaj* (září 2011).
- SCHOLZ, Fridolin E. (2001): *Jogsdorf im Odertal – 627 Jahre*. Wiesenbach. 56 s.
- ŠUSTEK, František (1972): 80 let železniční trati Suchdol-Budišov. *Oderské vrchy* č. 1–3, s. 16–27.
- ŠUSTEK, Josef (2001): Kamenolom Jakubčovice. *POODŘÍ* č. 3.
- VLČEK, Miroslav; MARŠÁLEK, Jan (2004): *Kamenolom Jakubčovice. Deset let po privatizaci*. Hájek, s. r. o., Opava. Nakladatelství Montanex, a. s. 80 s. *Oderské hory*, roč. I, číslo 10, 1948, s. 140 (rubrika Záznamy, duben 1948).

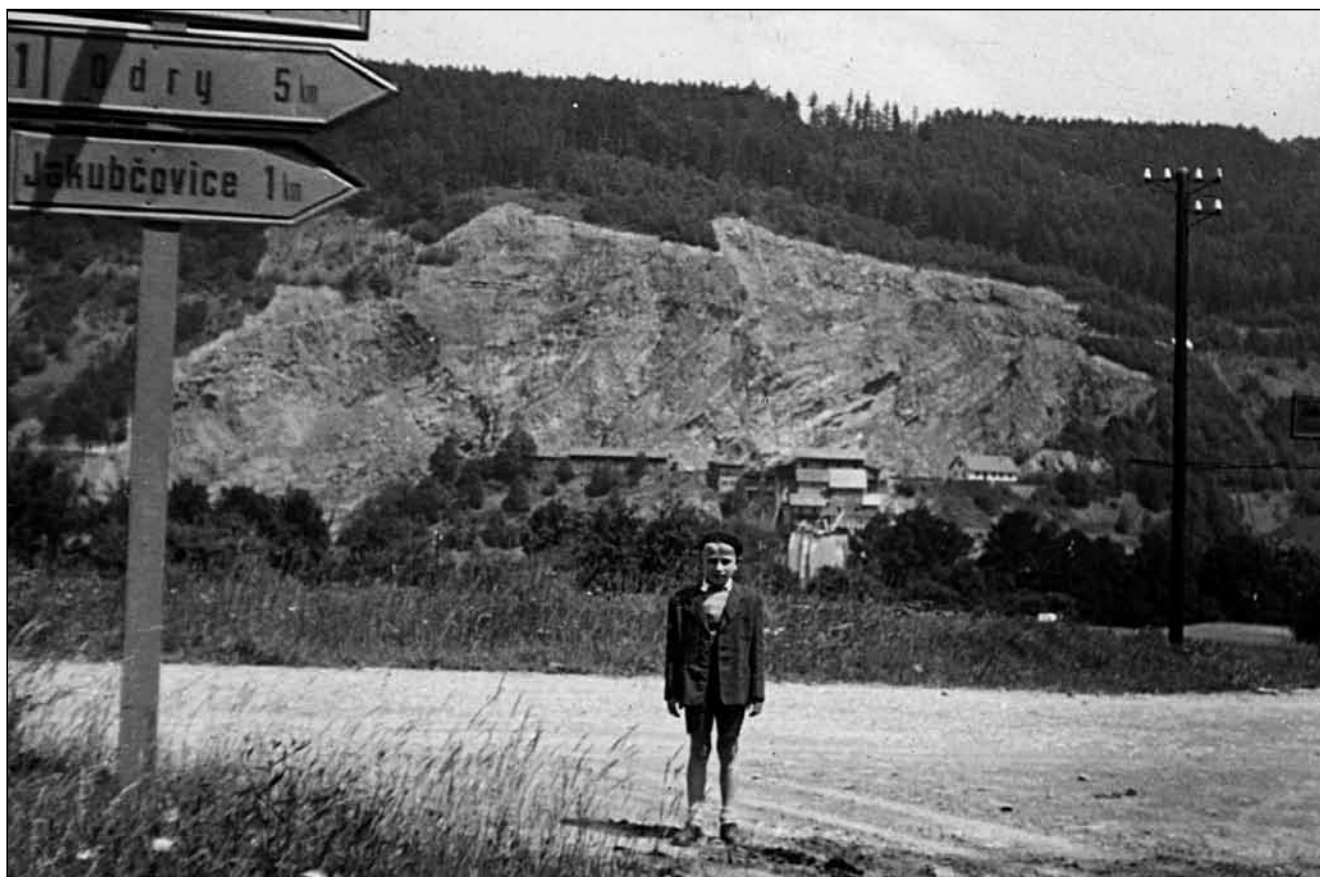
Protokol z úřední pochůzky ze dne 19. ledna 1912 ve věci žádosti podniku Adolf Schittenhelm a synové se sídlem v Suchdole nad Odrou ohledně zřízení železniční vlečky v Jakubčovicích nad Odrou. *Státní okresní archiv Opava, fond Okresní úřad Opava (1850–1938)*.

Zemský archiv Opava

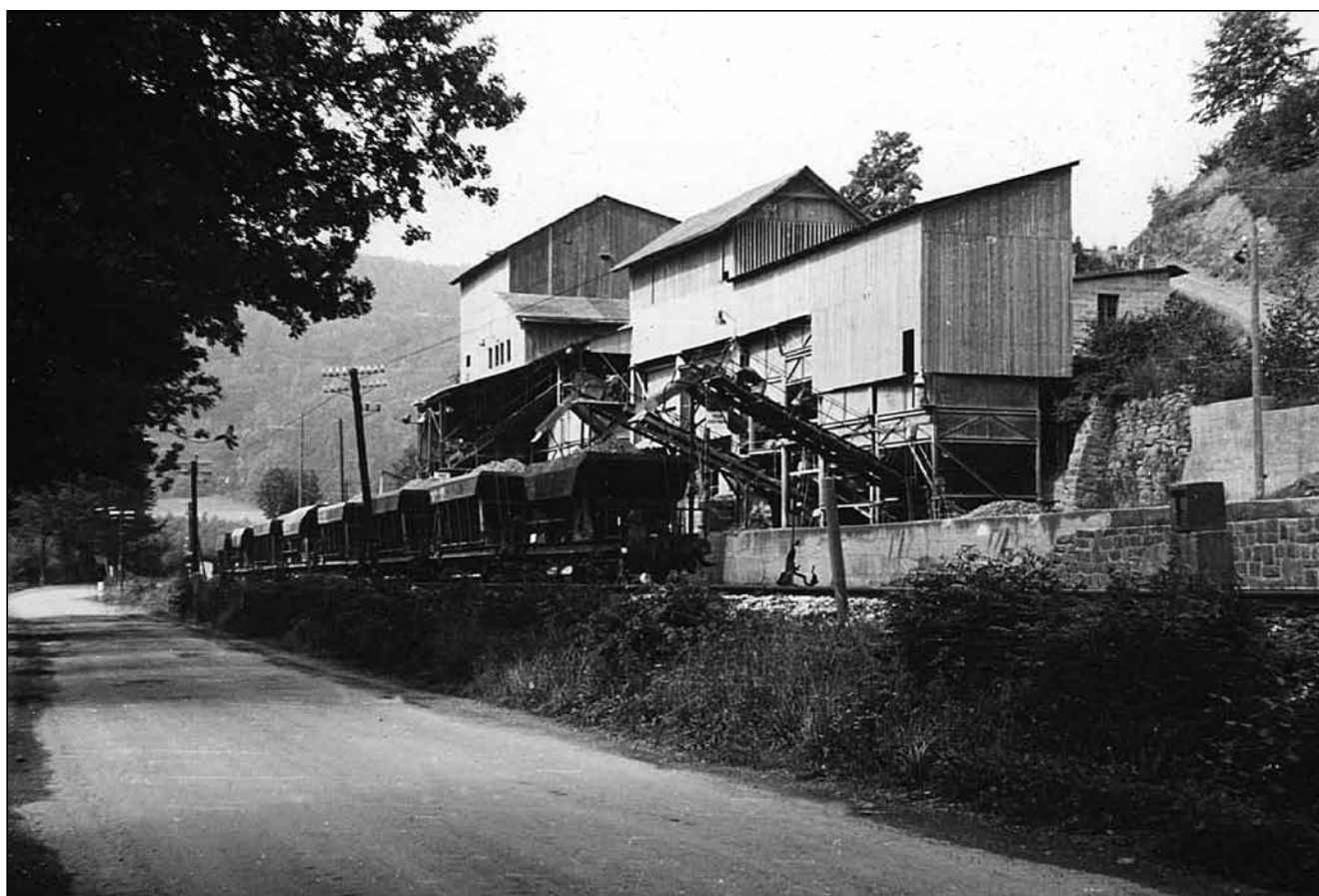
- Karton 135, invent. číslo 1860 (E. Teltschik)
- Karton 45, invent. číslo 526 (K. Lemke)
- Karton 62, invent. číslo 846 (Ing. Hanel)
- Karton 29, invent. číslo 275 (Lunkmoss)
- Invent. číslo 785, signatura 6 (Situační plán Lunkmoss 1946 – Fond Velkostatek Odry)

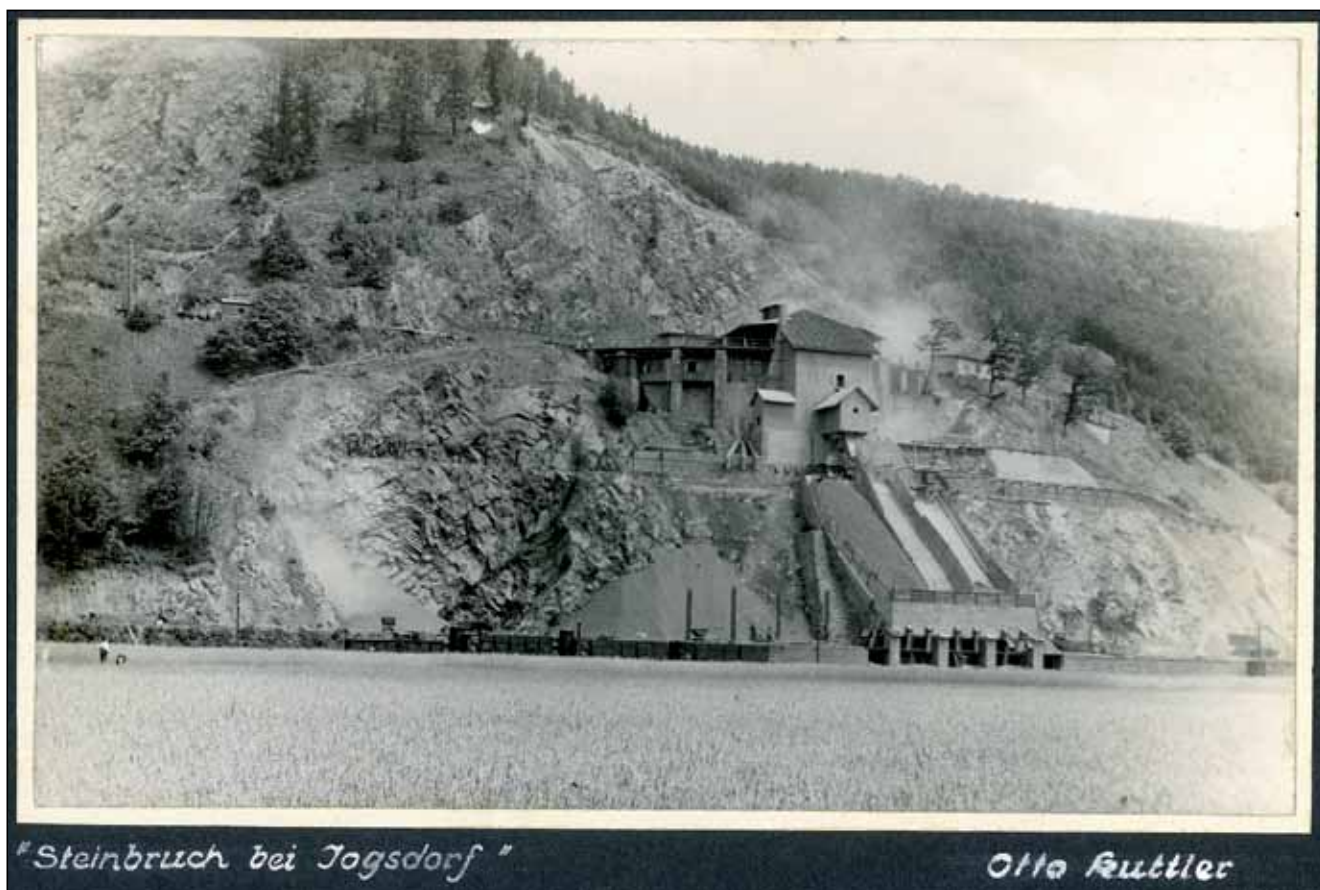
Pohled z bývalého Hanelova lomu na kamenolom u Jakubčovic (Foto autor, 2018).

Pohled na kamenolom v Jakubčovicích v roce 1952 (Foto Otto Brussmann).

Vlečka s nakládací rampou původně lomu Lunkmoss v roce 1970 (Foto Otto Brussmann).

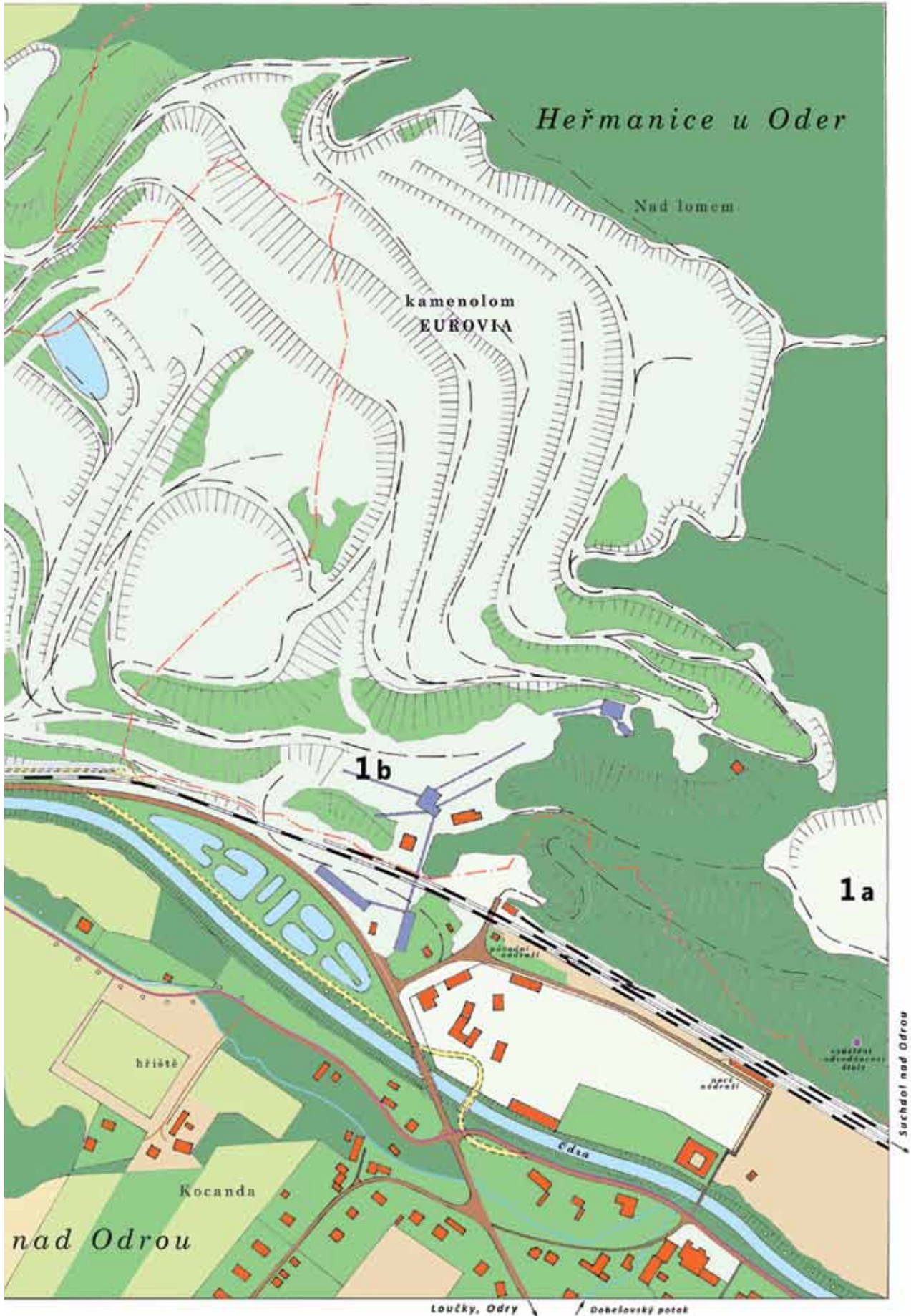

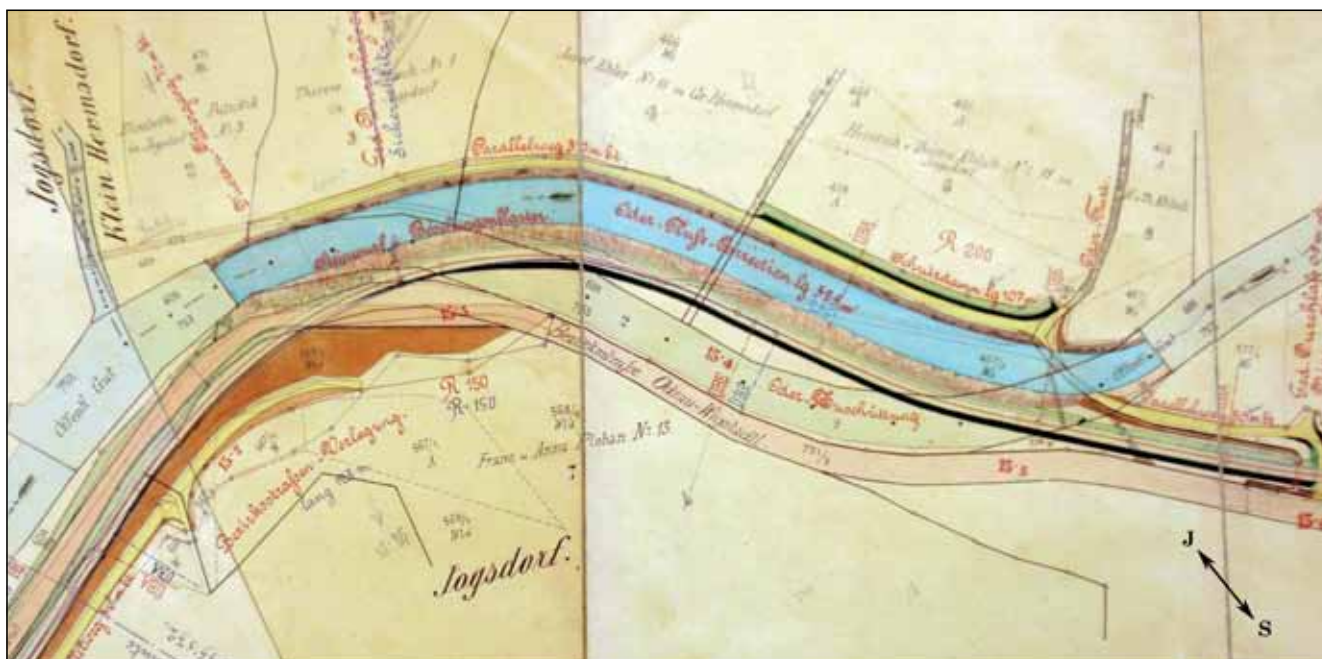
Teltschikův lom kolem roku 1930, foto Otto Kutler (Zapůjčil Emil Mateiciuc).

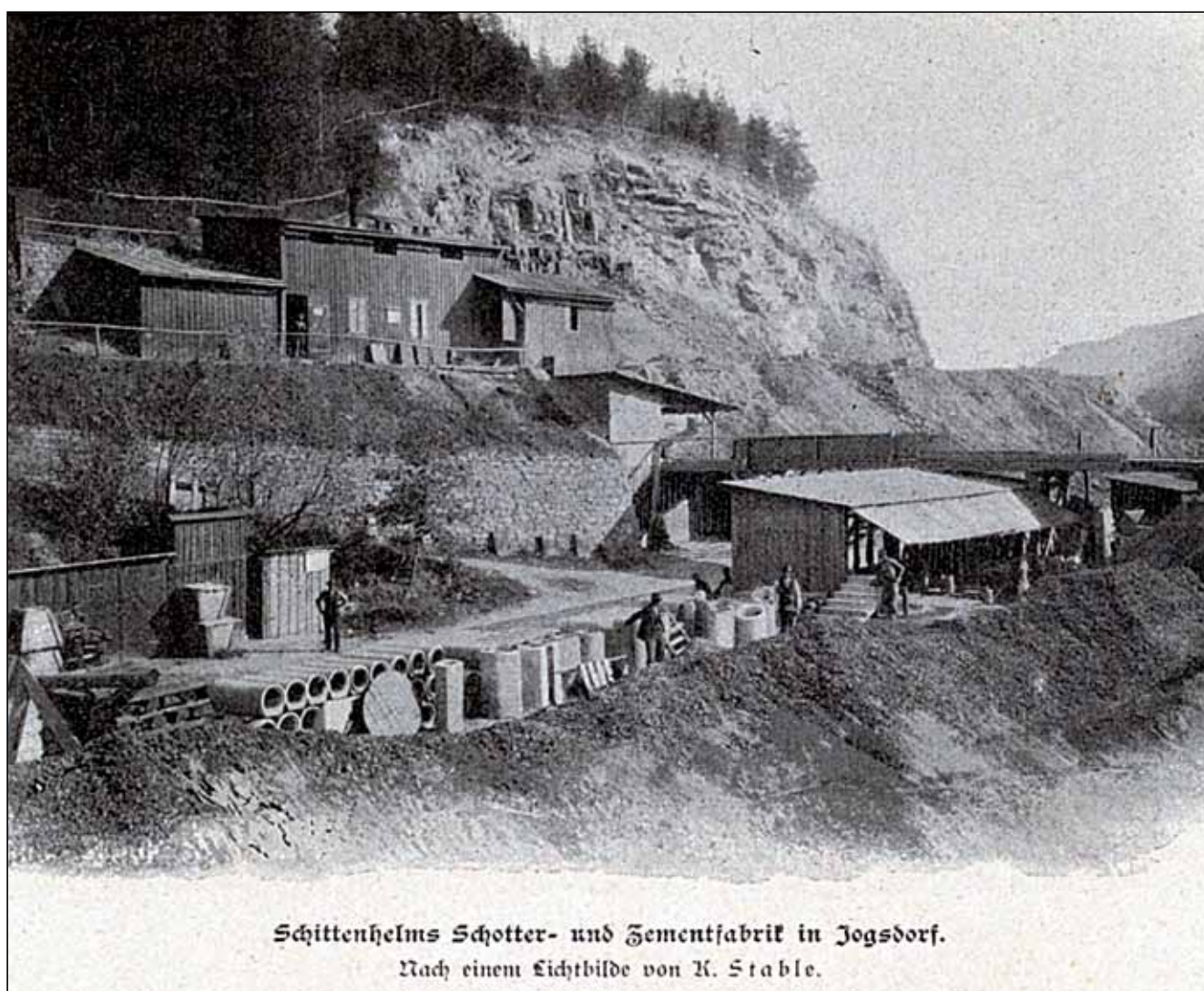
Pohled na Heřmánky s kamenolomem, před nímž je patrný tok Odry s mostem do lomu. Fotografie pochází přibližně z roku 1919 a je převzata ze „Vzpomínek“ Josefa Hanela.

Výřez z plánu přeložky Odry z 16. dubna 1890 (Zemský archiv v Opavě).

Schittenhelmova štěrkovna, cementárna a lom u Jakubčovic (Foto Karl Stable, přelom 19. a 20. století, repro z Rollederovy kroniky).

Blíž přírodě

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace.

- Jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Pomáháme budovat naučné stezky, vyhlídky, pozorovatelný, posezení nebo interaktivní a hrací prvky v přírodě.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů a ochraně ohrožených rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

**Pojďte s námi do přírody na
www.blizprirode.cz**

Zima na loukách v Poodří (Foto Radim Jarošek).